

TÜRKİYE'DE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNE ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM

Yıldız Ecevit

Copyright© Uluslararası Çalışma Örgütü 2007

Birinci baskı 2007

Uluslararası Çalışma Ofisi yayınları, Uluslararası Yayın Hakkı Sözleşmesi'nin 2 numaralı Protokolü altında yayın hakkından yararlanır. Bununla birlikte, kaynak belirtme koşuluyla, izin alınmaksızın kısa alıntılar yapılabilir. Çoğaltma veya çeviri hakları için başvurular, "ILO Publications (Rights and Permissions), International Labour Office, CH-1211 Geneva 22, Switzerland" veya pubdroit@ilo.org adresine yapılmalıdır. Uluslararası Çalışma Ofisi, bu tür başvuruları memnuniyetle karşılar.

ILO Cataloguing in Publication Data

Ecevit, Yıldız

Türkiye'de kadın girişimciliğine eleştirel bir yaklaşım / Yıldız Ecevit ; [ILO Office in Turkey]. - Ankara: ILO, 2007

72 s.

ISBN: 9789228199239; 9789228199246 (web pdf)

ILO Office in Turkey

çalışan kadın / girişimci / girişimcilik / Türkiye

14.04.2

Birleşmiş Milletler uygulamasına uygun olarak ILO yayınlarında kullanılan isimlendirmeler ve bu yayınlardaki bilgilerin sunuluşu, Uluslararası Çalışma Ofisi'nin hiçbir şekilde, herhangi bir ülke, saha ya da toprak veya bunların yetkililerinin yasal statülerine veya onun sınırlarını tahdide ilişkin görüş bildirmesini ima etmez.

İmzalı makaleler, çalışmalar ve diğer katkılarda belirtilen görüşlerin sorumluluğu, münhasıran bunların yazarlarına aittir ve yayınlama, bunları ifade edilen görüşlerin Uluslararası Çalışma Ofisi'nce onaylanması anlamına gelmez.

Firma, ticari ürünler ve işleme süreçlerine ismen atıf yapılması, bunların Uluslararası Çalışma Ofisi'nce onaylanması anlamına gelmeyeceği gibi, belirli bir firma, ticari ürün veya işleme sürecinden söz etmede ihmal, bir desteklememe işareti değildir.

ILO yayınları, başlıca kitapçılarından ya da birçok ülkedeki ILO yerel ofislerinden veya doğrudan doğruya "ILO Publications, International Labour Office, CH-1211 Geneva 22, Switzerland"dan temin edilebilir. Yeni yayınların katalog veya listesi ücretsiz olarak yukarıdaki adresten veya elektronik-posta adresi pubvente@ilo.org yoluyla gönderilecektir.

Web sitemizi ziyaret ediniz: www.ilo.org/publns.

Türkiye'de basılmıştır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	vii
I. KURUMSAL ÇEVRE	1
1.1. Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM).....	1
1.1.1. Kalkınma Sürecine Kadınların Katılımlarını Geliştirme Projesi.....	2
1.1.2. Kadın İstihdamını Geliştirme Projesi	2
1.1.3. Küçük Girişimcilik Projesi.....	3
1.2. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (DPT).....	3
1.3. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı.....	5
1.4. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Küçük ve Orta Sanayi Geliştirme İdaresi (KOSGEB)	5
1.5. Milli Eğitim Bakanlığı, Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü.....	6
1.6. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.....	7
1.7. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü	7
1.8. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)	8
1.8.1. Güneydoğu Anadolu Projesi-Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (GAP-ÇATOM).....	8
1.8.2. Güneydoğu Anadolu Projesi-Girişimci Destekleme Merkezleri:(GAP-GİDEM)	8
1.9. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR).....	8
1.10. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)	8
1.11. Türkiye Esnaf ve Sanatçılar Konfederasyonu (TESK)	9
1.12. Bankalar (Vakıfbank, Ziraat Bankası, Halk Bankası)	9
1.12.1. Vakıfbank	9
1.12.2. Ziraat Bankası.....	9
1.12.3. Halk Bankası	9
II. ULUSLARARASI KURULUŞLAR	11
II.1. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP-UNDP).....	11
II.2. Birleşmiş Milletler Sınâî Kalkınma Örgütü (BMSKÖ-UNIDO).....	11
II.3. Avrupa Birliği (AB-EU)	11
II.4. Dünya Bankası (DB-WB).....	12
II.5. Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ-ILO).....	12
III. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR	13
III.1. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM).....	13
III.2. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR).....	14
III.3. Küçük ve Orta Sanayi Geliştirme İdaresi (KOSGEB).....	15
III.3.1. İş Geliştirme Merkezleri	15
III.3.2. Genel girişimcilik eğitimi:.....	16

III.3.3. Küçük ve Orta Boy İşletmeler Programı Danışmanlık ve Destek Hizmetleri Çerçevesinde Sağlanan Hizmetler:.....	16
III.3.4. Beykoz Projesi.....	16
III.4. Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP).....	17
III.5. Güneydoğu Anadolu Projesi-Girişimci Destekleme Merkezleri (GAP-GİDEM)	19
III.5.1. Kadın Girişimciliği Penceresi.....	19
III.5.2. Kadın Girişimciliği Projesi.....	19
III.6. Güneydoğu Anadolu Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (GAP-ÇATOM).....	21
III.7. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)	27
III.7.1. Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezleri.....	27
III.8. Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK).....	27
III.9. Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER)	28
III.9.1. Kadın Girişimciler İş Geliştirme Merkezi (İnkübakör projesi).....	28
III.9.2. Kadından Kadına Köprü Projesi.....	28
III.9.3. Su Damlası Projesi.....	28
III.9.4. UNDP ve GAP-GİDEM ile Kadın Girişimciliği Programı.....	29
III.9.5. 'Kadın İşbaşında' Koalisyonu.....	29
III.10. Kadın Emegini Destekleme Vakfı (KEDV).....	29
III.10.1. İş, ürün ve yeni üretim becerileri geliştirme etkinlikleri.....	30
III.10.2. Finansal Hizmetler.....	30
III.10.2.1. Mikro Kredi Programı.....	30
III.10.2.2 Tasarruf Grupları	31
III.10.2.3. Çocuk Bakımı ve Eğitimini Hedefleyen Kadın Gruplarına Hibe Programı.....	31
III.11. Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı (ÇKGV).....	32
III.11.1. 'Kadınlar için Kadınlar' Projesi.....	32
III.12. Kadın Dayanışma Vakfı (KADAV).....	32
III.13. Türk Grameen Mikrokredi Projesi- Projesi.....	33
III.14. Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV).....	34
III.14.1. 'Kendi İşini Kur' Eğitimi	34
III.14.2. Girişimciliği Geliştirme Fonu.....	36
III.15. Kadın Merkezi (KAMER).....	36
III.16. Kibele Kooperatifi.....	36
III.17. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Denizli Şubesi, Hanımeller Kooperatifi.....	37
III.18. Karaburun Agro Turizm Kadın Kooperatifi: Ev Pansiyonculuğu.....	37
III.19. Diyarbakır Bağlar Kadın Kooperatifi.....	37
III.20. HAK-YAD (Hanımlar Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı)-Diyarbakır	37
III.21. SELİS (Diyarbakır).....	37
IV. TÜRKİYE'DE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ İLE İLGİLİ POLİTİKA, PROGRAM VE ETKİNLİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	39
IV. 1. Genel bir Bakış.....	39

IV.2. Politika Geliştirme ve Uygulama ile ilgili Konular.....	42
IV.2.1. Politika Geliştirme Konuları.....	42
IV.2.1.1. Hedef grupların türdeş olmaması.....	42
IV.2.1.2. Kadınların özneliğinin, kendi kendilerine ve kolektif olarak örgütlenmelerinin önemi.....	42
IV.2.1.3. Proje fonlarına erişim.....	43
IV.2.1.4. Gelir getirici projelerin eksiklikleri.....	43
IV.2.1.5. Mevcut kadın girişimcilerin ihmali ve yeni başlayanlara ağırlık tanınması.....	43
IV.2.1.6. Sektör Çeşitliliği.....	44
IV.2.2. Uygulama ile ilgili Konular.....	44
IV.2.2.1. Model eksikliği.....	44
IV.2.2.2. İzleme ve değerlendirme eksikliği.....	44
IV.2.2.3. Sürdürülebilirlik.....	45
IV.3. Kuruluşlar ve Projeler arasında Eşgüdüm.....	45
V. ULUSLAR ARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜNÜN ULUSLARARASI ARAÇLARININ VE YAKLAŞIMLARININ BÖLGEYE UYGUNLUĞU VE SOMUT GİRİŞİMLER İÇİN TAVSİYELER.....	47
VI. ÜYE TEMELLİ KURULUŞLAR (KADIN GİRİŞİMCİ VE İŞKADINI DERNEKLERİ).....	49
VII. TANITICI VE GELİŞTİRİCİ KONFERANS VE TOPLANTILAR.....	51
VII.1. Kadın Girişimcilerle İlgili Konferans Ve Toplantılar.....	51
VII.2. Yakın senelerde, Genel Olarak Kadın İstihdamı İle İlgili Konferans ve Toplantılar.....	51
VIII. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ İLE İLGİLİ WEB SAYFALARI.....	53
TÜRKİYE'DE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ KONUSUNDA YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR İÇİN AÇIKLAMALI KAYNAKÇA.....	56

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AB AÜYP	: Avrupa Birliği Akdeniz Ülkeleri Yardımlaşma Programı
AB KGDP	: Avrupa Birliği Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesi Programı
ABİGEM	: Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMKP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
BMEKÖ	: Birleşmiş Milletler Endüstriyel Kalkınma Örgütü
ÇKGV	: Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı
ÇATOM	: Çok Amaçlı Toplum Merkezleri
DB	: Dünya Bankası
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GDM	: Girişimcilik Destek Merkezleri
GDF	: Girişimcilik Destek Fonu
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KADAV	: Kadın Dayanışma Vakfı
KEDV-MAYA	: Kadın Emeliğinin Değerlendirilmesi Vakfı Mikro Kredi Şirketi
KAMER	: Kadın Merkezi
KEDV	: Kadın Emeliğinin Değerlendirilmesi Vakfı
KEİM	: Kadın Eğitim ve İstihdam Merkezi
KGP	: Kadın Girişimciliği Programı
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Destekleme Başkanlığı
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
SRAP	Sosyal Riski Azaltma Projesi
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
TKV	: Türkiye Kalkınma Vakfı
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

GİRİŞ

Türkiye’de 1990’lardan başlayarak kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşların kadın girişimciliğini geliştirmeye dönük ilgi ve etkinliklerinde artış gözlenmektedir. Bu gelişme, Türkiye’de kadınların ekonomik etkinliklere katılımını geliştirmek çerçevesinde kadın girişimciliğine yönelik artan bir ilginin sonucu olarak değerlendirilmelidir. Kadınlar arasında girişimciliğin geliştirilmesi, giderek daha yaygın biçimde, kadın işsizliğine karşı bir çözüm ve kadınların kendi kazançlarını elde ederek ekonomik bağımsızlık kazanmalarında bir araç olarak görülmektedir.

Bu alandaki politika, program ve etkinlikler hızla yaygınlaşıyor olsa da, bütün bu çabaların kadın girişimciliğinin bugünkü durumunu ortaya koyacak biçimde kapsamlı ve sistematik bir dökümünün yapıldığını söylemek mümkün değildir. Bu bakımdan cevap aranması gereken belli başlı sorular çerçevesinde bir çalışmanın yürütülmesi acil bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Devletin kadın girişimciliğine yönelik politikaları ne yönde olmuştur? Hükümet ve kamu kuruluşları tarafından kadın girişimcileri özendirmek ve desteklemek üzere ne tür adımlar atılmıştır? Hangi sivil toplum kuruluşları kadınların küçük girişimci olmalarını özendirecek etkinliklerde yer almıştır? Devlet ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen faaliyetlerin hedef kitleleri kimlerden oluşmaktadır? Son yıllarda hangi projeler uygulanmıştır ve bunların coğrafi dağılımları nasıl gerçekleşmiştir? Uluslararası kuruluşlar bu süreçte nasıl bir rol oynamıştır? Kadın girişimciliği projeleri, girişimci aday kadınların dile getirdikleri bir talep üzerine mi başlatılmıştır, yoksa projelere sağlanan fonların oluşturduğu arz yanlı teşvikler, bu projelerin gerçekleştirilmesinde talep yanlı etmenlerden daha belirleyici mi olmuştur?

Bu çalışmanın hedefi, kadın girişimciliğiyle ilgili bu ve benzeri soruları yanıtlamak ve konuya ilişkin mümkün olduğunca kapsamlı bir değerlendirme yapmaktır. Daha özel olarak bu araştırma: 1. Türkiye’de kadın girişimciliğine yönelik kurumsal çerçeve, mevcut politikalar, uygulanan projeler, programlar ve araştırmalar hakkında bilgi sunmayı ve 2. Kadın girişimciliğinin desteklenmesinin farklı yaklaşımlar çerçevesinde hangi kurumlar tarafından ve ne tür stratejiler bağlamında araçsallaştırıldığı yönünde bir değerlendirme ve çözümleme yapmayı amaçlamaktadır.

Çalışma ILO tarafından başlatılmış olmakla birlikte, arka planda hükümet kuruluşlarının, ülke ölçeğinde temsil kabiliyeti olan bir kadın girişimciliği araştırmasının tasarımına, geliştirilmesine ve uygulanmasına yönelik talepleri yer almaktadır. Çalışmanın ayrıca bununla sınırlı kalmayıp, hükümet ve işveren kuruluşlarının, Uluslar arası Çalışma Örgütü’nün ve diğer finansal destekleyicilerin etkinliklerini planlanmalarına yardımcı olması amaçlanmıştır.

Bu haritalama ve değerlendirme çalışması sekiz bölümden oluşmaktadır. İlk iki bölümde kadın girişimciliği açısından önemli konumdaki ulusal ve uluslar arası kuruluşlar ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde, Türkiye’de birinci bölümde ele alınan kuruluşların ve buna ilaveten sivil toplum kuruluşlarının kadın girişimciliğini teşvik için yaptıkları doğrudan ve dolaylı faaliyetler hakkında bilgi verilmektedir. Kavramsal ve analitik bir çerçeveden hareket eden dördüncü, bölüm ülkede kadın girişimciliğinin gelişmesi ile ilgili genel bir değerlendirme ve yorum sunup gelecek için politika önerileri sağlamaya yoğunlaşmaktadır. Beşinci bölümde Uluslararası Çalışma Örgütü’nün etkinlik araçlarının ve yaklaşımlarının bölgeye uygunluğu değerlendirilmekte, kadınlar söz konusu olduğunda örgütün kurumsal ve teknik destek sağlayabileceği alanlara işaret edilmektedir. Sonraki bölümlerde üye temelli kuruluşlara, konferanslara ve ilgili web sayfalarına ilişkin bilgiler verilmektedir. Açıklamalı kaynakça bölümünde kadın girişimciliği ile ilgili belli başlı çalışmaların özet bilgilerine yer verilmiştir.

Çalışmanın araştırma temelli olmasına özen gösterilmiştir. Veri toplamada çeşitli tekniklere başvurulmuştur. Kadın girişimciliğine ilişkin elde edilen materyalin tamamı (kitaplar ve makaleler yayınlanmış veya yayınlanmamış resmi raporlar, istatistikler,) bütünlüklü bir çerçeveye ulaşmak açısından gözden geçirilmiş, sınıflandırılmış ve analiz edilmiştir.

Veri toplama çalışmasının bir diğer önemli bölümünü derinlemesine yapılmış 20 görüşme oluşturmuştur. Bu görüşmeler, kadın girişimciliğinin özendirilmesi ve desteklenmesi çalışmalarında yer alan kamu kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının uzmanları ve temsilcileri ile gerçekleştirilmiştir. Ortalama olarak bir-iki saat süren bu görüşmeler kayda alınmıştır.

Veri toplama aşamasında karşılaşılan güçlükler önemlidir ve bu güçlüklerin sonraki araştırmacıların da karşısına çıkma olasılığı yüksektir. Verilerin dağınık, sınırlı ve sınıflandırılmamış olması, araştırmada esas alınan sorunsalın boyutlarının kestirilmesini de güçleştirmektedir. Kurumlardaki mevcut verilerin cinsiyet temelinde ayrıştırılmamış olması da çalışmada karşılaşılan önemli bir engel olmuştur. Bu tür veriler, her kurdan, ancak yapılan özel istek üzerine elde edilebilmiştir. Bu çalışmanın gerçekleştirilmesini güçleştiren en önemli etmen ise Türkiye'nin pek çok bölge ve kentinde yapılmış kadın girişimciliği faaliyetlerinin dağınık ve kısmi bilgilerine ulaşmada karşılaşılan güçlüktür. Bununla birlikte her türlü yol, kaynak ve kişi kullanılarak bu bilgiler azami düzeyde sağlanmaya çalışılmış, 2006 yılı itibarıyla bilgilerine erişilebilen tüm projeler çalışmanın kapsamına dahil edilmiştir.

Bu çalışma, bu güne kadar Türkiye'de kadın girişimciliği ile ilgili olarak yapılan çalışmaları, önemli kuramsal ve pratik sorular bağlamında sistemli bir şekilde bir araya getirebilmek ve, böylece resmin bütününe eleştirel bir bakışla bakabilmek gibi bir amaç çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu özelliği ile kapsamlı bir başlangıç çalışması olarak nitelendirilebilir. Uzun vadede, bu çalışmayı takip eden ve kadın girişimciliği ile ilgili politikaların ve uygulanan projelerin etkilerini, olumlu ve olumsuz yanlarını sorgulayan daha derinlikli çalışmalar yapılmalıdır.

Türkiye'de kadın girişimciliği sorunsalına yakından bakmayı hedeflemiş böyle bir çalışma yapılırken veri toplama ve yazım sürecinin her aşamasında birlikte çalıştığım, ODTÜ Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi Aslı Çoban'a teşekkür ederim. Birlikte çok verimli bir çalışma ilişkisi kurduk ve kadın girişimciliği konusuna eleştirel bir yaklaşım geliştirirken onunla çok şey paylaştık.

Yıllardır planladığım halde zaman bulup başlayamadığım bu çalışmayı yapmam için beni teşvik eden ve destekleyen, Uluslar arası Çalışma Örgütü Direktörü Gülay Aslantep'e de teşekkür ederim. Umarım bu çalışma ile o da uluslararası platformlarda kullanabileceği güvenilir bir kaynağa kavuşmuş olur.

Son teşekkürüm ise bu çalışmayı hazırlarken kendileriyle görüştüğüm, bilgi ve görüşlerine başvurduğum herkese. Sağlıklı bilgilere kavuşabilmek için kendilerini defalarca aradığım kamu kuruluşları temsilcileri ellerinden gelen desteği sundular. Kadın kuruluşlarından ve onların gönüllü emeğini her işte esirgemeyen temsilcilerinden, her zaman olduğu gibi yine çok yardım aldım. Umarım bu çalışma onlara da katkıda bulunur.

ODTÜ

Ankara, Mart 2007

Yıldız Ecevit

I. KURUMSAL ÇEVRE

I.1. Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)¹

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Başbakanlık bünyesinde kadınlara yönelik politikalar özelinde eşgüdüm ve yürütme işlevleri olan bir yapılandırma. Genel Müdürlük ilk kez 1990 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde oluşturulmuş, 1991 yılında ise Devlet Bakanlığı'na bağlanmıştır

Genel Müdürlük, kadınların sosyal yaşamın her alanında güçlendirilmesine yönelik politikalar geliştirilmesinden ve uygulanmasından sorumludur. Bu yönüyle, Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamanın ulusal kurumsal mekanizması konumundadır.

Genel Müdürlüğün görevleri şöyle tanımlanmaktadır:

- Türkiye'de kadınların genel eğitim düzeyinin yükseltilmesi,
- Kadınların tarım, sanayi ve hizmetler alanındaki faaliyetlere katılımının artırılması,
- Kadınların sağlık, sosyal güvenlik ve hukuk alanlarındaki güvenliğinin sağlanması,
- Kadınların toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal açılardan eşit statü kazanmalarına yönelik politikalar geliştirilmesi ve uygulanması.

Genel Müdürlüğün, kadın istihdamı ve özel olarak kadın girişimciliği bağlamındaki etkinliğini incelemek açısından, 1999 yılında hazırlanan ve 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı üzerinde çalışmakta olan alt komisyonları bilgilendirme amacını taşıyan politika tavsiyeleri belgesi önem taşımaktadır. Bu belgede, kadınların eğitimi ve istihdamı ile ilgili bir dizi tavsiyeye yer verilmiştir. Belgenin istihdamla ilgili bölümünde beş hedef öne çıkmaktadır:

- Kadın istihdamını geliştirici, çalışma koşullarını ve terfi sistemlerini iyileştirici ve genel olarak sosyal ve ekonomik haklarla ilgili bütün politikalar ve uygulamalarda toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirici önlemler alınmalıdır..
- Kadınların çalışma yaşamına aktif biçimde katılmaları desteklenmelidir.
Çalışan kadınlara hizmet sunan kurum ve kuruluşların sayısı artırılmalı, çeşitlendirilmeli ve yerel düzeyde örgütlenmeleri yaygınlaştırılmalıdır.. Bu bağlamda, belgede, 'kadın girişimciliğinin özendirilmesinden ve girişimci kadınlara piyasa eğilimleri, yasal yükümlülükler, ihracat ve benzeri konularda danışmanlık hizmetleri verecek kurumsal mekanizmaların oluşturulmasından' söz edilmektedir.
- Tarım kesimindeki dezavantajlı kadınların ekonomik katkıları Gayri Safi Milli Hasılaya dahil edilmeli ve bu kadınlara iş güvencesi ve sosyal güvenlik imkanı sağlanmalıdır. Bu tavsiye çerçevesinde atılması gereken adımlar, da, tarım temelli sektörlerde kadın girişimciliğinin teşvik edilmesi, kadınların kooperatiflerde örgütlenmeleri ve lider vasıflı önder kadınların yaratılması olarak sayılmaktadır.
- Çalışan kadınların üye olacağı sendikalar oluşturulmalı ve mevcut işçi kuruluşları kadınları daha iyi temsil edip haklarını savunacak biçimde yeniden düzenlenmelidir..

Genel Müdürlük, bugüne dek kadın girişimciliği açısından dolaylı ve dolaysız etkileri olabilecek aşağıdaki çalışmaları yürütmüştür.

¹ Genel Müdürlüğün adı, 6 Kasım 2004 tarihinde "Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü" olmaktan çıkıp "Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü"ne dönüştürülmüştür.

1.1.1. Kalkınma Sürecine Kadınların Katılımlarını Geliştirme Projesi

Kalkınma Sürecine Kadınların Katılımlarını Geliştirme Projesi 1992 yılında başlatılmış, KSGM ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından ortak yürütülmüştür.

Program, kadınlara yönelik ulusal bir mekanizma olarak KSGM'nün kurumsal kapasitesinin geliştirilmesini hedeflemektedir. Bu çerçevede, gönüllü ve sivil kuruluşların, kadınların kalkınma süreçlerine katılımlarını sağlamaya yönelik çabaları desteklenmiştir.

Bu yönüyle program, kadınların kalkınma sürecine katılımlarını sağlama ve bu yönde politikalar geliştirilmesini destekleme hedefini gerçekleştirmiştir.

- Program, kadınlara ilişkin yeterli ve etkin politikalar geliştirilmesi bakımından ihtiyaç duyulan, toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış verilerin toplanmasında kullanılacak donanımı ve eğitimi sağlayarak, Devlet İstatistik Enstitüsü bünyesinde bir Kadın İstatistikleri ve Sosyal Veri bölümünün oluşturulmasını hızlandırmıştır.
- Kadınların yasal haklarını gündelik yaşamda kullanmalarını sağlamayı amaçlayan eğitim programları gerçekleştirilmiştir.
- Sendikalarda ve siyasi partilerde görev yapan kadınları desteklemek üzere kurslar düzenlenmiştir.
- Polis, adli görevliler, sosyal hizmet görevlileri ve güç durumdaki kadınlarla ilişkili görevleri olan diğer kamu personelini hedef alan çeşitli eğitim çalışmaları, seminerler ve çalıştaylar gerçekleştirilmiştir.
- Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde halen faaliyet gösteren Kadın Araştırmaları Yüksek Lisans Programı'nın kurulmasına destek verilmiştir. Ankara ve İstanbul üniversitelerindeki kadın sorunları araştırma merkezlerinin güçlendirilmesi için destek sağlanmıştır.
- Program, 40 kadar profesyonelin uluslararası eğitim programlarına ve toplantılarına katılımını sağlamıştır. Bundan amaçlanan, kadın sorunları alanında çalışma yapacak nitelikli bir insan kaynağı oluşturulmasıdır.
- Kırsal alanlarda kadınlara yönelik gelir getirici etkinlikler 12 pilot proje uygulanmasıyla desteklenmiştir. Bu etkinlikler, tekstil eğitiminden oyuncak üretimine, küçük çapta hayvancılıktan seracılığa kadar geniş bir alanda gerçekleşmiştir.

Bu proje çerçevesinde gerçekleştirilen kadın girişimciliği ile ilgili pilot projeler hakkında bu çalışmanın III.1. Bölümünde daha ayrıntılı olarak bilgi verilmektedir.

1.1.2. Kadın İstihdamını Geliştirme Projesi

Bu proje, Dünya Bankası ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında 4 Mayıs 1993 tarihinde imzalanan yedi yıl süreli bir protokol çerçevesinde uygulamaya konulan "İstihdam ve Eğitim Projesi"nin bir alt bileşenidir. Finansmanı Dünya Bankası kredisi ve TC Hükümetinin katkılarıyla sağlanmış bu projenin faaliyetleri 1994–2000 yılları arasına yayılmıştır.

Projenin başlıca hedefi, kadınların tüm ekonomik sektörlerde ve mesleklerde daha iyi iş imkânlarına sahip olabilmeleri için politika oluşturulması yönünde gerekli verilerin ve bilgilerin toplanması ve yeni bilgilerin üretilmesidir. Söz konusu sektörler ve meslekler arasında geleneksel olarak erkek emeğinin egemen olduğu sektörler ve mesleklere de özellikle yer verilmiştir.

Proje hedefleri doğrultusunda yapılan çalışmalar şöyledir:

- Bir bölümü daha sonra yayınlanmak üzere çok sayıda araştırma gerçekleştirilmiştir.
- Bir proje broşürü bastırılmış ve dağıtılmıştır.
- Projenin tanıtılması için bir ulusal kongre düzenlenmiştir.

- Atölyelerde, fabrikalarda ve tarım kesiminde çalışan 1.000 kadının öykülerinden oluşan bir görsel arşiv hazırlanmıştır.
- Proje etkinliklerinin tanıtımında ve eğitimlerde kullanılmak üzere tanıtıcı bir belgesel film çekilmiştir.
- Kadın istihdamı ile ilgili çeşitli konularda 16 araştırmaya destek sağlanmıştır. Bunlardan 13 tanesi kitap olarak yayımlanmıştır.
- Genel Müdürlük bünyesinde bir dokümantasyon-enformasyon merkezi kurulmuştur.
- Farklı gruplar (kamu kurumları, sivil toplum, kadın grupları vb.) için toplumsal cinsiyet eğitimi materyali hazırlanmıştır. Bunlar, çeşitli kurumlar ve kuruluşlar tarafından kullanılmıştır.

1.1. 3- Küçük Girişimcilik Projesi

1995–1996 yıllarında finansmanı Dünya Bankası aracılığıyla aktarılan Japon Hibe Fonu tarafından sağlanmış bu araştırma projesi kapsamında;

- Türkiye'deki bankacılık sektörü ve kredi politikaları, kadın girişimcilerle ilgili yönleri açısından değerlendirmeye tabi tutulmuştur.
- Kadın kuruluşlarının ve kadın girişimciliğini desteklemeyi öngören diğer kuruluşların çalışmaları, bu yöndeki ekonomik katkı ve hizmetleri açısından değerlendirilmiştir.
- Kadınların tasarruf ve kredi talebi örüntüleri dikkate alınarak ve girişimciliği desteklemede en iyi stratejiler, en iyi finansman modelleri gözetilerek, tavsiyeler geliştirilmiştir.

Yaklaşık dokuz ay süren projede Ankara, İstanbul, Çorum, Denizli, Muğla, Urfa ve Gaziantep illerinde saha araştırmaları gerçekleştirilmiştir. Araştırmaların bulguları yayınlanmıştır (Bakınız, Açıklamalı Kaynakça).

1.2. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)

Devlet Planlama Teşkilatı, ülkede beş yıllık kalkınma planları, yıllık programlar, ekonominin farklı sektörleri için gelişme planları ve hükümet yatırım programları hazırlamaktan; bu plan ve programlarda belirtilen hedefler doğrultusunda araştırma yapmak ve proje geliştirmekten ve bu alanlardaki gelişmeleri izlemekten sorumludur.

Devlet Planlama Teşkilatı, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan başlayarak, kadınların sosyoekonomik anlamda güçlenmesi konusuna çalışmalarında yer vermiştir. Konu kadın girişimciliği açısından ele alındığında, beş yıllık kalkınma planlarında ve yıllık programlarda belirlenen önemli noktalar şunlardır:

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan önce hazırlanan ve kadınlar, çocuklar ve gençlerle ilgili olan alt komisyon raporu², kadın girişimciliği konusunu ilk kez ele almıştır. Kadınların işgücü piyasasına yetersiz katılımlarının ve çalışma yaşamındaki dezavantajlı konumlarının nedenlerini özetleyen bölümün ardından gelen ve çözüm önerileri ve politikalara yer veren bölümde, girişimciliğin özendirilmesinden söz edilmektedir. İlgili politikalar arasında özellikle vurgu yapılanlar; mesleki eğitim ve öğretimin girişimcilik alternatifini canlandıracak biçimde yeniden yapılandırılması ve kadınların ulaşabilecekleri kredi sistemlerinin oluşturulmasıdır.

² Devlet Planlama Teşkilatı, 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Kadınlar, Çocuklar ve Gençler Özel Komisyon Raporu

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, kadınlarla ilgili konulara ayrılan geniş bir bölüm bulunmamakta, tek bir ana başlık altındadır dört paragraf yer almaktadır. Aşağıda değinilen noktalar, plan öncesinde hazırlanan alt komisyon raporunun kapsadığı alanlarla karşılaştırıldığında, çok genel ve sınırlıdır ve planın yazımında bu raporun fazla dikkate alınmadığını göstermektedir:

- Kadının eğitim, sağlık, çalışma yaşamı, sosyal güvenlik ve istihdam alanlarındaki durumunu iyileştirmeye yönelik ayrıntılı önlemler alınacaktır.
- Toplumsal refahı azamiye çıkartmak ve kadınların bu refahtan hak ettikleri payı almalarını sağlamak için kadınların eğitimine öncelik tanınacak ve kadınların kalkınma süreçlerine katılımı geliştirilecektir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı için de, Yedinci Plan öncesi yapıldığı gibi ön çalışmalar başlatılmış ve çalışma yaşamı, gelir, yoksulluk ve kadınlarla ilgili özel bir alt komisyon kurulmuştur. Bu alt komisyonun hazırladığı raporda kadın girişimciliğine ilişkin bir dizi tavsiyeye yer verilmiştir³:

İşgücüne katılım, istihdam ve işsizlik alt başlığında yer alan noktalar şunlardır:

- İş kurma sürecinde yerine getirilmesi gereken formalitelerin azaltılması;
- Kadınları girişimciliğe özendirmek üzere kurumsal mekanizmalar oluşturarak onlara piyasa eğilimleri, mevzuat, ihracat ve benzeri konularda danışmanlık hizmetleri verilmesi; bu hizmetlerin kadınların gereksinimlerine ve ödeme güçlerine uygun olması;
- Tarımla ilgili sektörlerde kadın girişimciliğinin, kooperatiflerin ve kadın liderlerin özendirilmesi;
- Kredi ve kefalet kooperatifleri gibi mevcut örgütlenme ve programların yeniden yapılandırılması ve bu suretle, giderek daha büyük bir sayıya ulaşan küçük girişimcilere kredi sağlayacak duruma getirilmesi, bu stratejinin kadın girişimci sayısını artırmada başarısız kalması halinde, bizzat kadınların sahibi oldukları kuruluşların desteklenmesi;
- Kadınların iş kurma kredileri ve hizmetlerinden yararlanabilmeleri için, bürokratik ve mali işlemlerin azaltılması;
- Banka kredilerinde talep edilen kefalet zorunluluklarını azaltmak üzere, alternatif kefalet biçimleri geliştirilmesi.

Enformel eğitim alt başlığında yer alan noktalar ise:

- Geleneksel nitelikli, güncel piyasa gereksinimleriyle ilişkisiz eğitimin yerine ve bunun dışında, özellikle kadınları teknoloji yoğun sektörlerde iş edindirmeye yönelik mesleki eğitim projeleri geliştirilmesi;
- Önceki programların genellikle kadınların ev içi rollerini güçlendirdiği, ücretsiz aile işçisi konumlarını pekiştirdiği dikkate alınarak, kadın istihdamını hedefleyen programların, onları tarımsal alanda üreticiler konumuna getirecek biçimde tasarlanması; böylece kadınların bağımsızlıklarının ve girişimcilik kapasitelerinin güçlendirilmesidir.

Bu alt komisyonun çalışmalarına ve komisyon raporunda yukarıdaki noktaların vurgulanmasına rağmen, Sekizinci. Beş Yıllık kalkınma Planı'nda da Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda olduğu gibi, kadınlar ve kadın emeği ile ilgili konulara sınırlı yer verilmektedir. Kadın, aile ve çocuk başlıklı bölümde, yalnızca şu ifade yer almaktadır: "Kadınların kalkınma sürecine, çalışma yaşamına ve karar mekanizmalarına katılımları ve eğitim düzeylerinin yükselmesi sağlanarak sosyal statüleri güçlendirilecek, etkinlik alanları genişletilecek ve erkeklerle eşit fırsatlardan yararlanmaları güvence altına alınacaktır."⁴

³ Devlet Planlama Teşkilatı, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Çalışma Yaşamı, Gelir, Yoksulluk ve Kadın Özel Komisyonu Raporu, 2000.

⁴ Devlet Planlama Teşkilatı, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2000.

Buna karşılık DPT'nin 2006 Ülke Programı'nda kadın girişimciliği ve istihdamı konusunda kayda değer bir vurgulama vardır. 2006–2008 dönemi kamu politikaları hedeflerini ele alan 2006 Ülke Programında, kadın girişimciliğinin önemine değinilmiş; kırsal kalkınma, aktif işgücü piyasası politikaları ve yoksullukla mücadele bağlamında kadınların mesleki eğitimleri ve kadın işletmecilere yönelik finansman ve danışmanlık hizmetleri üzerinde özellikle durulmuştur. Bu programın altıncı politika önceliğinde, işgücünün istihdam olunabilirliğinin, aktif işgücü politikalarına daha fazla ağırlık verilerek artırılacağından söz edilmektedir. Bu yönde alınacak önlemler arasında, girişimcilik eğitiminin daha etkili ve yaygın biçimde sağlanması da vardır. Burada hedef gruplar arasında kadınlara ve gençlere öncelikli yer verilmekte, kadınların işgücü dışında kalma eğiliminde oldukları, bu alanda öncelikli ve konunun özelliğini gözetilen bir politika müdahalesine gerek bulunduğu belirtilmektedir. İŞKUR dışında bu alanda sorumluluk alabilecek diğer kuruluşlar olarak, işveren ve işçi kuruluşlarından, meslek örgütlerinden ve sivil toplum kuruluşlarından da söz edilmektedir.

Kadın istihdamının geliştirilmesi hedefi açısından dikkate alınabilecek bir başka önlem de, işsizlerin iş deneyimi edinmelerini sağlayacak özel programlar geliştirilmesidir. Bu tür önlemler kapsamında işgücüne katılımlarına özel önem verilen kadınlar ve gençler, temel hedef grup olarak tanımlanmaktadır.

Beşinci öncelik, tarımdaki yapısal dönüşüm ve bunun sonucunda işsizlikte meydana gelen artışla ilgilidir. Burada, vasıfsız ve yoksul kesimlerin işsizlik riskini azaltmaya yönelik önlemlerden söz edilmektedir. Bu alanda sorumlu merciler arasında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü de sayılmaktadır. Söz konusu önlem, toplumsal dışlanma ve yoksulluk riskine en fazla maruz kalan sosyal gruplara yönelik ekonomik etkinliklerin çeşitlendirilmesini öngörmektedir.

DPT'nin 2004 tarihli KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı'nda, genç girişimciler ve kadın girişimcilerin gereksinimlerini karşılamaya yönelik özel kredi programlarının daha etkili biçimde ve daha geniş kesimleri kapsamak üzere uygulanmasının önemi vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda, 'vergi ve finans sisteminin iyileştirilmesi' ile ilgili stratejik politika bağlamında, istihdam kapasitesi yaratılması amacıyla, gençlerin ve kadınların girişimcilik alanındaki etkinliklerinin artırılması hedeflenmektedir. Örnek olarak verilen projeler arasında TESK'in kadın girişimciliğini desteklemeye yönelik projesi de yer almaktadır.

1.3. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Türkiye'nin sanayi politikalarını belirlemekten ve bunların yaşama geçirilmesine yönelik önlemleri almaktan sorumludur. Bakanlıktaki Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri Genel Müdürlüğü, el sanatlarının geliştirilmesine ve küçük sanayicilerin işyerlerini kurmalarına destek hizmetleri sağlamak ve bu bölgeler ve sitelerde faaliyette bulunan küçük işletmelere yönelik kredi koşullarını belirlemektedir⁵. Bununla birlikte, bu krediler genellikle erkek girişimciler tarafından kullanılmakta ve kadınlar, küçük sanayi işletmelerine yönelik kredilerden ve diğer hizmetlerden pek az yararlanabilmektedirler.

1.4. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Küçük ve Orta Sanayi Geliştirme İdaresi (KOSGEB)⁶

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Küçük ve Orta Sanayi Geliştirme İdaresi, 20 Nisan 1990 tarihinde Özel bir Hükümet Kararnamesi (No: 3624) ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı, kar amacı gütmeyen yarı özerk bir idare olarak kurulmuştur. KOSGEB'in görevi, küçük ve orta boy işletmelerin verimliliğininve rekabet güçlerini artırmak, bu işletmelerin teknolojik gelişmelere uyumunu kolaylaştırmak ve ülke ekonomisine daha fazla katkıda bulunmalarını sağlayacak önlemleri almaktır. KOSGEB bu amacı doğrultusunda çeşitli

⁵ <http://www.unece.org/indust/sme/tr-study.htm>

⁶ <http://www.kosgeb.gov.tr/KOSGEB/Index.asp>

destek mekanizmaları ve politika araçlarıyla küçük ve orta boy işletmelerin bilgi, beceri ve insan kaynaklarını geliştirmeye çalışmaktadır. KOSGEB'in hizmet politikası iki ana başlıkta ele alınabilir. Birincisi, KOBİ'lere ürünlerini yüksek standartlarda, uygun fiyatlarda ve ileri teknolojilerle üretmelerini sağlayacak kaliteli destek hizmetlerinin ulaştırılması, ikincisi ise KOBİ'lerin iç ve dış pazarlarda rekabet ederken karşılaştıkları engellerin ortadan kaldırılmasıdır.

KOSGEB, üretim, pazarlama, kalite kontrol, makine ve donanım desteği, teknoloji geliştirme, eğitim ve bilgilendirme hizmetleri vermekte, çeşitli alanlarda projeler uygulamakta ve bireysel projeleri desteklemektedir. Bu arada KOBİ'lerin pazarlama çalışmalarına destek sağlanmakta ve ülke dışındaki önemli fuarlara katılmalarını özendirilmektedir. Uluslararası iş gezileri düzenlemekte ve KOBİ'lere daha uygun pazarlama fırsatları sağlanması için seçilmiş sanayi kollarını desteklemektedir.

KOSGEB ayrıca yedi Teknoloji Geliştirme Merkezi ve yeni kurulan 'duvarsız teknoloji inkübatörleri' aracılığıyla KOBİ'lerin araştırma, yeni ürün/üretim yöntemleri ve yeni teknoloji alanlarındaki projelerini desteklemektedir⁷. Özetlemek gerekirse bu destekler⁸, yer tahsisi, malzeme ve donanım temini, danışmanlık hizmetleri, yurt içindeki ve dışındaki fuarlara katılmayı kolaylaştırma, yazılım sağlama, AR-GE sonuçlarının yayımlanması ve eğitim, patent, sınai tasarım, elektronik ticari web sayfası hazırlanması gibi konularda yardım sunulmasıdır.

Kredi Garanti Fonu Yönetimi ve Araştırma Kuruluşunun hissedarlarından biri olan KOSGEB, Halkbank'ın KOBİ kredilerinde kefalet olarak kullanılmak üzere ek fonlar ve finansal destek sağlamaktadır.

Ancak, KOSGEB'in iş kurmayı izleyen aşamalara yönelik sunduğu hizmetler yalnızca imalat kesimindeki işletmelerle sınırlıdır. Hizmetler sektöründe, işyerinin kuruluşundan sonraki dönemde ihtiyaç duyulan, yönetim eğitimi, danışmanlık, kalifiye işgücü desteği gibi hizmetler sadece imalat sanayindeki işletmelere sunulmaktadır. Kadınlar tarafından işletilen ve sıklıkla hizmetler sektöründe yer alan küçük işletmeler bu nedenle KOSGEB tarafından sağlanan bu hizmetlerden yeterince yararlanamamaktadır.

Öte yandan, özel olarak kadınlara yönelik bir kuruluş olmamakla birlikte, KOSGEB İş Geliştirme Merkezlerinde, erkek girişimcilerle birlikte kadın girişimcilere de destek verilmektedir.

KOSGEB 2004 yılından bu yana Avrupa Kadın Girişimciliğini Destekleme Ağında (EU WES) Türkiye'yi temsil etmektedir.

1.5. Milli Eğitim Bakanlığı, Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bu birim, sadece kadınlara verilen mesleki eğitim hizmetlerine yönelik araştırma ve planlama faaliyetlerinde bulunulması ve gerekli eğitim materyalinin hazırlanması gibi işlerden sorumludur.

Bakanlık, mesleki eğitim sistemine daha çağdaş bir içerik kazandırmak ve sistemi piyasanın taleplerine daha duyarlı hale getirmek için birçok proje yürütmektedir. Bu faaliyetler arasında en önemlilerinden biri "Türk Mesleki Eğitim ve Öğretim Sistemlerinin Güçlendirilmesi" (MEGEP) projesidir. Bu projenin başlıca amacı, mesleki eğitimi modüler bir yapıda, ve uluslararası sınıflamaya uygun biçimde yeniden düzenlemektir.

⁷ <http://www.kosgeb.gov.tr/KOSGEB/Index.asp>

⁸ <http://www.kosgeb.gov.tr/KOSGEB/Index.asp>

1.6.Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, ülkede çalışma yaşamının ve sosyal güvenlik sisteminin düzenlenmesinden sorumludur. Avrupa İstihdam Stratejisinde kadın istihdamına daha fazla önem verilmesine paralel olarak Bakanlık da kadın istihdamı ve onunla ilişkili konularla daha fazla ilgilenmeye başlamıştır. Avrupa Birliği üyelik görüşmeleri sürecinde AB politikalarına ve düzenlemelerine uyum sağlanması gerekmektedir. Topluluk Cinsiyet Eşitliği Programı⁹ , Topluluk Ayrımcılık Karşıtlığı Programı¹⁰ ve Topluluk Sosyal Dışlanmaya Karşı Mücadele Programı¹¹ başta olmak üzere AB'nin hazırladığı topluluk programları nedeniyle Bakanlık da, toplumsal cinsiyetle ilgili konulardaki çalışmalarını artırmıştır.

Bakanlık, eylem planı çerçevesinde çalışma yaşamıyla ilişkili politika önceliklerini şöyle belirlemektedir:

1. Mevzuatın esnek istihdam ve çalışma uygulamaları ile uyumlu olmasını sağlayacak yasal değişikliklerin tamamlanması;
2. İnsan kaynaklarının kalitesini artırmak üzere kısa vadeli eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin sürdürülmesi;
3. Etkili bir insan kaynakları planlaması;
4. Kayıt dışı istihdam ve kaçak işçi çalıştırmanın önlenmesi;
5. Çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik gerekli önlemlerin alınması¹².

Bakanlık, genel olarak kadın istihdamını, özel olarak da kadın girişimciliğini, bu politika öncelikleri çerçevesinde değerlendirmekte ve kadın istihdamına ilişkin stratejisini de yine buna göre belirlemektedir. Bu politika öncelikleri arasında en önem verilenin, kayıt dışı istihdam ile mücadele olduğu görülmektedir.

1.7. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, herhangi bir sosyal güvenliği olmayanlar ile muhtaç ve güç durumdaki vatandaşlara sosyal yardım sağlamak üzere kurulmuştur. Genel Müdürlük, yoksulluğu azaltmak ve yoksulların gereksinimlerini karşılayacak çözümler geliştirmek üzere çalışmaktadır. Bu doğrultuda şartlı nakit transferleri yapılmakta; sağlık, eğitim ve beslenme alanında destekler sağlanmakta; yoksullara aynı yardımlarda bulunulmakta ve ayrıca gelir getirici etkinliklere proje desteği verilmektedir. Genel Müdürlüğün, gelir yaratma, beceri eğitimi, kırsal kalkınma, kamu hizmetlerinde geçici istihdam, sosyal altyapı ve hizmetlerin geliştirilmesi, toplum kalkınması, enformasyon ve iletişim teknolojileri sektöründe çırak eğitimi gibi alanlarda proje destek programları vardır. Bunlar arasında beceri geliştirme eğitimi, geçici istihdam ve sosyal altyapı projeleri kadınlar bakımından özellikle önemlidir. İlkinde, daha iyi işlere girebilmelerini sağlamak üzere yoksul kadınların teknik ve sosyal becerilerle donatılması amaçlanmaktadır. İkincisinin amacı, kısa süreli bir eğitimin ardından kadınların kamu hizmetlerinde geçici olarak istihdamıdır. Üçüncü proje ise, kadınlar dahil yoksul kesimlerin gelir getirici etkinliklere yönlendirildikleri topluluk merkezlerinin kurulmasını öngörmektedir¹³.

Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP), T.C. Hükümeti ve Dünya Bankası tarafından 2001 yılında Türkiye'de kısa ve uzun dönemli yoksulluğu azaltmak amacıyla başlatılmıştır. Proje, birbiriyle ilişkili dört bölümden oluşmaktadır: Hızlı yardım, kapasite geliştirme, şartlı nakit transferi ve yerel girişimler. Bunlardan sonuncusunun kapsamına gelir getirici mikro projelerin desteklenmesi de girmektedir. Kadınlar bu projelerde bireysel olarak veya gruplar halinde yer almaktadırlar. Bu kapsamdaki projelerle ilgili değerlendirmelere, bu çalışmanın bir sonraki bölümünde (III.4) yer verilmiştir.

⁹ http://europa.eu.int/comm/employment_social/gender_equality/index_en.html

¹⁰ http://europa.eu.int/comm/employment_social/fundamental_rights/index_en.htm

¹¹ http://europa.eu.int/comm/employment_social/social_protection/index_en.htm

¹² <http://www.calisma.gov.tr/projeler/tekkati.htm>

¹³ http://www.sydtf.gov.tr/sydtf_faaliyet.html

1.8. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)

Güneydoğu Anadolu Projesi, ilk olarak, Fırat ve Dicle Havzaları ile yukarı Mezopotamya'da dokuz ili (Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak) kapsayan bir sulama projesi olarak başlatılmış, bugün bütünlüğe ve kapsamlı bir kalkınma girişimine dönüşmüştür. Projenin başlıca hedefleri, ilgili yörelerde kırsal kalkınmanın sağlanması, bölgesel gelişmişlik farklılıklarının ortadan kaldırılması, halkın yaşam standartlarının yükseltilmesi, ekonomik verimliliğin artırılması ve yerel ekonominin istihdam gücünün artırılması olarak sıralanmaktadır.

1.8.1. Güneydoğu Anadolu Projesi-Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (GAP-ÇATOM)

Çok amaçlı toplum merkezleri, kırsal kesimden gelenlerin yerleştikleri yoksul kent mahallelerinde veya kimi köylerde kurulan topluluk temelli sosyal merkezlerdir. Çok amaçlı toplum merkezleri 14 yaşından büyük kadınları hedef kitlesi olarak tanımlamakta; kadınların kendi sorunlarına ilişkin bilinç ve duyarlılıklarını geliştirmeyi ve bu sorunlara çözüm bulunmasında onlara yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Merkezlerde kadınların sosyal katılım kapasitelerinin güçlendirilmesi amacıyla kamusal mekânlar yaratılmakta, kadınların güçlendirilmeleri ve yerel koşullara uygun modeller geliştirilmesiyle, toplumsal cinsiyet eşitliğini esas alan kalkınma projeleri gerçekleştirilmektedir.

Çok amaçlı toplum merkezleri program ve etkinlikleri, eğitim ve öğretim, sağlık, gelir yaratma, sosyal destek ve kültürel-sosyal etkinlikler olmak üzere, temel olarak beş alanda gerçekleştirilmektedir. Gelir getirici etkinlikler bağlamında çok amaçlı toplum merkezleri kadınlara ortak kullanılan atölyeler ve satış yerleri sağlamakta, temel iş eğitimi vermekte ve mesleki becerilerini güçlendirmektedir.

1.8.2. Güneydoğu Anadolu Projesi-Girişimci Destekleme Merkezleri: (GAP-GİDEM)

GAP-Girişimci Destekleme Merkezleri, Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilip GAP İdaresi ve BM Kalkınma Programı tarafından yürütülen, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde orta boy işletmelerin geliştirilmesini hedef alan bir projedir. Girişimci merkezleri esas olarak bölgedeki dört ilde (Adıyaman, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa) faaliyet göstermekte ise de, başka illerdeki de dahil olmak üzere bölgedeki işyerlerine hizmet vermektedir. Girişimci destekleme merkezleri eğitim, danışmanlık ve enformasyon alanlarında hizmet sunmaktadır.

Girişimci destekleme merkezlerinin programlarında sekiz fırsat penceresi bulunmaktadır ve bunlardan biri de kadın girişimcilere yönelik geliştirilmiştir.

1.9. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)

Türkiye İş Kurumu işgücü piyasasındaki gelişmeleri izlemekten, gerekli önlemleri almaktan ve piyasalarda işgücü arzı ile talebini denkleştirmekten sorumlu kuruluştur. Kuruluş bu amaçla iş bulma ve işe yerleştirme, yaygın mesleki eğitim, iş üzerinde eğitim gibi hizmetlerin yanı sıra diğer aktif işgücü piyasası politikalarını uygulamaktadır. İşsiz olup iş arayan herkesin yasa gereği İŞKUR kaydının olması zorunludur. Bununla birlikte İŞKUR, iş arama ve işe yerleştirme gibi hizmetler söz konusu olduğunda, tek kuruluş durumunda değildir. Çünkü İş Yasası'nda 2004 yılında yapılan bir değişiklikle özel istihdam bürolarının çalışması da yasal hale getirilmiştir.

1.10. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, odalar ve borsalar arasında işbirliği ve dayanışmayı, ticari ve sınai faaliyetlerin genel çıkarlar doğrultusunda düzgün işlemlerini, üyelerinin kamuoyu ile ilişkilerinin bütünlük, etik anlayış ve disiplin içinde gerçekleşmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu genel hedefler doğrultusunda TOBB kendi görevlerini şöyle tanımlamaktadır: Girişimcilerin faaliyetlerine öncülük etmek ve bu kesimlerin

görüşlerini yansıtmak; özel sektörün gereksinimleri konusunda resmi yetkililere çözümler önermek; planlanan yasa ve yönetmelik değişiklikleri konusunda görüş bildirmek; uluslararası ticaret ve yatırım sistemlerinde/rejimlerinde meydana gelen gelişmeler konusunda raporlar hazırlamak ve enformasyon sistemleri oluşturmak; yerli ve yabancı işletmeler arasındaki uyumsuzluklarda arabuluculuk görevini yerine getirmek; ruhsat hazırlamak ve bu alanlarda araştırma ve anketler düzenlemek. En önemlisi, TOBB, Türkiye'deki sanayi ve ticaret sektörünü uluslararası ve bazı yerli platformlarda temsil etmektedir.

TOBB'un iş geliştirme alanındaki başlıca hizmeti AB İş Geliştirme Merkezleri aracılığıyla verilmektedir (Bakınız Bölüm: III. 7).

I.11. Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK)

Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu, Esnaf ve Sanatkarlık Yasasının çıkmasının ardından esnaf ve sanatkarları örgütlemek üzere kurulan üyelik temelli bir örgüttür. TESK'in görevi, esnaf ve sanatkar odaları ve federasyonları arasında işbirliği sağlamak, kamu politikaları ve uygulamalarında üyelerinin çıkarlarını temsil etmek, esnaf ve sanatkarları uluslararası platformlarda temsil etmek ve bu kesimin hizmet kalitesini ve verimliliğini artıracak eğitim, merkez kurma ve örgütlenme gibi etkinlikleri yürütmektir.

TESK, Kredi Garanti Fonu aracılığıyla kredi güvencesi vermektedir¹⁴. Bu fonda yer alanlar arasında TESK, TOBB, Orta Boy İşletmeler Vakfı, Kendi Hesabına Çalışan Meslek Erbabı ve Yöneticiler, Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı, KOSGEB ve Halkbank bulunmaktadır. Kredi güvencesi, esas olarak bu kuruluşların üyelerine verildiğinden, üyeler arasındaki kadın sayısının artırılması önem taşımaktadır.

I.12. Bankalar (Vakıfbank, Ziraat Bankası, Halk Bankası)

Özellikle kamu kesimine ait kimi bankaların, sübvansiyonlu kredi sistemleriyle küçük-orta boy işletmelerin desteklenmesinde önemli rolleri bulunmaktadır.

I.12.1. Vakıfbank

Bu kamu bankası, küçük ve orta boy işletmelere başlangıç sermayesinden genişlemeye yönelik sermayeye kadar çeşitli alanlarda kredi vermektedir. Ne var ki, kefalet ve güvence koşulları kadınların bu sistemden yararlanmalarını çok güçleştirmektedir.

I.12.2. Ziraat Bankası

Ziraat Bankası tarım sektörünü desteklemek üzere kurulmuştur. Banka, tarım sektöründeki kooperatiflere kredi vermeyi tercih etmektedir. Kooperatifler de aldıkları krediyi üyelerine dağıtmaktadır. Kadınların tarım sektöründeki güçsüz konumları, daha da ötesi, mülkiyet sahipliği konusundaki sınırlılıkları göz önüne alındığında, bu kredilerin çok az bir bölümünün kadınlara ulaştığı söylenebilir.

I.12.3. Halk Bankası

Halk Bankası, genellikle mikro ve küçük işletmelere yönelik sübvansiyonlu kredi vermektedir. Banka bir dönem "Kadın ve Genç Girişimcilere Kredi" başlığı altında girişimcilere ve küçük-orta boy işletmecilere hazine desteğinde sübvansiyonlu kredi vermiştir. Ancak, bu kredilerden yararlanabilenlerin sayısına ilişkin bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte, pek az sayıda kadının bu kredilerden yararlanabildiği tahmin edilmektedir; çünkü bu krediler, aralarında kadınların henüz çok sınırlı sayıda olduğu Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu üyelerine verilmiştir.

¹⁴ <http://www.kgf.com.tr/kgfkimdir.htm>

II. ULUSLARARASI KURULUŞLAR

II.1. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP-UNDP)

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Birleşmiş Milletler'in sosyo-ekonomik kalkınmanın çeşitli alanları ile ilgilenen özel kuruluşudur. Bu program 166 ülkedeki yerel büroları aracılığıyla, sürdürülebilir kalkınmayı yaygınlaştırmak üzere yerel yetkililer ve sivil toplum aktörleri ile birlikte çaba göstermektedir. Bu ilke doğrultusunda, demokratik yönetim, yoksullukla mücadele, kriz önleme ve kriz sonrası onarım, enerji, çevre ve HIV/AIDS, programının özellikle yoğunlaştığı alanlardır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, , kadınların güçlenmesine ve kalkınma süreçlerine dahil edilmesine özel önem vermektedir. 'Kalkınmada toplumsal cinsiyet', programın etkinlikleri için tanımladığı odak alanlarından biridir. Bu bağlamda, aralarında kadınlara mikro finans desteği sağlayanlar da bulunmak üzere bir dizi program geliştirmiş ve uygulamaya koymuştur. Kadınlara mikro finans desteği bileşenine yoksullukla ilgili program alanında yer verilmesi dikkate değerdir; çünkü diğer yardım ve hibe kuruluşlarının finanse ettikleri veya yönlendirdikleri çalışmalarda olduğu gibi, kadın girişimciliği, genel olarak kalkınma ve özellikle de kırsal kalkınma bağlamında ele alındığında, yoksulluğa karşı bir mücadele yolu olarak benimsenmektedir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Türkiye'de kadınların kalkınma süreçlerine katılmalarını ve sosyal olarak güçlenmelerini öngören program ve projeler geliştirmeye çalışmaktadır. Kuruluş, bu amaç doğrultusunda Güneydoğu Anadolu Projesi-Girişimci Destekleme Merkezleri'nin (GAP-GİDEM) kuruluş çalışmalarında yer almış ve programın bileşenlerinden birinin de kadın girişimciliğine ayrılması konusunda ısrarlı olmuştur.

II.2. Birleşmiş Milletler Sınâ Kalkınma Örgütü (BMSKÖ-UNIDO)

BM'ye bağlı bu örgütün Kırsal Girişimcilik ve Kadın Girişimciliğini Geliştirme başlıklı bir programı vardır. Programın başlıca öğeleri şunlardır¹⁵:

- Kırsal kesimdeki girişimcilerin ve kadın girişimcilerin faaliyetlerini özendirici ortamlar yaratılması;
- Girişimcilik dinamiklerini ve üretkenliği geliştirme açısından gerekli insani ve kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi.

Ancak, bu programın Türkiye'de herhangi bir ayağı bulunmamaktadır.

II.3. Avrupa Birliği (AB-EU)

Avrupa Birliği kadın-erkek eşitliği konusunu "istihdam ve sosyal işler" başlığı altında ele almaktadır. Kadın girişimciliğinin geliştirilmesi de bu politika alanının hedefleri arasında yer almaktadır. AB, bu öncelik doğrultusunda kadın girişimciliğinin geliştirilmesine yönelik birçok projeye destek vermektedir. Ayrıca, kadın girişimcilere özel destek veren GAP-GİDEM de ağırlıklı olarak AB finansmanlı bir proje olarak başlatılmıştır.

¹⁵ <http://www.unido.org/doc/28974>

II.4. Dünya Bankası (DB-WB)

Dünya Bankası, gelişmekte olan ülkelere finansal ve teknik yardım yapmayı amaçlayan bir kuruluştur. 184 üye ülkeye yönelik iki kalkınma kurumunu bünyesinde barındırmaktadır: Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD) ve Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA). Bu kurumlar farklı, ancak küresel yoksulluğa karşı mücadele ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi açısından birbirini tamamlayıcı rollere sahiptir. IBRD orta gelir düzeyinde ve kredi verilebilecek yoksul ülkeler üzerinde odaklanırken IDA en yoksul ülkelerle ilgilenmektedir. İki kurum da gelişmekte olan ülkelere eğitim, sağlık, altyapı, iletişim ve diğer pek çok alanda, düşük faizli veya faizsiz kredi ve hibe vermektedir.

Bankanın Kadın Girişimciliği Programı'nın (WEP) bir amacı da kadınların mikro girişimciliğini desteklemek, kadın girişimcileri güçlendirmek ve böylece yoksullukla mücadeleye destek vermektir. Ancak, bu programın Türkiye'de herhangi bir faaliyeti bulunmamaktadır.

II.5. Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ-ILO)

Uluslararası Çalışma Örgütü kadın girişimciliği konusunu, işgücü piyasası politikalarında kadınlara erkeklerle eşit fırsatlar sağlanması bağlamında ele almaktadır. Örgüt, Kadın Girişimciliğinin Geliştirilmesi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (WEDGE) 'nin bir bileşeni olan Küçük Girişimciliği Geliştirme Programı (SEED) kapsamındaki çalışmaları ile girişimcilik bağlamında kadınlara destek sağlamaktadır. Bu çerçevede araştırmalar yapmakta, farklı ülkelerdeki örnek uygulamaları derleyip analiz etmekte ve WEDGE aracılığıyla ideal kurumsal çerçevelerin oluşturulmasına yönelik tavsiyelerde bulunmaktadır. Buna karşılık, temel politikalar SEED tarafından hazırlanmakta ve uygulamalara da yine SEED yön vermektedir.

Kadın Girişimciliğinin Geliştirilmesi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (WEDGE), ayrıca kadın girişimcilere yönelik yenilikçi destek hizmetleri vermektedir. Kadın girişimciler bu yolla, mevcut iş geliştirme hizmetlerine ve gerektiğinde yeni yaklaşımlar geliştirmeye yönelik pilot etkinliklere ulaşabilmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 'Kendi İşini Kur' adıyla bilinen, ticari beceri geliştirmeyle ilgili bir uluslararası eğitim programı (eğiticilerin eğitimi) bulunmaktadır. Bu programın amacı küçük işletmeleri desteklemektir. Uluslararası Çalışma Örgütü Türkiye'de GAP ile işbirliği yaparak GAP bölgesinde 2001 ve 2002 yıllarında iki kez "Kendi İşini Kur" programı yürütmüştür. Bu programın eğitim materyalleri Çok amaçlı toplum Merkezleri, KAMER-Diyarbakır ve başka yerlerden gelen kadınların eğitimi için Kadın Emegini Destekleme Vakfı ve Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu tarafından da kullanılmıştır (III.14.1. Kendi İşini Kur eğitimi). Bu eğitim paketi ayrıca iki kırsal yöre (Sinop ve Diyarbakır) ile bir kent merkezinde (Mersin) çalışan çocukların ailelerine yönelik gelir getirici etkinlikler örgütlenmesinde kullanılmıştır. Burada amaçlanan, çalışan çocukların ailelerine yeni gelir imkânlarının yaratılması ve böylece bu ailelerin çocuklarını çalışma yaşamından çekebilmelerinin sağlanmasıdır.

III. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

III.1. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)

Genel Müdürlük tarafından 'Kadınların Kalkınma Sürecine Katılımlarının Sağlanması Ulusal Projesi' çerçevesinde 1993–2000 döneminde gerçekleştirilen ve kadın girişimciliğinin geliştirilmesini hedefleyen pilot projeler şunlardır¹⁶:

Kara Biber Doğal Gıda Dükkânı:

Kadın Emeğini Destekleme Vakfı (KEDV) tarafından hazırlanan bu pilot projede, İstanbul'da gecekondu bölgelerinde yaşayan kadınlar için, doğal olarak üretilmiş gıda maddelerinin satışına yönelik bir merkez açılması hedeflenmiştir. Proje tamamlanmış ve sonuçta 'Kara Biber Doğal Gıda Dükkânı' 1995 tarihinde faaliyete geçmiştir. Kentli yoksul kadınlar da ürünlerini bu dükkânda satarak projeden yararlanmışlardır. Dükkân, ayrıca, gelir getirici etkinliklere başlamak isteyen kadınlara bu konuda eğitim de vermiştir.

Kadın El Sanatlarını Destekleme Projesi:

Ege Kadın Dayanışma Vakfı'nın bu projesi, Ocak 1997'de başlatılmıştır. Projenin uygulama alanı olan İzmir'de, kadınların el sanatları ürünlerini sürekli satışa sunabilecekleri bir satış merkezi açılmıştır. Aynı proje çerçevesinde katılımcılar, aile planlaması, ana-çocuk sağlığı, kredi imkânları, mevzuat, toplumsal cinsiyet duyarlılığı ve kadın hakları gibi alanlarda eğitim görmüşlerdir.

Kadın Emeği Mutfağı:

Proje, Kadın Dayanışma Vakfı tarafından uygulanmıştır. Kadın Mutfağı 1998 yılı Şubat ayında Ankara-Bahçelievler'de açılmıştır. Projenin amacı, bir yandan Vakıfça kurulan kadın sığınma evindeki kadınlara gelir imkânları yaratmak, diğer yandan da sığınma evinin masraflarını karşılamaktır. Ciddi finansman sorunlarıyla karşılaşan girişim kısa zamanda son bulmuştur.

Dokuma Atölyesi Projesi:

Bu proje, Hakkâri'nin Çukurca ve Uzunköprü ilçelerinden Van'a göç etmek zorunda kalan ailelere mensup kadınlara, sürekli gelir ve istihdam olanakları sağlama amacıyla, Türkiye Yardım Derneği tarafından uygulanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 1997 yılı Kasım ayında Van'ın Bostaniçi mahallesinde bir halı/kilim atölyesi açılmıştır.

Gecekondu Bölgelerindeki Kadınlara Gelir Getirici Beceriler Kazandırma Projesi:

Bu kapsamda İstanbul Üniversitesi Kadın Eğitim ve Araştırma Merkezi tarafından hazırlanan proje, gecekondu kadınlarda yaşayıp ekonomik açıdan ve eğitim açısından yetersiz imkanlara sahip kadınları hedef almıştır. Bu kadınlara istihdam fırsatı sağlamak amacıyla mesleki kurslar verilmiş, bu arada kadınların insan hakları konusunda eğitimler yapılmıştır. Proje 1997 yılı Kasım ayında başlamış, 1998 yılı sonuna kadar sürmüştür. Program kapsamında 160'tan fazla kadına eğitim verilmiştir.

¹⁶ <http://www.die.gov.tr/CIN/women/undpwomen.htm>

Halı Dokumacılığı Projesi:

Şanlıurfa Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakfı tarafından Mayıs 1998'de başlatılan bu projenin amacı, istihdam olanağı sağlamak üzere kadınlar için bir halı dokuma atölyesi açılmasıdır. Buna ek olarak kadınlara, yasal hakları, çevre ve sağlık konularında eğitim verilmiştir.

Kümes Hayvancılığı Projesi:

1998 yılı Eylül ayında başlatılan bu proje, Ege Üniversitesi Kadın Araştırmaları Merkezi tarafından hazırlanmıştır. Amacı, İzmir yöresinde yaşayan yoksul kadınlara kümes hayvancılığı eğitimi verilmesidir. Eğitim kapsamında kadın hakları ve bilinç ve duyarlılık geliştirme başlıkları da yer almaktadır. Bu programın tamamlanmasıyla birlikte, ilgili firmalarla, eğitimli kadınların uygun işlere yerleştirilmesi konusunda anlaşmalar yapılmıştır.

Oyuncak Üretimi Projesi:

Kadın Emeğini Destekleme Vakfı tarafından yürütülen bu proje, Eylül 1998'de başlatılmıştır. Proje uygulama alanı olarak İstanbul belirlenmiş ve en az 100 kadına ulaşılması planlanmıştır. Atık maddelerden oyuncak üretiminin kadınlara sürekli gelir sağlayabilecek bir alan olduğu düşünülmüştür. Yurt dışına hem oyuncak hem de okul öncesi çocuklar için eğitim materyalleri ihracı öngörülmüştür.

Aydıneller Projesi:

Aydıneller Kooperatifi tarafından Ekim 1998'de başlatılan bu projenin amacı, Aydın'ın Umurlu ilçesinde evlerinde gelir getirici etkinlikler içinde olan kadınların toplu üretim için örgütlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda bir Eğitim ve Üretim Merkezi kurulmuştur. Bu merkezde bir araya gelen kooperatif üyesi kadınlar, buradaki üretim araçlarından yararlanmışlar ve üretim becerileri edinecekleri eğitim programlarına katılmışlardır. Merkez aynı zamanda üretilen ürünlerin sergilendiği bir mekân olarak kullanılmıştır.

III.2. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)

Türkiye İş Kurumu, Özelleştirme Sosyal Destek Programı ve Aktif İşgücü Piyasası Programları gibi, çeşitli Avrupa Birliği Programları genel çerçevesinde birçok etkinlik gerçekleştirmiş, istihdam yaratmaya yönelik çeşitli projelere finansman sağlamıştır. Bunların arasında kadın girişimciliğiyle ilgili olanlar da vardır. İŞKUR'un 2004'ten 2006'ya kadar desteklemiş olduğu projelere özel dikkat gerektirmektedir:

İŞKUR 'Aktif İşgücü Piyasası Yeni Fırsat Penceresi Projesi': Desteklenen projeler arasında kadınlara yönelik olanlar.¹⁷

¹⁷ Bu tablo Türkiye İşgücü Değişim Personeli tarafından sağlanan verilerden derlenmiştir.

Proje Yeri	Yararlanıcının resmi adı	Proje başlığı
Adana	Teknik Eğitim Vakfı Adana Şubesi	Süs Bitkileri Yetiştirme Eğitimi
Ankara	Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Ümitköy Şubesi	Ümitköy'den Sincan'a – Çağdaş Yaşam için Kadınların Eğitimi
	Kadın ve Gençlik Platformu Derneği	Mücevher Tasarımı ve İş Eğitim Merkezi Projesi
Antalya	Burdur Belediyesi	Burdur'da el Sanatları Ürünlerini Geliştirme (Alaca Dokuma)
	Karaman İl Özel İdaresi	Doğal Boyayla Halı Dokuma Projesi
	Isparta Ticaret ve Sanayi Odası	Isparta Kilim Dokuma, Pazarlama ve Destek Projesi
İstanbul	Yalova Belediyesi	El örgüsü Ürünler ve Pazarlama Eğitimi
	Ulaşılabilir Yaşam Örgütü	Risk Altındaki Kesimlerin Kentsel Tarım Yoluyla İstihdamı ve Gıda Güvenliğinin Sağlanması
	Kadın Girişimciler Derneği	KGV Su Damlası Projesi
	Çağdaş Eğitim Vakfı	Sevgiyle Kucaklama
	İnsan Kaynaklarını Geliştirme Vakfı	İhsaniye'de Tarımsal İstihdam ve Kalkınma
İzmir	Sivil Örgütler Uyum Derneği	Doğal ve Kültürel Miras Bağlamında Kırsal Kadınlar için Sürdürülebilir Geçim
	Manisa Belediyesi	Kadının Statüsünün Geliştirilmesi ve işgücü Piyasasına Katılımlarının Artırılması Projesi
Malatya	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü –Keban İlçesi	Kilim (kilimcilik) Dokuyuculuğu Eğitimi
	Sivas Ticaret ve Sanayi Odası	Kadınların ve Genç Girişimcilerin Desteklenmesi
	Türkiye Aile Planlaması Derneği	Estetik Eğitimi Merkezleri Aracılığıyla Kadın Girişimciliğinin Geliştirilmesi
Trabzon	Kelkit Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı	Kadın İstihdamının Artırılması
	Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi	Eurepgap Odaklı Meyvecilik Eğitimi
	TEMA Vakfı	Artvin'deki İşsizlere Arıcılık ve Bal Üretimi Eğitimi Yoluyla İstihdam Yaratılması
	Uluslararası Mavi Ay İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı	Arıcılık Eğitimi Projesi
	Bayburt İl Özel İdaresi	Ehram Dokumacılığı Eğitimi

III.3. Küçük ve Orta Sanayi Geliştirme İdaresi (KOSGEB)

III.3.1. İş Geliştirme Merkezleri:

KOSGEB tarafından açılan İş Geliştirme Merkezleri'nde, kadın işletme sahiplerine destek sağlanmaktadır. Halen, bu merkezlerde kadınların yürüttüğü işletmelerin yer ve sayıları aşağıdaki tablo'da görülmektedir.

KOSGEB İş Geliştirme Merkezlerindeki İşletme Sayısı		
	İşletme Sayısı	Kadınların İşletmelerinin Sayısı
Tarsus İGM	50	10
Van İGM	20	2
Eskişehir İGM	21	7
Mersin İGM	15	5
Adana İGM	38	11
Karadeniz Ereğli İGM	18	4
TOPLAM	162	39

III.3.2. Genel girişimcilik eğitimi:

KOSGEB 2005 yılında 50 eğitim programı gerçekleştirmiştir. KOSGEB sivil toplum kuruluşlarını ve kadın gruplarını bu programlara katılmaya özendirildiğinden bu eğitimi alan kadın sayısının gelecek yıllarda artması beklenmektedir.

III.3.3. Küçük ve Orta Boy İşletmeler Programı Danışmanlık ve Destek Hizmetleri Çerçevesinde Sağlanan Hizmetler:

KOSGEB ayrıca kadın girişimleri özendirici ve işlerini geliştirmelerine yardım amacını güden hizmetler vermektedir. Toplumsal cinsiyet temelinde veri toplamanın önemine inanan KOSGEB İş Geliştirme Merkezleri, istatistik raporlarına bu hizmetlerden yararlanan kadınların sayısına ilişkin bilgileri koymaya başlamıştır. Söz konusu raporlara göre bu hizmetlerden yararlanan 414 kişi 29.07.2002 ile 31.12.2005 tarihleri arasında kendi işlerini kurmuşlardır. Kadınlar bu toplam içinde yüzde 30'luk (124 kişi) bir paya sahiptir. Ancak, işverenlerin sadece yüzde 5'inin kadın oldukları düşünüldüğünde, bu hizmetlerin kadın girişimciliğini harekete geçirmede ve desteklemede ne derece etkili olduğu tartışmalıdır¹⁸.

III.3.4. Beykoz Projesi

KOSGEB faaliyetlerini küçük ve orta boy işletmelere önceden tanımlanmış hizmetlerin sunulmasıyla sınırlasa bile, girişimciliği geliştirmeye yönelik küçük bütçeli kimi bağımsız projelerde de yer alabilmektedir. Bunun örneklerinden birini 'Beykoz Cam Üretimi Sektöründe Kadınlara ve Gençlere İstihdam Yaratılması ve Aktif İşgücü Piyasası Projesi' oluşturmaktadır.

KOSGEB 18 ay süreli bu projeye, 27 Temmuz 2005 tarihinde Beykoz Belediyesi ve Kaymakamlığı ile bir işbirliği protokolü imzalayarak başlamıştır. Projenin başlıca amacı Beykoz'daki geleneksel ve el emeğine dayalı cam üretimini sürdürmek, iş arayanlara yardımcı olmak ve yöredeki cam üretim tesislerinin kapatılmasıyla işsiz kalanların iş bulmalarını sağlamaktır.

Uygulamanın pilot aşamasında 118'i kadın olmak üzere 160 kişi hedeflenmiştir. Bu gruba yönelik olarak cam eşya üretiminde beceri kazandırma eğitimi verilmesi öngörülmüştür. Bu kişiler ayrıca iş eğitimi de alacaklardır. Eğitimlerini başarıyla tamamlayanlar arasında belirli bir iş fikrine sahip olanlar seçilecek ve

¹⁸ TC ÖİB, 2005 Özelleştirme Sosyal Destek Projesi, s: 42-43

bunlara iş geliştirme ve danışmanlık hizmetleri verilecektir. Kendi işini kuranlar da KOSGEB'in 'yeni girişimci destek programından' yararlanabileceklerdir

Belediye tarafından projeye tahsis edilen yere kurulması düşünülen bir bilgisayar merkezinin, katılımcılara ilişkin ayrıntıları da içeren bir veritabanı ile birlikte, iş ve işçi bulma hizmetleri ile meslek geliştirme ve iş ortaklığı gibi alanlarda destek birimi olarak kullanılması öngörülmektedir.

Ayrıca, gene aynı proje bağlamında, el ürünü cam eşyalarla ilgili olarak, iç ve dış pazar araştırmaları ve pazarlama kanalları araştırmaları yapılması öngörülmektedir.

Projenin tamamlanmasının ardından katılımcılardan KOSGEB tarafından desteklenen bir inkübatörde (kuluçkada) yer almaları beklenmektedir. Cam eşya işi için gereken başlangıç sermayesi görece az olduğundan, eğitim alanlardan bazılarının kendi işlerini kurabilecekleri tahmin edilmektedir.

Şekil: Faaliyetlerine KOİDD eğitimlerinin ardından başlayan kadın girişimcilerin yüzdesi (Kaynak: TC ÖİB, 2005 Özelleştirme Sosyal Destek Projesi, s: 42)

III.4. Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP)

Bu çalışmanın I.8 Bölümünde anlatılan Sosyal Riski Azaltma Projesi çerçevesindeki etkinliklerin toplu bir özeti aşağıdaki tablolarda yer almaktadır:

**Kadınların Yer Aldıkları Küçük Ölçekli Gelir Getirici Projeler – Proje Gruplarının Dağılımı
(11.03.2006)**

Alt Proje Grubu	Toplam Proje Sayısı	Toplam Yararlanıcı Sayısı	Toplam Kadın Sayısı	Talep Edilen Toplam Bütçe (YTL)	Onaylanan Toplam Bütçe (YTL)	Kadınlara Yönelik Onaylanan Toplam Bütçe
Acık alanda sebzeçilik	17	260	45	605.762	422.155	73.065
Havyar barınağı/kümes desteği	1	5	1	68.679	7.300	1.460
Ağaç işleri atölyesi	9	112	10	227.358	139.918	12.493
Arıcılık	153	2.506	144	9.142.447	7.126.975	409.531
Atölye	129	202	30	1.117.021	929.716	138.077
Bağcılık	20	225	45	1.102.871	594.749	118.950
Balıkçılık	23	115	3	341.334	265.692	6.931
Sebzeçilik	49	633	87	2.287.433	1.231.891	169.312
Sığırcılık	58	876	175	3.208.055	2.461.193	491.677
Ceviz yetiştirme	3	61	26	54.546	24.846	10.590
Çiçekçilik	18	373	49	1.146.222	662.937	87.088
Çilek yetiştirme	25	393	40	867.180	508.842	51.791
Diğer	51	218	13	887.208	715.699	42.679
Dikiş/nakış	27	81	71	349.781	275.891	241.830
Galoş yapımı	1	10	5	11.696	12.983	6.492
Halı/kilim dokumacılığı	3	6	3	29.399	23.370	11.685
Hediyelik eşya	10	22	9	56.373	54.707	22.380
Hizmet işyerlerine destek	259	337	46	1.767.333	1.466.291	200.147
Tahıl üretimi	1	58	15	20.833	7.150	1.849
İmalat işyeri açılışı	70	263	55	1.524.782	1.376.007	287.758
Makine temini	31	229	47	487.291	309.214	63.463
Seracılık	92	1.024	164	3.894.366	2.456.488	393.422
Giyim eşyaları	53	93	89	455.460	332.832	318.517
Koyunculuk	773	13.687	681	50.208.001	37.594.566	1.870.527
Küçükbaş hayvancılık	12	215	17	841.500	780.207	61.691
Kümes hayvancılığı	14	162	38	335.940	280.940	65.900
Mantar yetiştirme	15	92	20	380.614	239.530	52.072
Meyve seraları	5	80	19	144.910	110.032	26.133
Meyvecilik	77	1.149	165	1.910.199	1.276.790	183.351
Trikotaj	7	7	5	22.483	22.328	15.949
Keçi besleme	29	399	16	1.408.022	935.776	37.525
Sınai bitkiler üretimi (tütün, pamuk, şekerpancarı)	4	77	5	63.585	34.740	2.256
Satış ve pazarlama desteği	310	385	53	1.851.066	1.554.258	213.963
Soğan/sarımsak yetiştiriciliği	2	59	5	21.435	19.562	1.658
Süt ürünleri	831	14.233	1.374	55.539.309	37.920.950	3.660.745
Süt soğutma	2	32	42	129.530	90.611	118.927
Tarım makineleri	43	436	14	1.021.356	746.162	23.959
Tarımsal ürünler/gıda maddeleri işleme	11	173	17	385.884	356.776	35.059
Taş/toprak işçiliği	2	4	1	19.520	18.150	4.538

Tıbbi/aromalı bitki yetiştiriciliği	2	23	5	22.183	12.739	2.769
Hayvan yemi üretimi	5	251	16	160.012	98.897	6.304
Yem bitkileri ekimi (yıllık)	5	42	8	80.975	59.591	11.351
Yerel dokumacılık	8	59	3	276.029	277.459	14.108
TOPLAM	3.260	39.667	3.676	144.475.983	103.836.910	9.569.968

ÖZET BİLGİ

Kadınların yer aldıkları gelir getirici projelerin sayısı	1.246
Toplam 1246 projede kadın yararlanıcıların sayısı	3.676
3676 kadına yönelik toplam gelir getirici proje desteği (YTL)	9.569.968
Kadınların yer aldıkları bireysel gelir getirici projelerde yer alan toplam kadın sayısı	145
Kadınlara Yönelik Bireysel Gelir Getirici Proje Desteği	624.191

Kadınların Katıldıkları Grup Projeleri

Kadınların yer aldıkları gelir getirici proje sayısı (1 kadının katıldığı)	456
Kadınların yer aldıkları gelir getirici proje sayısı (2 kadının katıldığı)	224
Kadınların yer aldıkları gelir getirici proje sayısı (3 kadının katıldığı)	130
Kadınların yer aldıkları gelir getirici proje sayısı (4 kadının katıldığı)	88
Kadınların yer aldıkları gelir getirici proje sayısı (5 kadının katıldığı)	45
Kadınların yer aldıkları gelir getirici proje sayısı (6 kadının katıldığı)	40
Kadınların yer aldıkları gelir getirici proje sayısı (7 kadının katıldığı)	26
Kadınların yer aldıkları gelir getirici proje sayısı (8 kadının katıldığı)	22
Kadınların yer aldıkları gelir getirici proje sayısı (8 kadının katıldığı)	12
Kadınların yer aldıkları gelir getirici proje sayısı (9 kadının katıldığı)	58
TOPLAM	3.676

III.5. Güneydoğu Anadolu Projesi-Girişimci Destekleme Merkezleri (GAP-GİDEM)

III.5.1. Kadın Girişimciliği Penceresi

Girişimci Destekleme Merkezlerinin ana faaliyet alanlarının yanı sıra, “fırsat pencereleri” olarak adlandırılan küçük ölçekli projelere dönük çalışmaları da söz konusudur. GAP-GİDEM Fırsat Pencerelerinin arkasındaki başlıca felsefe, ulusal ve yerel paydaşlar arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi, fiziksel ve beşeri sermayenin belirli bir bölgenin gereksinimlerine göre düşünülmüş yerel kalkınma projeleri için geliştirilmesi ve seferber edilmesidir¹⁹. Bu fırsat pencereleri, bireysel ve proje bazındaki girişimlere küçük ölçekli finansman ve teknik yardım sağlamaktadır. GİDEM bu hedef doğrultusunda ve somut birtakım modelleri programlı biçimde geliştirip uygulamak üzere Güneydoğu Anadolu’da kadın girişimciliğine de bir fırsat penceresi ayırmıştır.

III.5.2. Kadın Girişimciliği Projesi

Bu proje, bölgede kadın girişimciliğini geliştirmeyi hedeflemektedir. Başka bir deyişle, kadınların başında buldukları işletmelerin sayısının artırılması, kadınlar için istihdam yaratılması, kadınların finansal hizmetlere erişimlerinin sağlanması ve gelir düzeylerinin yükseltilmesi hedefler arasındadır.

¹⁹ http://www.gidem.org/_Gidem/website/gozlem2.aspx?sayfaNo=127

Proje iki evreli tasarlanmıştır:

Araştırma Evresi: Kadınların yapabilirliklerinin ve gereksinimlerinin, sektör işgücü gereksinimlerinin, kredi mekanizmalarının, kadın girişimciliğine yönelik uluslararası finansmanın ve mevcut fırsatların belirlenmesi amacıyla, çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Sahada çalışmalar yürüten kuruluşlar arasında bir eşgüdüm platformu oluşturulması için çalışmalar yapılmış ve bir toplantı düzenlenmiştir. 2005 yılı Mart ayında, Özar'ın "GAP Bölgesinde Kadın Girişimciliği" başlıklı araştırması yayınlanmıştır. Bu çalışma, yapılan araştırmanın bulgularını derleyip sunmaktadır.

Uygulama evresi: Araştırma bulgularından hareketle, kadın girişimciliğinin geliştirilmesine yönelik bir yol haritası hazırlanmıştır. GİDEM'ler, bu çerçevede her il için girişimcilik planları yapmışlardır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kadınlara yönelik GAP-GİDEM hizmetlerinin 2005 yılı sonuçları²⁰

2005	Yeni İşletmeler	İstihdam Sağlayan İşletmeler	Finansal Destek
Diyarbakır	4	5	34
Mardin	6	2	20
Şanlıurfa	1	-	4
Adıyaman	5	3	20
TOTAL	16	10	78

GİDEM'ler faaliyete geçtikleri tarihten bu yana kadınların atölyeler ve küçük işletmeler kurmalarını desteklemektedir. Yapılan çalışmalar şu alanlarda yoğunlaşmaktadır;²¹

Diyarbakır : Seramik atölyesi, tuhafiye, el sanatları, yoğurtçuluk

Mardin : Restoran (3), temizlik şirketi, reçel üretimi, kuru yemişçi, şapka atölyesi

Şanlıurfa : Kuaför ve güzellik salonu

Adıyaman : Yiyecek, takı (tahta-plastik), dikiş atölyesi, gıda üretimi, hediyelik eşya, butik, gıda pazarlama (dernek statüsünde).

Bu hizmetlerin sağlanmasında ve iş kurma sürecinin geliştirilmesinde, ilgili kimi kurumlardan alınan fonlar önemli bir rol oynamaktadır. İlgili kurumlardan sağlanan finansman yardımları aşağıda ayrıntılı olarak sunulmaktadır:

Diyarbakır: Türkiye Kalkınma Vakfı; İŞKUR (3); AB (Leonardo Programı).

Mardin : Türkiye Kalkınma Vakfı; Küçük ve Orta Sanayi Geliştirme İdaresi (KOSGEB).

Adıyaman : Küçük ve Orta Sanayi Geliştirme İdaresi (KOSGEB) (3).

Bölgedeki kadın sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla, Güneydoğu Anadolu Kadın Girişimciliği Komitesi oluşturulmuştur. Komite düzenli olarak toplanmakta ve çeşitli projeler üzerinde durmaktadır.

²⁰ GAP-GİDEM Ankara personeli tarafından sağlanan, kadın girişimciliğinin desteklenmesinde GAP-GİDEM hizmetleri ile ilgili açıklayıcı bilgiler, 2005.

²¹ GAP-GİDEM Ankara personeli tarafından sağlanan, kadın girişimciliğinin desteklenmesinde GAP-GİDEM hizmetleri ile ilgili açıklayıcı bilgiler, 2005.

KAGİDER ile yapılan işbirliği sonucunda bölgeden 41 genç kız, derneğin üyelerinin sahip olduğu işletmelerde staj yapmak için son iki senede İstanbul'a gönderilmiştir.

Adıyaman Girişimci Destekleme Merkezi'nde 2005 yılında, salt kadın girişimcilere yönelik olarak dört eğitim gerçekleştirilmiştir. Bu eğitimler işe başlama, finans, pazarlama ve iletişim becerileri gibi konuları ele almıştır. 2006 yılı sonuna kadar iki eğitim daha yapılmış olacaktır.

III.6. Güneydoğu Anadolu Projesi Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (GAP-ÇATOM)

Çok amaçlı toplum merkezlerinde beş faaliyet alanından (eğitim, sağlık, gelir yaratma, sosyal destek ve sosyal-kültürel etkinlikler) biri, gelir yaratılmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda çok amaçlı toplum merkezleri kadınlara kendi işlerini kurmalarında yardımcı olmaktadır. Bugüne dek yardımlar çeşitli şekillerde verilmiştir. Bunların arasında satış yerlerinin düzenlenmesi, bireysel ve toplu atölyeler kurulması, kredi güvencesi sağlanması ve pazarlama kanalları geliştirilmesi yer almaktadır.

Çok amaçlı toplum merkezlerinin 2005 yılına ilişkin altı aylık raporuna göre, aradan geçen süre içinde ulaşılan sayılar şu şekildedir:

	BECERİ GELİŞTİRME VE GELİR GETİRİCİ ETKİNLİKLER PROGRAMI																Şirnak İdili	Şirnak Merkez	Şirnak Üludere	TOPLAM											
	(sürmekte olan programlara katılanlar)																														
Adıyaman	Btm P.Knt	Btm Y.Sel	Diyarbakır	Diyarbakır TBMM	G.Ant Y.dere	Kilis Merkez	Kilis Şube	Mardin Dargeçit Klvz	Mardin Dargeçit Klvz	Mardin Evren	Mardin Kızıltepe	Mardin Merkez	Mardin Midyat	Mardin Nusaybin	Mardin Ömerli	Mardin Sarıçoğlu	Siirt Kayabağlar	Siirt Kurtalan	Siirt Merkez	Siirt Şirvan	Ş.Urfa Bozova	Ş.Urfa Halfeti	Ş.Urfa Siverek	Ş.Urfa Yakubiye	Şirnak Beytüşşebap	Şirnak Cizre	Şirnak İdili	Şirnak Merkez	Şirnak Üludere	TOPLAM	
Dikiş	18	75	31	30		16	15	11		9			20	24	18	18		22	18	20			15	22		37			20	421	
Eİ Nakışı						18																								18	
Eİ sanatlar (örgü)						17	9					8		16	15	18	15			13				25		12			18	166	
Aile Ekono-misi	25	30	30			18								17						18			52						190		
Gıda Üretimi												11																		11	
Gümüştütlük										10																				10	
Halı Dokuma										6			30									10								46	
Pastacılık														2																2	
Hediyelik Eşya												16																		16	
Nakış (İğne)																														16	
Kilim dokuma	20	14						26	21	8		8				15										18				130	
Kuaförlük						20												17												55	
Kumaş Boyama																										15				23	
Nakış (Ma-kine)	33	24	17	21	20	15								17	20	15							30		20	45		25	320		
Mücevhercilik																				15										39	
Örgü giyim								12		10																				22	
TOPLAM	43	158	99	17	51	20	120	24	49	21	43	0	43	50	76	35	36	45	39	46	38	36	47	30	99	20	109	18	0	63	1475
	228	585	304	79	357	58	135	39	83	21	56	480	58	206	233	90	203	135	79	61	104	242	47	122	327	33	346	50	0	63	TOPLAM

BECERİ GELİŞTİRME VE GELİR GETİRİCİ ETKİNLİKLER PROGRAMI (tamamlanan programlara katılanlar)

Giyim eşyası	22	51	37		13	44	15	15		35		18	30	15	35	46	25	401													
Eİ Nakışı						40												40													
Eİ sanatları (örgü)						42	15	28						10	41	5	26	167													
Aile Ekonomisi	23	30				20			47			44	50	20	34	30	15	313													
Gümüştülük							15											15													
Hediyelik Eşya							10											10													
Nakış (İğne)		21				34										7		62													
Kilim dokuma		24	13															37													
Kuaförlük	30					26		21	11			17					15	120													
Kumaş Boyama																12	22	34													
Nakış (Makine)		27	29	18		32	33	18		49	25		20	12	42	30	53	17	54	19	478										
Sabun Paketleme									6										6												
Mücevhercilik													15					15													
Tekstil Atölyesi										10								10													
Örgü Giyim								23	10									33													
Şiltecilik																8		8													
Toplam	75	153	79	18	0	45	239	0	56	0	71	0	59	35	96	36	0	0	79	85	50	12	25	42	110	30	161	32	95	66	1749
Genel Toplam	433	644	412	117	0	85	356	0	88	0	152	0	133	97	277	156	66	65	156	178	100	178	107	415	429	499	340	239	185	127	6034

GELİR GETİRİCİ PROGRAMLAR (KATILIMCI SAYISI -K, GELİR MİKTARI -YTL-)

ÇATOM	Dikış		El Sanatları (Örgü)		Günlük İşleme		Hediyeelik Eşya		Nakış		Kilim Dokuma		Kuaforlık		Nakış (Makine)		Mücevhercilik		Örgüçyım		Diğer		TOPLAM		
	K	YTL	K	YTL	K	YTL	K	YTL	K	YTL	K	YTL	K	YTL	K	YTL	K	YTL	K	YTL	K	YTL	K	YTL	
Adyaman							7	550,00															7	550,00	
Batman P.kent	71	8.395,00	13	2.365,00					21	1.847,00	21	6.750,00				27	1.635,00						153	20.992,00	
Batman Y. Selim	39	4.138,00	10	1.615,00							20	1.875,00				29	2.122,00						98	9.750,00	
Kilis Merkez	3	4.722,00	14	17.078,00					4	460,00			11	353,00	4	130,00							36	22.743,00	
Kilis Yan																							0	0,00	
M Dargeçit	6	275,00									22	2.373,65							21	6.778,45			49	9.427,10	
Mardin D Kılavuz											15	2.413,05											15	2.413,05	
Mardin Evren			3	838,00	15	4.343,00	2	45,00			8	2.354,00							4	515,00			32	8.095,00	
Mardin Kızıltepe	6	150,00													10	200,00	39	600,00					55	950,00	
Mardin Merkez	8	400,00	8	1.644,00			9	2.701,00			8	2.103,17										9	340,00	42	7.188,17
Mardin Midyat	6	155,00								21	2.930,00												27	3.085,00	
Mardin Nusaybin																	7	117,50				7	931,00	14	1.048,50
Mardin Ömerli			15	193,00											39	213,00							54	2.323,00	
Mardin Saraçoğlu							7	347,81			5	782,95											12	1.130,76	
Siirt Kayabağlar											15	1223,00											15	1223,00	
Siirt Kurtalan											15	101,00											15	101,00	
Siirt Şirvan	7	800,00																					7	800,00	
Ş.Urfa Bozova											10	1.080,00											10	1.080,00	
Ş.Urfa Yakubiye	5	55,00	38	770,00																			43	825,00	
Şırnak Cizre	12	600,00	10	200,00											17	1.100,00					4	200,00	43	2.100,00	
Şırnak İdil											10	1.000,00											10	1.000,00	
Şırnak Merkez													15	1.952,00	26	2.288,00							41	4.240,00	
Şırnak Uludere			15	340,00											21	420,00							10	450,00	
TOPLAM	163	19.690,00	126	25.043,00	15	4.343,00	18	3.093,81	25	2.307,00	170	45.991,82	26	2.305,00	173	10.025,00	46	717,50	25	7.293,45	30	1.921,00	817	122.730,58	

KURS/PROGRAM KATILIMCILARI ARASINDAN İŞE YERLEŞENLER				
ÇATOM	Sayı	Takip Edilen Program	Çalışılan Alan	Sosyal Güvenlik Kurumu
Adıyaman	8	Kuaforluk, bilgisayar	Kuafor, bilgisayar sat.	
Batman Petrolkent	30	Okuma yazma, Dikiş, Nakış (Makine)	Dikiş atölyesi, satıcılık, bebek bakıcılığı	
Batman Yavuz Selim	17	Okuma yazma, Dikiş, Nakış (Makine)	Dikiş atölyesi, satıcılık, bebek bakıcılığı	
Kilis Merkez	3	El sanatları, Dikiş, Nakış (Makine)	Yedek öğretmenlik, bebek bakıcılığı	I Sosyal Sigortalar Kurumu
Mardin Dargeçit	4	Kilim dokuma, Dikiş	Yatılı ilköğretim bölge okulu, sekreterlik, bebek bakıcılığı	
Mardin Merkez	20	Ağaç boyama, bilgisayar, el sanatları, kuaforluk, kilimcilik	Otel, market, vakıf	
Mardin Midyat	1	Dikiş	Pastane	
Mardin Nusaybin	3	Ev ekonomisi, Açık Öğretim	Tıp merkezi, matbaa, restoran	
Mardin Ömerli	6	Nakış (Makine), kilimcilik, el sanatları., sağlık	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, sağlık ocağı, İdil ÇATOM, Cafe	3 Sosyal Sigortalar Kurumu
Mardin Saraçoğlu	9	Dikiş, el sanatları	Cercis Pansiyon, Çimento Fabrikası, Rehabilitasyon Merkezi	I Sosyal Sigortalar Kurumu
Siirt Merkez	1	Okuma yazma, nakış, dikiş	Kuafor çıraklığı	
Siirt Şirvan	1	Bilgisayar	Bebek bakıcılığı	
Şirnak Cizre	21	Bilgisayar, dikiş, nakış (Makine), sağlık, ev ekonomisi, sağlık, İngilizce	Örme Giyim Eşyası atölyesi, Kargo, Arçelik Bayisi, Rehabilitasyon Merkezi, Tuhafeçilik- Sekreterlik, aşçılık, ustabaşçılık	3 Sosyal Sigortalar Kurumu
Şirnak İdil	1	Kilimcilik	Restoran	
Şirnak Merkez	12	Nakış (Makine), kuaforluk, okuma yazma	Dükkan, poliklinik, kuafor	
Şirnak Uludere	7	Nakış (Makine), dikiş, kumaş boyama, okuma yazma	Tuhafe, dükkan, hazır giyim, eczane, restoran	I Sosyal Sigortalar Kurumu
TOPLAM	144			9 Sosyal Sigortalar Kurumu

KURS/PROGRAM KATILIMCILARI ARASINDAN ÇIKAN GİRİŞİMCİLER					
ÇATOM	Sayı		İşletme Türü	Katılınan Program	Kullanılan Kredi Miktarı
	Kadın	Erkek			
Adıyaman	1		Çeyiz Eşyası Üretimi	Dikiş	KOSGEB - 4000 YTL
	2		Kuaför	Kuaförlük	
Batman Petrolkent	3		Tuhafyecisi	Dikiş, Bilgisayar	Sosyal Riskli Hafifletme Projesi Kredisi
	2		Dikimevi	Dikiş	
Batman Yavuz Selim	3		Dikimevi, Nakış	Dikiş, Bilgisayar	
Kilis Merkez	1		Kuaför	Kuaförlük	
	1		Kuaför	Kuaförlük	
	1		Konfeksiyon	Dikiş	
Mardin Merkez	2		Kuaför	Kuaförlük, Estetikçi	
Mardin Ömerli	1		Bulduk Café	Nakış (Makine), Bilgisayar	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü İlçe Yönetimi Kredisi - 2.500YTL
	1		Kuaför ve Güzellik Salonu	Kuaförlük	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü İlçe Yönetimi Kredisi - 2.500YTL
Şırnak Cizre	5		Kuaför ve Güzellik Salonu	Açık Okul	
	1		Çeyiz Eşyası Üretimi	Nakış (Makine)	
TOPLAM	24				

III.7. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)

III.7.1. Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezleri

AB ile Gümrük Birliği anlaşmasının yapılmasının ardından Gaziantep, Kocaeli ve İzmir illerinde 'AB İş Geliştirme Merkezleri' adı altında üç merkez kurulmuştur. Bu merkezlerin amacı, küçük ve orta boy işletmelerin, uluslararası ölçekteki çalışma koşullarına uyum sağlamalarına yardım etmektir. Merkezler, AB MEDA Fonu'nun finansal desteğiyle yürütölen bir TOBB projesinin parçası olarak kurulmuşlar ve 2003 yılında hizmet vermeye başlamışlardır. AB finansmanının 2006 yılında sona ermesi ve iş geliştirme merkezlerinin ABİGM Şirketi olarak bir işletmeye dönüştürölmesi öngörülmektedir. Bu merkezler daha şimdiden küçük ve orta büyüklükteki işletmelere sundukları hizmetlerin karşılığıyla masraflarının % 30-40'ını çıkarabilecek duruma gelmişlerdir. Yıllık gelirleri tahminen 250-300.000 Euro'dur.

Merkezlerin proje etkinliklerinin şöyle sınıflandırılması mümkündür:

- İş kurmanın ve küçük işletmelerin desteklenmesi,
- İş geliştirme,
- Özel projeler.

Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezleri tarafından sağlanan hizmetlerle ilgili ayrıntılı bilgiler aşağıda yer almaktadır:

- İş Danışmanlığı Hizmetleri: İhracatı geliştirme, pazarlama, finansman ve insan kaynaklarını geliştirme alanlarında kapsamlı hizmetler sunulmaktadır. Bu hizmetler, işletmelerin özel gereksinimleri de dikkate alınarak, 2-3 günlük iş danışmanlığından 30-40 insan/gün esasına göre verilen iş geliştirme desteğine kadar uzanan geniş bir yelpaze içinde sağlanmaktadır. Bu kapsamda 63'ü Kocaeli'nde, 271'i Gaziantep'te ve 213'ü de İzmir'de olmak üzere toplam 547 danışmanlık hizmeti verilmiştir.
- Eğitim Hizmetleri: Merkezler, katılımın isteğe bağlı olduğu eğitimler düzenlemektedir. Diğer eğitim hizmetleri ise belirli işletmelerin pazarlama, insan kaynakları, finans, iş geliştirme ve uluslararasılaşma gibi alanlardaki gereksinimlerine göre verilmektedir.

Bugüne dek 2713 işletmeyi ve 9081 kişiyi kapsayan 397 eğitim programı geliştirilip uygulanmıştır.

- Özel Projeler: eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin yanı sıra, özellikle kadınlara yönelik olmamakla birlikte, merkezlerin buldukları bölgelerin gereksinimlerine yönelik özel projeler de hazırlanıp uygulanmıştır.

Bu kapsamda 2004-2005 döneminde, 27 kadın girişimci kendi işlerini kurmuş, eğitim çalışmalarına ise 1643 kadın girişimci aday katılmıştır.

III.8. Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu (TESK)

Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu 2202 ve 2004 tarihleri arasında Avrupa komisyonu finansmanı ile, 'Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesi' başlığını taşıyan bir kadın girişimciliği projesi yürütmüştür. Haziran 2004 tarihi itibarıyla bu proje çerçevesinde 1630 kişiye iş kurma eğitimi verilmiş ve bu kişilerden 359'u kendi işini kurmuştur. Projenin tamamlanmasından sonra beş farklı ilde (Ankara, Bursa, Denizli, Mersin ve Çorum) kadın girişimcilere hizmet sunmak üzere beş Eğitim ve Danışma Merkezi kurulmuştur²². Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu personeline, eğitim hizmetlerinin belirli bir kalitede sürekliliğini ve yeni merkezlerin açılmasını sağlamak üzere gerekli eğitim verilmiştir.

²² TESK tarafından sağlanan bilgi notu .

III.9. Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER)

Kadın Girişimciler Derneği, üyeleri kadın girişimcilerden oluşan Türkiye düzeyinde örgütlenmiş bir dernektir. 2002 yılında 37 kadın girişimci tarafından kurulan bu dernek daha sonra üye sayısını 119'a çıkarmıştır. Amacı ülkede kadın girişimciliğini desteklemek olan dernek, üyelerine eğitim, danışmanlık, kredi güvencesi ve iletişim ağı sağlama hizmetleri vermektedir. Kuruluş, tüm bu hizmetleri ile Türkiye'de kadın girişimciliğin geliştirilmesi için elverişli koşulların oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

III.9.1. Kadın Girişimciler İş Geliştirme Merkezi (İnkübakör projesi)²³

KAGİDER, 'Avrupa Birliği Aktif İşgücü Programı' çerçevesinde, İŞKUR'un da desteğiyle bir iş geliştirme merkezi kurmuştur. Merkezin amacı, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin teknik, teknolojik ve iş bilgisi temellerini geliştirmek üzere bir inkübatör olarak işlev görmektedir.

Bu merkez, başvuruda bulunan 1.400 kadından 60'ına girişimcilik eğitimi vermiş, aynı zamanda 32 kadın girişimcilik projesinden beşini seçerek bu proje sahibi kadınların işlerini açmalarına yardımcı olmuştur. Kadın Girişimciler Derneği'ne üye olan iş yerleriyle işbirliği yapan ve onlardan destek alan bu işlerin olgunlaşarak bağımsız işletmeler olma süreci devam etmektedir.

III.9.2. Kadından Kadına Köprü Projesi²⁴

Bu projenin amacı KAGİDER üyeleri, Yeditepe Üniversitesi Moda Tasarım Bölümü öğrencileri ve Mardin'deki kadınlar arasında köprüler kurulması ve böylece Mardin'de kadın istihdamının ve girişimciliğinin geliştirilmesi biçiminde açıklanmaktadır. Proje, Yeditepe Üniversitesi öğrencilerinin, Mardin'in geleneksel desen ve modellerini kullanarak özgün ve pazarlanabilir tasarımlar geliştirmelerine dayanmaktadır. Bu desenler bir katalogta derlenerek üretici kadınlar için yayınlanmıştır. Projenin bir başka modülü ise, kadınlara, yörelerine özgü otantik modelleri geliştirmek üzere gerekli becerileri kazandırmayı amaçlayan eğitim ve tasarım desteği verilmesinden oluşmaktadır. Seçilen desenlerin sahipleri olan öğrenciler ödüllendirilmektedir. Projenin Mardin Çok Amaçlı Toplum Merkezi'nde kadınlara yönelik uygulamayla devam ettiği belirtilmektedir.

III.9.3. Su Damlası Projesi

Finansmanı AB tarafından sağlanan ve çeşitli kamusal ve özel kuruluşların destek verdiği 'Su Damlası' projesi, kadın girişimciliğinin, insan kaynakları danışmanlığı ve kişisel eğitim alanlarında desteklenmesini öngörmektedir. KAGİDER tarafından belirtildiğine göre, yedi ilden 50 kadın aday belirlenerek bunların kendi işyerlerini kurmaları desteklenecek ve bu kadınların danışmanlık ve eğitim hizmetleri almaları sağlanacaktır.

Projenin ilk evresi, 12 Ekim ve 31 Aralık 2005 arasında girişimcilik danışmanlığı ve insan kaynakları yönetimi danışmanlığı eğitim programlarına katılan 17 kadının sertifika alması ile tamamlanmıştır. İkinci evrede yeni başvuruların değerlendirilmesi ve girişimci adaylarının belirlenmesi gündemdedir. İkinci grup kadınlar, halen eğitim görmüş ve uzmanlarla yönlendiricilerin desteğinde kendi bölgelerinde işlerine başlatacak birinci gruptaki kadınlarla çalışacaktır. Projenin, Şubat 2006'da, bütün girişimci adaylarının, sözleşme yapılan alanlardaki zorunlu hizmetlerinin tamamlanmasından sonra bitmesi planlanmaktadır.

²³ http://www.kagider.org/tr_/AugustIcerik/sol2.htm

²⁴ http://www.kagider.org/tr_/AugustIcerik/sol3.htm

III.9.4. UNDP ve GAP-GİDEM ile Kadın Girişimciliği Programı

KAGİDER, Güneydoğu Anadolu Projesi-Girişimci Destekleme Merkezleri ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ile birlikte 18 kız öğrenciye KAGİDER işletmelerinde çıraklık eğitimi sağlanmasını öngören bir proje gerçekleştirmiştir. Bu öğrenciler ayrıca iş fikirlerinin gerçekleştirilmesine ilişkin eğitim de almışlardır. Proje 2004 yılında başlamış ve 2005 yılı yazında tamamlanmıştır.

III.9.5. 'Kadın İşbaşında' Koalisyonu

KAGİDER, Türkiye'nin tüm bölgelerinde iş kadınları ve vakıfları için bir platform oluşturma çalışmalarını başlatmıştır. Bu platform, kadın eğitimi, istihdam, sosyo-ekonomik gelişme ve kadınların kamusal yaşamın her alanına katılımları ile ilgili talepleri için lobi faaliyetleri yürütecektir.

KAGİDER, proje bazındaki çabalarının yanı sıra kadın girişimcileri destekleyen kimi sürekli hizmetler de vermektedir. KAGİDER tarafından verilen bilgilere göre, kuruluşun Girişimci Yetiştirme Komitesi aday projeleri önceden belirlenmiş birtakım ölçütlere göre değerlendirerek bunlara destek sağlamaktadır. Bugüne dek 222 kadın, girişimcilik seminerlerine katılmış, 178 kadın da bu alanda eğitim görmüştür²⁵.

III.10. Kadın Emeğini Destekleme Vakfı (KEDV)²⁶

Kadın Emeğini Destekleme Vakfı 1986 yılında hükümet dışı ve kar amacı gütmeyen bir kuruluş olarak kurulmuştur. Amacı, düşük gelirli kadınlara yaşam kalitelerini iyileştirmeleri için destek sağlamak, onların buldukları sosyal ortamlardaki rollerini güçlendirmek ve liderlik yetenekleri kazanmalarına destek olmaktır..

KEDV, kadınların yerel kalkınma süreçlerine katılımlarını güçlendirmek üzere çok sayıda kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşu ile birlikte çalışmaktadır. Halen 35 yerel kadın grubuna fon desteği sağlamaktadır.

KEDV'in kadınları güçlendirme yaklaşımı aşağıdaki hedeflere dayanmaktadır:

- Kadınları pratik gereksinimleri temelinde örgütleyerek stratejik hedeflere ulaşmalarını sağlayacak işler kurmaları için özendirme (kreşler gibi),
- Kamu kuruluşlarıyla işbirliği yaparak kadınlara gerekli kaynakların aktarılmasını sağlamak,
- Yaşamın her alanında kadınlar açısından katılımcı süreçler yaratmak.

KEDV'in bu hedefler doğrultusundaki başlıca stratejileri ise şöyle açıklanabilir:

- Kadın ve Çocuk Merkezleri aracılığıyla kadınlara ve çocuklara ortak kamusal mekânlar sağlanması,
- Kadınların sosyal ve ekonomik girişimlerine destek sağlanması ve kadınların yerel yönetim süreçlerine katılım kapasitelerinin geliştirilmesi,
- Diyalog ve müzakere platformları oluşturarak yoksul kadınların girişimlerinden ve çabalarından yerel yönetim yetkililerini haberdar etmek ve böylece onların desteğini kazanmak,
- Rehber kitaplar, elkitapları ve video filmleri gibi yayınlar hazırlayıp dağıtmak.

KEDV amaçlarına ulaşmak için beş faaliyet alanı belirlemiştir:

- Erken dönem çocuk bakım hizmetlerinin yoksul kadınlara ulaştırılması,
- Bireysel ve toplu kapasite geliştirme etkinlikleri,
- İş, ürün ve yeni üretim becerileri geliştirme etkinlikleri,

²⁵ KAGİDER tarafından sağlanan bilgiler.

²⁶ KEDV tarafından sağlanan bilgiler.

- Pazarlama,
- Finans hizmetleri
 - Mikro kredi programı
 - Tasarruf grupları,
 - Çocuk bakım ve eğitim hizmetleriyle ilgili kadın girişimlerine hibe programı.

III.10.1. İş, ürün ve yeni üretim becerileri geliştirme etkinlikleri

KEDV, geleneksel olarak kadınlar tarafından üretilen ürünler yerine piyasada talep edilen yeni ürünlerin geliştirilmesine önyak olmaktadır. Gerekliğinde, bu alanlarda beceri eğitimi de vermektedir.

KEDV ayrıca girişimcilik eğitimlerine de başlamış ve kadınları diğer kadın kooperatifleriyle birlikte gerçekleştirebilecekleri işlerde desteklemiştir. Bugüne dek bu destekten 2.600 kadın yararlanmıştır.

Bunlara ek olarak KEDV mahallerde kadınların mesleki beceriler edinmelerine yönelik çabalara da katılmıştır.

Pazarlama (NAHİL Dükkanı)

Vakfa bağlı kar amacı gütmeyen bir girişim olarak, ülkenin her tarafından kadınların ürünlerini pazarlamalarına yardımcı olacak bir dükkân açılmıştır. Bu dükkân kadınların üretecekleri ürünler için siparişler almakta ve pazarlama kanalı olarak işlev görmektedir. Kadınların ürünleri ayrıca Internet sitesinde de sergilenmektedir.

III.10.2. Finansal Hizmetler

III.10.2.1. Mikro Kredi Programı

KEDV bu alandaki etkinliklerine 1995 ile 1997 yılları arasında İstanbul'da kadınların ekonomik etkinliklerini desteklemek amacıyla uygulanan bir pilot proje ile başlamıştır. Hukuksal işlemlerin tamamlanması ve finansal araçların bulunmasından sonra MAYA, Vakfın ekonomik işletmesi olarak 2002 yılı Haziran ayında kadınlara kredi vermeye başlamıştır. Bu kuruluşun başlıca amacı, kendi işleri olan veya bir iş kurmayı düşünen ihtiyaç sahibi kadınlara destek sağlamaktır.

MAYA 2005 yılı itibarıyla İstanbul, Kocaeli, Adapazarı ve Düzce'de çalışmalar yapmaktadır. 2005 yılı sonuna kadar 3.000 kredi verilmiştir ve verilen kredilerin toplamı 1.181.727 doları bulmaktadır. Kuruluşun finansal anlamda kendi kendini sürdürülebilirlik oranı Ocak-Mart 2005 itibarıyla % 112'dir. Ortalama kredi miktarı 600 dolardır ve kredi süresi de desteklenen işin niteliğine göre 1 ile 12 ay arasında değişmektedir. Kredi karşılığında kefil istenmemektedir ve kadınlardan dayanışma grupları (3-30 kadın) oluşturup birbirlerine kefil olmaları istenmektedir. İş genişletme kredileri bireysel temel üzerinden verilmektedir ve işlerini uzun süredir devam ettirmekte olan kadınlardan kefil istenmemektedir. Aldıkları krediyi zamanında geri ödeyen kadınlar daha büyük miktarlarda kredi alma hakkına sahip olmaktadır

MAYA'dan kredi alan kadınların sektörlerine göre dağılımı şöyledir: üretim (%40), hizmetler (%4) ve ticaret (%56). İşin yapıldığı yer itibarıyla bakıldığında ise kadınların % 72sinin işlerini evlerinde, % 25 inin dükkânlarda ve % 3'ünün de pazarlarda sürdürdüğü görülmektedir.

KEDEV'in 2002-2006 dönemi planlarına göre hedefleri şöyledir: Kocaeli, İstanbul ve Sakarya'da şubeler açılarak işlerin genişletilmesi; örgütün dört yılsonunda kendi kendine yeter hale gelmesi; beş yıl sonra % 80 oranında finansal sürdürülebilirliğin sağlanması ve sonunda hisse alınmaya değer bir örgüt durumuna gelmesi.

Aşağıdaki tablo, kredi miktarları, kredi geri dönüşleri, kredilerin sektörlere göre dağılımı ve kredi alanların iş yerleri ve türleri ile ilgili bilgiler vermektedir.

30 Haziran 2004 tarihi itibarıyla²⁷

Aktif kredi alan sayısı	712
Verilen toplam kredi sayısı	1350
Verilen kredi toplamı	648,250 USD
Ortalama kredi miktarı	513 USD
Geri ödemede gecikme (>30 gün)	1%
SEKTÖR	
Ticaret	56%
Üretim	40%
Hizmet	4%
İŞİN YAPILDIĞI YER	
Ev	72%
Dükkân	25%
Büfe	3%
YAPILAN İŞ TÜRÜ	
El sanatları/Nakış-dantel	25%
Tuhafiye üretim ve satışı	23%
Güzellik ve temizlik ürünleri	20%
Terzilik	10%
Çeşitli ürünlerin üretimi ve satışı	5%

III.10.2.2 Tasarruf Grupları

Bu model, kadınların düzenli aralıklarla yaptıkları toplantıların her birinde, her kadından bir miktar para toplanarak bir havuz oluşturulmasına dayanmaktadır. Bu modelin arkasında Türkiye’de kadınların geleneksel olarak birbirlerine yaptıkları ev ziyaretlerinde uyguladıkları tasarruf biçimleri vardır. Toplanan paranın grup faaliyetleri için nasıl tahsis edileceğine ilişkin kararlar kadınlar arasında oybirliğiyle alınmaktadır.

Bu modelden hareketle geliştirilen bir başka uygulama da İzmit Kardelen kadın grubunda görülmektedir. 2002 ve 2004 yılları arasında gruptaki her kadından para toplanarak (5YTL) toplanarak 5.700 dolarlık bir fon oluşturulmuştur ve bu fonun 100 ile 1000 dolar arası büyüklükteki kredilerle dağıtılması sonucunda 17 bin dolarlık toplam kredi hacmine ulaşılmıştır.

III.10.2.3. Çocuk Bakımı ve Eğitimini Hedefleyen Kadın Gruplarına Hibe Programı

KEDV çocuk bakımı ve eğitimi hizmetlerine katkıda bulunan kadın gruplarına bağış desteğinde bulunmaktadır. Bu sektör, özellikle yoksul kadınlar açısından önemli bir istihdam alanı olarak görülmektedir. KEDV bugüne dek 11 kadın grubuna bağışta bulunmuş, verdiği krediler de ortalama rakam olarak 3.000 doları bulmuştur. Bu bağışlar kreşler ve merkezlerdeki acil ihtiyaçlar için kullanılmaktadır.

²⁷ http://www.kedv.org.tr/index_eng.htm

III.1.1. Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı (ÇKGV)

ÇKGV, kadınlara ve gençlere çağın gerek ve standartlarına uygun bir yaşam sürdürmelerine yönelik destek olmayı amaçlayan, hükümet dışı ve kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. Vakıf, çeşitli yerlerde örgütlüdür ve kadınlarla gençlerin eğitimi ve istihdamı için çeşitli etkinlikler yürütmektedir.

III.1.1.1. 'Kadınlar için Kadınlar' Projesi

Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı ve Nehem International tarafından yürütülen bu proje MATRA Programı tarafından desteklenmiştir. Başlıca hedef, Ankara'nın Mamak ilçesinde ağır işsizlik durumu yaşayan kadınların ekonomik durumunu iyileştirmektir. 2004–2006 yılları arasında uygulanan bu projenin ikinci ilerleme raporunda projenin hedefleri şöyle anlatılmaktadır²⁸:

- Mamak'ta bir Kadın istihdam Merkezi oluşturulacaktır
- Merkez, iş bulma ve kendi hesabına çalışma gibi yollardan her yıl en az 120 kadını işgücü piyasasına kazandıracak biçimde çalışacaktır.
- Merkez, Türkiye'deki istihdam kurumlarının kadın istihdamını destekleme kapasitelerinin geliştirilmesine katkıda bulunacak, gerek işverenler gerekse iş arayanlar için bir başvuru merkezi olacaktır.
- Proje kapsamında kurulacak sosyal diyalog forumu, kadın istihdamı ve toplumsal cinsiyet konularında tavsiyelerde bulunabilecek bir platform işlevi görecektir.
- Kadınların işgücü piyasasındaki konumlarına ilişkin toplumsal bilinç ve duyarlılık geliştirilecektir.

Haziran 2005- Ocak 2006 tarihlerini kapsayan ilerleme raporunda projenin başlangıcından Ocak 2006'ya kadar gerçekleştirilenler şöyle özetlenmektedir²⁹:

- 500 kadına yönelik özgüven oluşturma ve beceri eğitimleri başarıyla tamamlanmıştır.
- Eğitimlerini tamamlayan kadınlardan 90'ı bir işe girmiş veya iş kurmuştur.
- Girişimcilik eğitimine 160 kadın katılmıştır. Bu kadınlardan biri kendi işini kurarken 13'ü de aynı şekilde işlerini kurmak üzere hazırlık süreci içine girmiştir.
- Mayıs 2005 tarihinde Kadın Eğitim ve İstihdam Merkezi (KEİM) kurulmuştur. Dernek statülü bu merkez Mamak'ta yaşayan kadınların istihdamına yardımcı olmakta ve her yıl 120 kadının işe yerleştirilmesinde etkin rol oynamaktadır. Uygulanabilir iş projeleri olan kadınlara bu merkez tarafından kredi desteği sağlanması planlanmaktadır. 2005 yılı sonunda proje böyle bir mekanizma oluşturmanın yasal bir modelini aramaktaydı.
- Özgüven geliştirme ve girişimcilik eğitimlerini tamamlayan pilot gruptan on kadın iş danışmanı, yedi kadın da eğitici olarak seçilmiş ve merkezde istihdam edilmiştir.

III.1.2. Kadın Dayanışma Vakfı (KADAV)³⁰

KADAV 1999 Marmara Depreminden zarar gören kadınları desteklemek üzere bir araya gelen bir grup kadın tarafından kurulmuştur. Amacı, kadınları güçlendirmek ve kadınlar arasında dayanışma ağları oluşturmak için araçlar ve fırsatlar geliştirmektir.

1999 yılında KADAV'ın attığı ilk adım, kadınlar için çadırlar kurulması, danışmanlık hizmetleri ve eğitim kursları verilmesi olmuştur. Bu çalışmalar sırasında saptanan bir gereksinimden hareketle KADAV 2000 yılında depremzedelerin yaşadığı prefabrik evlerin bulunduğu Gölcük-Şirinköy'de iki adet mum ve iki adet

²⁸ Kadın Kadına Projesi, 1 Temmuz 2004- 31 Aralık 2004 Dönemi, İkinci İlerleme Raporu (s: 6)

²⁹ Progress Report June 2005- January 2006, p: 3

³⁰ KADAV tarafından sağlanan bilgi.

ev tekstili atölyesi oluşturmuştur. Bu atölyeler daha sonra kooperatiflere dönüşmüş, üretim faaliyetlerine 36 kadın katılmıştır. KADAV bu dönem içinde ayrıca bir Kadın Merkezi de kurmuştur.

KADAV 2003 yılında Kocaeli/Köseköy'de 'İlk Adım Kadın Eğitim ve Kültür Merkezi'ni açmıştır. Bu merkez, mesleki eğitim kurslarının yanı sıra şiddete maruz kalan kadınlara hukuksal ve psikolojik danışmanlık hizmetleri de vermiştir.

Bu merkezde 2005 yılında Kocaeli'ndeki kadın işgücünün durumunu değerlendirmek ve kadınları ücretli istihdama hazırlamak üzere bir çalışma ve istihdam birimi de kurulmuştur. Bu birimin amacı, mesleki eğitim programlarının, işverenlerin işgücü talepleri doğrultusunda hazırlanması ve çeşitlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda Kocaeli'nde işverenlerin kadın emeğine yönelik taleplerini değerlendiren bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Kocaeli Kadın İşgücü Talep Analizi). Araştırma sonuçları, kadınlar için mesleki eğitimin hangi sektörler ve alt sektörler için en fazla gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmanın bir başka amacı da, işe yerleştirme çalışmalarında kullanılmak üzere istihdam edilebilir kadın ve işveren portföyünün oluşturulmasıdır.

KADAV kadın istihdamına yönelik çalışmalarını hükümet birimleri, mesleki kuruluşlar ve sendikalarla eşgüdüm içinde sürdürmektedir. Bu bağlamda, bölgede kadın istihdamını artırmaya yönelik olarak Kocaeli'nde İstihdamı Geliştirme Projesi, Kocaeli Belediyesi, Kocaeli Üniversitesi ve Kocaeli İŞKUR'la birlikte başlatılmıştır.

Bu arada KADAV halen bir işleri olan veya iş kurmak isteyen kadınlar için girişimcilik kurslarını da başlatmıştır.

III.13. Türk Grameen Mikrokredi Projesi³¹

İlk kez 1976 yılında Bangladeş'te bir araştırma projesinin parçası olarak kurulan Grameen Bankası 1983 yılında bağımsız bir bankaya dönüşmüştür. Bankanın hedefi, alternatif finansman yollarıyla yoksulluğu azaltmak ve yoksulların ekonomik faaliyetlerini desteklemektir. Bankanın çalışmaları Bangladeş'te çok etkili olmuştur. Son dönemde Banka farklı ülkelerde de girişimlerde bulunmaya başlamış, uygulamacı ve teknik uzmanlık sağlayıcı bir kurum olarak bu ülkelerin kırsal bölgelerinde mikro kredi düzenlemelerine yönelmiştir.

Grameen Bankası Türkiye'de yap-işlet-devret modeli üzerinden öncü bir mikro kredi projesi başlatmıştır. Üç yıllık bir pilot proje olarak başlatılan bu girişim projenin normal ömrünün bitmesine karşın sürmektedir. Proje Grameen Trust tarafından Yap-İşlet-Devret modeli çerçevesinde uygulanmaktadır. Projeyi destekleyen kuruluşlar Türkiye Bölgesel Farklılıkların Azaltılması Derneği ve Diyarbakır Valiliği'dir. Projenin biri Diyarbakır, diğeri Bismil'de olmak üzere iki ofisi bulunmaktadır.

Proje yoksulların, özellikle de yoksul kadınların ihtiyaçlarına yöneliktir. Mikro kredi verilmesi, yoksullara kendi işlerini kurma imkânları yaratılması ve yine yoksullara kendi toplumsal ve finansal sorunlarını çözmeleri için yardım sağlanması, projenin başlıca hedefleri arasındadır.

³¹ Güneydoğu Anadolu'da Kadınların Ekonomik Kalkınması Stratejileri Çalıştayına Sunulan Tebliğ, 29-30 Eylül 2005.

Grameenbank-Diyarbakır Projesi Finansal Durum Özeti (24.09.2005 itibarıyla)

Toplam	Merkez Sayısı	Grup Sayısı	Üye Sayısı	Kredi Alan Sayısı	Toplam Verilen
	138	477	2330	2244	1,381,664 USD

Toplam	Toplam geri dönüş	Ortalama geri ödeme oranı	Geri ödemelerde toplam hizmet ücreti	Toplam tasarruf
	852,252 USD	%100	199,181 USD	70.,436 USD

Kredilerin Sektörlere Göre Dağılımı (Temmuz 2005 itibarıyla)

Sayı	Ana Sektör	Diyarbakır		Bismil		Toplam		%
		Üye sayısı	Kredi Miktarı (USD)	Üye sayısı	Kredi Miktarı (USD)	Üye sayısı	Kredi Miktarı (USD)	
1	Alışveriş ve üretim	426	138,842	98	26,115	524	164,958	16
2	Tarım	7	2,631	114	41,507	121	44.139	4
3	Evcil Hayvan.	146	55,665	376	120,106	522	175,771	17
4	Hizmetler	254	90,668	47	16,419	301	107,088	10
5	İşletme ve Ticaret	448	160,261	116	42,546	564	202,807	18
6	Seyyar Satıcılık	224	80,167	31	10.382	255	90,550	8
7	Perakende Satış	617	213,584	225	81,966	842	295,551	27
Toplam		2122	741,821	1007	339,045	3129	1,080.866	100

III.14. Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV)

III.14.1. 'Kendi İşini Kur' Eğitimi

'Kendi İşini Kur' eğitimi, iş kurma fikri olan kişilere piyasa araştırması, hukuksal konular, bütçe ve sermaye geliştirme gibi konularda verilmektedir. TKV'nin çeşitli kuruluşlarla birlikte gerçekleştirdiği eğitimler hakkında bilgi aşağıda verilmektedir.

	İl	Tarih	Projenin Adı ve Kısa Tanıtımı	Katılımcı Sayısı	
				Kadın	Erkek
UÇÖ -Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK)	Kilis	02.10.1999	Kilis ÇATOM	17	
UÇÖ- TESK	Adıyaman	08.10.1999	Adıyaman ÇATOM	15	
UÇÖ- TESK	Mardin	20-22.06.2001	Mardin ÇATOM	22	
UÇÖ- TESK	Şanlıurfa	6-8.07.2001	Yakubiye ÇATOM	17	
UÇÖ- TESK	Diyarbakır	03.06.2002_08.06.2002	Mesleki Eğitim Merkezleri	2	16
UÇÖ- TESK	Diyarbakır / Silvan	30.07.2002_03.08.2002	Mesleki Eğitim Merkezleri	4	11
KAMER(KM)	Diyarbakır	20.05.2003_22.05.2003	KAMER (KM) Kadın Grupları	16	
KAMER(KM)	Diyarbakır		KAMER (KM) Kadın Grupları	19	
AÇEV(Ana-Çocuk Eğitim Merkezi)	Diyarbakır	19.06.2003_21.06.2003	Ana-Çocuk Eğitimi Vakfı, Gönüllü Eğiticiler		
UÇÖ-TESK	Diyarbakır	17.11.2003_21.11.2003	Mesleki Eğitim Merkezi Eğiticileri	20	
UÇÖ- TESK	Diyarbakır	05.12.2003_07.12.2003	Mesleki Eğitim Merkezi Eğiticileri	2	17
UÇÖ- TESK	Diyarbakır	18.12.2003_20.12.2003	Halk Eğitim Merkezi ve SHÇEK, Diyarbakır	20	
UÇÖ- TESK	Mardin	15.01.2004_17.01.2004	ÇATOM Katılımcıları	22	2
UÇÖ- TESK	Batman	21.01.2004-23.01.2004	ÇATOM Katılımcıları	26	
Grameen Bankası	Diyarbakır	7-10-12.09.2004	Grameen Bankası Katılımcıları	62	
KA-MER (KM)	Batman	22.02.2005	KA-MER (KM)	10	
TOPLAM				287	46

Grameen Bankası ile ilişkili olarak gelen katılımcılara, işe başlama ve piyasa ile ilgili önemli başlıklarda üç eğitim verilmiştir.

'Kendi işini kur' eğitiminden sonra Diyarbakır'da dört, Batman'da üç ve Mardin'de iki kursiyer kendi işlerini kurmuşlardır.

Türkiye Kalkınma Vakfı, Uluslararası Çalışma Örgütü ile birlikte 14 kez Kendi İşini Kur eğitimi gerçekleştirmiştir.

III.14.2. Girişimciliği Geliştirme Fonu

TKV tarafından sağlanan bir başka hizmet de, Girişimciliği Geliştirme Fonudur. TKV, kck işletme kurmak veya mevcut kck işletmelerini geliştirmek isteyen kişi ve gruplara destek kredisi sağlamaktadır. Bu fonun hedef grubu olarak, kırsal kesimdeki yoksul haneler, dezavantajlı gruplar ve kadın girişimciler, başka bir deyişle finansal mekanizmalara ulaşma sıkıntısı en fazla olanlar belirlenmiştir.

Kredi miktarları, bireysel başvurularda 3 bin dolar, grup başvurularında ise 8 ile 10 bin dolar arasındadır. Yapılan işe göre geri ödeme süresi bir ile iki yıl arasında değişmektedir. Ancak krediler nakit olarak değil yapılan işin girdileri olarak verilmektedir. Kredi geri dönüşleri ise aylık olarak gerçekleşmektedir.

Fonun oluşturulmasından sonraki iki yıl içinde 51 işletmeye toplam 202.000 dolar kredi verilmiştir. Bu işletmelerden 32'si ayakkabıcılık, dikiş, hindi besleme ve hayvan yemi üretimi gibi alanlarda faaliyet göstermekteyken, 19'u da butik, kreş ve çeyiz işlerindedir. Işletmelerden 22'sini sahibi kadın, 29'un sahibi ise erkektir.

III.15. Kadın Merkezi (KAMER)

KAMER,1999 yılında özel bir statüyle kurulan, hükümet dışı ve kar amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur. Merkezi Diyarbakır'dadır. Hedefi, kadınların hukuksal, ekonomik, siyasal ve toplumsal açıdan güçlendirilmelerine katkı sağlamak ve kadınların uzun dönemli istihdamı ve eğitimi için destek mekanizmaları geliştirmektir.

KAMER, kadınların kendi hakları ve bu hakların ihlali konusunda bilinç ve duyarlılık geliştirmek, çeşitli kamusal etkinliklere ve istihdama katılmak üzere evlerinden çıkmalarına yardımcı olmak ve kadın istihdamını artırmak gibi amaçlar doğrultusunda Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kurulan kendi türünde ilk kuruluştur. Kuruluş son dönemde kadına karşı Şiddete yönelik olarak bir de acil yardım hattı oluşturmuştur.

KAMER uzmanlar tarafından yönlendirilen iş fikri geliştirme kursları düzenlemekte ve bu alanda istekli kadınları TKV'nın 'Kendi Işini Kur' eğitimine yönlendirmektedir. Bu kadınlardan 14 hafta süreyle bilinç ve duyarlılık geliştirme kurslarına katılmaları istenmektedir.

Kuruluş, kadınlardan gelen taleplerin giderek artması üzerine kadın girişimcilerin desteklenmesine yönelik bir model geliştireceğini belirtmiştir.

III.16. Kibele Kooperatifi

Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası ile İşve Kalkınma İşbirliği Kuruluşu, kayıt dışı sektörde çalışan kadınları destekleyerek Diyarbakır'da yoksulluğu azaltmak için ortak bir proje başlatmışlardır. Temmuz 2002 ile Nisan 2006 tarihleri arasında yürütülmesi planlanan proje, 17-23 yaş grubunda olup kayıt dışı çalışan kadınları hedef almaktadır.

Proje kapsamında bir pilot uygulamanın ardından 450 Evler ve Sur İçi mahallelerinden kadınlar okuma yazma ve mesleki eğitim kurslarına katılmışlardır. Ayrıca, kadınların kolektif davranış geliştirmeye yneltilmeleri için de çabalar gösterilmiştir.

Katılımcı kadınlar, gelir getirici etkinlik geliştirmenin bir yolunu bulma çabaları sonucunda baştaki kolektif davranışı ortaklığa taşıyarak Ekim 2004'te Kibele Kooperatifi'ni kurmuşlardır. Kooperatif Diyarbakır Sanayi ve Ticaret Odası ile birlikte pazarlama kanalları bulunmasıyla halen kadınların düzenli gelir elde etme çabalarına destek vermektedir.

Kibele Kooperatifi hazır giyim çocuk bakıcılığı ve girişimcilik eğitimleri düzenlemiştir. İpek dokumacılığı, yemek, tekstil ve nakış atölyeleri kurulmuştur ve bu atölyeler yenilikçi tasarımlar üzerinde çalışmaktadır.

Kibele Kooperatifi 2004 yılında kurulan “Güneydoğu Anadolu Kadın Girişimciler Danışma Kurulu” üyesidir.

III.17. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Denizli Şubesi, Hanımeller Kooperatifi

Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Denizli Şubesi, TESK tarafından 2002-2004 tarihleri arasında yürütülen “Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesi” başlıklı proje kapsamında bölgeden 150 kadının girişimcilik eğitimi almasına yönelik girişimlerde bulunmuştur. İzleyen dönemde eğitim alan kadınların evlerinde ürettikleri malları satmalarına dayalı bir ticari oluşum ortaya çıkmış ve nihayet 8 Mart 2004’de Denizli Hanımeller Ev Ürünleri Tüketim Kooperatifi kurulmuştur. Kooperatifin Eylül 2005 tarihi itibarıyla 19 üyesi vardır ve kooperatifin üretim faaliyetlerine katılanlar kişi başına aylık ortalama 600-700 YTL gelire sahip olmaktadır³².

III.18. Karaburun Agro Turizm Kadın Kooperatifi: Ev Pansiyonculuğu

2002 yılında Winpeace’in Karaburun’u ziyareti ile başladığı söylenebilecek olan agro turizm, ev pansiyonculuğunu bölgede yerleşik bir girişim tipi haline getirmiştir. Zamanla ortak ihtiyaçların işbirliği yapılarak ve ortaklıklar kurularak karşılanması amacı ile Karaburun Agro-Turizm Kadın Kooperatifi kurulmuştur³³.

III.19. Diyarbakır Bağlar Kadın Kooperatifi

AB-İŞKUR destekli bir projeyi hayata geçiren Diyarbakır Bağlar bölgesindeki bir kadın grubu, projeleri kapsamında 60 göç mağduru kadının çocuk bakımı ve gelişimi eğitimi almasını sağlamıştır. Bu kadınlardan 29’u evlerde ve 20’si de kreş, anaokulu ve yuvalarda işe yerleştirilmiştir. Projenin bir diğer çıktısı olarak Bağlar Kadın Kooperatifi 26 Aralık 2005 tarihinde kurulmuştur.

III.20. HAK-YAD (Hanımlar Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı)-Diyarbakır

HAK-YAD’ı oluşturan kadınlar 1995–97 yılları arasında bir platform olarak çalışmaya başlamış, 1997 yılında da vakfı kurmuşlardır. CORDAID’ den destek alarak genç kızlar için meslek kursu vermeye başlamışlar ve bir dikiş atölyesi kurmuşlardır. Atölyede ahşap boyama, mefruşat, hazır giyim ve el sanatları kursları verilmektedir³⁴.

III.21. SELİS (Diyarbakır)

2002 de faaliyete başlayan SELİS, dikiş ve kilim atölyesi açarak burada kadınların üretici olmalarını hedeflemiştir. AÇEV’le işbirliği yaparak Diyarbakır Bağlar mahallesinde okuma yazma kursu başlatmıştır. TSO ile işbirliği yaparak kadınların ipek şal üretmeleri için ortam yaratmıştır³⁵.

³² GAP ve UNDP tarafından düzenlenen Güneydoğu Anadolu’da Kadınların Ekonomik Kalkınmasına Yönelik Stratejiler konulu toplantıda Keriman Karaosmanoğlu tarafından yapılan sunuş.

³³ GAP ve UNDP tarafından düzenlenen Güneydoğu Anadolu’da Kadınların Ekonomik Kalkınmasına Yönelik Stratejiler konulu toplantıda Zehra Ömerler tarafından yapılan sunuş.

³⁴ Güneydoğu Anadolu Kadın danışma Kurulu Koordinatörü Nurcan Baysal’dan alınan bilgi notu (2005)

³⁵ Güneydoğu Anadolu Kadın danışma Kurulu Koordinatörü Nurcan Baysal’dan alınan bilgi notu (2005)

IV. TÜRKİYE'DE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ İLE İLGİLİ POLİTİKA, PROGRAM VE ETKİNLİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

IV.1. Genel bir Bakış

Türkiye'de son yirmi yıldır kadınların ekonomik statüsünün güçlendirilmesi konusuna yönelik ilgi artmıştır. Kadınların ücretli istihdamdaki paylarının artırılmasına ve mesleki statülerinin geliştirilmesine yönelik çeşitli yaklaşımlar ve öneriler geliştirilmiştir. Bunların arasında en yaygın kabul görenlerden biri, kadın girişimciliğinin desteklenmesidir. 1990'ların ilk yarısında kadınların küçük işletmelerini kurmalarına destek verilmesi, ücretli istihdamın yanı sıra, kadınlara ekonomik getiri sağlamanın uygulanabilir yolları arasında görülmüştür. Kadın girişimciliğini teşvik etmek için başvuru araçlarından biri de krediler olmuştur. Ancak, 1990'ların ikinci yarısından itibaren kadın girişimciliğinin desteklenmesinin arkasında yatan iki temel neden vardır. İlki, kadınların işgücüne katılımlarında görülen hızlı düşüş ve kadınlar arasındaki yüksek işsizlik oranları karşısında, politika yapıcıların, bu olumsuz eğilime girişimciliği geliştirerek karşı durulabileceği konusundaki yaklaşımlarıdır. İkinci olarak, kentlerde yoksul aileler arasında yoksulluğun daha da derinleşmesi birtakım politik müdahaleler gerektirmiştir ve bunların arasında kadın girişimciliğinin geliştirilmesi tercih edilen bir seçenek olmuştur. Başka bir deyişle, kadın girişimciliği ile ilgili tartışmaların öznesi kadınlar olmaktan ziyade haneler olmaya başlamıştır. Hükümet kuruluşlarıyla birlikte, özel kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları, farklı hedefleri olan projelere yönelmişlerdir. Sonuçta, uygulamada aktörlerin çeşitlenmesiyle birlikte, kadın girişimciliğini destekleme stratejisi farklı amaçlara yönelik olarak kullanılabilir hale gelmiştir.

Yukarıdaki analiz, kadın istihdamına ilişkin genel bir politikanın olmayışıyla ilişkilidir. Bu güne kadar Türkiye'de ne kadın istihdamına yönelik bütünsel bir yaklaşımın, ne de kadınların ekonomik etkinliklerinin analiz edilebileceği genel bir çerçevenin varlığından söz etmek mümkün değildir. Unutulmamalıdır ki, kadın girişimciliğinin kadınlara yönelik genel bir istihdam politikasından veya kadınların güçlenmesini amaçlayan bir yaklaşımdan yalıtılmış olarak kendi başına ele alınması, girişimciliği desteklemeye yönelik müdahalelerin yaklaşım ve uygulamalarının politik özelliğinde zayıflamaya yol açacaktır.

Kadınların istihdamına yönelik iyi geliştirilmiş bütünsel bir politika olmadığından, kadın girişimciliği konusu birbirinden farklı birkaç politika çerçevesi içine yerleştirilmiştir. Üstelik bu çerçevelerin kadın girişimciliğine yönelik yaklaşımları arasında önemli farklılıklar da vardır. Programların ve projelerin temelini oluşturan nedenler, aynı zamanda bu programların ve projelerin tasarım ve uygulanma süreçlerini de etkilemektedir. Böyle olunca, hanelerin refahının artırılması, yoksullukla mücadele, kadınların işgücüne katılımlarındaki hızlı düşüşe ve artan kadın işsizliğine karşı çıkılması, kadınların ekonomik faaliyetlerinin daha verimli kılınması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi ve kadınların güçlenmesi gibi hedeflere ulaşmada kadın girişimciliğinin nasıl bir stratejik araç olacağı konusunda da farklılıklar, görüş ayrılıkları ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada kapsanan kurumlar ve projeler, kendi programlarını, bu hedeflerden birine veya birkaçına göre oluşturmuşlardır. Ayrıca, projelerde uygulamada yer alan tarafların kurumsal kimlikleri ve uğraş alanları da kadınları girişimcilğe yönlendirme konusuna duydukları ilginin nedenini belirlemektedir. İlgili kuruluşların temsilcileriyle yapılan görüşmeler de bu hususu doğrulamaktadır.

Yerel ve uluslararası kalkınma kuruluşları çarpan etkisinin hissedilmesini sağlamaya çalışmışlardır. Bundan kastedilen, kadınların kazançlarındaki artışın ve eğitim düzeylerindeki yükselmenin hane refahına yansımalarıdır. Aynı etki, aynı zamanda, yoksullukla mücadele çabalarında da kalkış noktasıdır. SRAP'nin yerel girişim projeleri ile yoksul kadınlara kredi ve diğer girdiler (çalışma ve satış yerleri, üretim aletleri, vb.) sağlanması bu çabaların bir örneğini oluşturmaktadır.

Buna karşılık, özellikle kentsel alanlarda kadınların işgücüne katılımlarında öngörülmedik öngörülmeyen oranlardaki düşüş üzerine harekete geçenleri gören İŞKUR ve Çalışma Bakanlığı gibi kamu kurumları bu eğilimi aktif işgücü piyasası politikaları ile tersine çevirmeye koyulmuşlardır. Aktif işgücü piyasası politikaları

arasında kurumsal olarak sağlanan iş arama hizmetleri, iş üstünde yerinde ve iş dışında yaygın mesleki eğitim, kamusal istihdam ve işletmeciliğin geliştirilmesi yer almaktadır. Söz konusu kuruluşlar bu bağlamda kadın girişimciliğini, kentli kadınlar için istihdam kapasitesi yaratıcı bir kaldıraç olarak gördükleri için desteklemekte, kadın girişimciliğinin gelişmesinin kadın istihdamına da katkıda bulunacağını varsaymaktadırlar.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgisi nedeniyle, kadının işgücüne katılımı önündeki engellerin ortadan kaldırılmasından sorumludur. Üst düzeyde politika belirleyen bir kamu kuruluşu olarak Genel Müdürlükten beklenen, kadınların işgücü piyasasına erkeklerle eşit koşullarda girmesini sağlamak üzere diğer kamu kurumlarını harekete geçirmek ve kadın istihdamını artırmaya yönlendirmektir.

Son on yıl içinde toplumsal cinsiyet eşitliği bir ilke olarak sivil kuruluşlar ve platformlar tarafından da benimsenmiştir. Örneğin, iş sahibi kadınların kurduğu bir örgütlenme olarak KAGİDER, kadın girişimciliğini desteklemeye yönelik çabaların toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilişkili siyasal ve ekonomik gerekçelerini vurgulamış ve faaliyetlerine bu doğrultuda başlamıştır.

Kadın girişimciliği konusunda verimlilik ile ilgili duyarlılık birbiriyle ilişkili iki düşünceye dayanmaktadır. Birincisi, kadınlar girişimcilik etkinliklerinde yeterince yer almadıklarından, bu alana girmeleri, kalkınma programlarında verimliliğin artırılması açısından henüz yararlanılmamış bir potansiyeli devreye sokacaktır. İkinci düşünce, kadınlar arasında girişimciliğin, ancak, verimlilik sağlanan işlerle sonuçlanacaksa desteklenmesi gerektiğini savunur. KAGİDER, bu düşünceler doğrultusunda, ekonomik verimlilik açısından kadınların henüz atıl durumdaki potansiyellerinin harekete geçirilmesinin, kadınlara yönelik olarak daha profesyonelce, daha piyasaya yönelik işlerin geliştirilmesinin önemini vurgulamaktadır.

Kadın girişimciliği konusuna kadınların güçlenmeleri açısından yaklaşım özellikle KAGİDER, KEDV, KADAV, ÇKGV, ve KM gibi kadın kuruluşları tarafından benimsenmektedir. Bu kuruluşlar, kadın girişimciliğini desteklemeye yönelik çalışmaları, kadının güçlenmesine katkıda bulunacağı gerekçesiyle benimsemektedirler. Girişimciliği destekleme çalışmalarına genellikle hedef gruplarından gelen talepler üzerine başladıklarından, girişimciliği, kadınların kendilerini güçlendirme stratejileri içinde belirli bir yere oturabilmiş ve programlarını kadınların bu stratejik gereksinimleri ve içinde buldukları gerçek koşullar ile ilişkili olarak geliştirmişlerdir.

Kadınların güçlenmesi, kadın girişimciliği ile ilgili bütün çabalarda en önemli zorunluluk olarak gözetilmelidir. Kadın kuruluşları, kadınların karşılaştıkları çok boyutlu sorunlara dikkat çekmişler, bir yandan kadınların genel anlamda sosyoekonomik gelişmesine katkıda bulunurken bir yandan da onların girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesi için çok kademeli müdahalelere ihtiyaç duyulduğunun altını çizmişlerdir.

Hanelerin refahını artırmayı ve yoksulluğun azaltılmasını hedefleyen programlar ve projeler söz konusu olduğunda, bunların genellikle, tam ve doyurucu bir iş geliştirme perspektifinin bulunmadığı “gelir getirici projeler” başlığı altında toplanabilecek uygulamalar olduğu görülmektedir. Buna karşılık, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve verimlilik artışını hedefleyen programlar ve projeler, kadınlara yönelik olarak daha profesyonel iş geliştirme çabalarını öngörmektedir. Ancak bunların da tabandaki kadın örgütlenmelerinde olduğu gibi güçlenme perspektifiyle donatılmalarına ihtiyaç vardır. Diğer taraftan hükümet kuruluşları, görüşlerini kendi alanlarındaki toplumsal cinsiyet körü tanımlarla sınırlamakta ve kadın girişimciliği konusunu “dezavantajlı grupların sorunları” çerçevesine yerleştirmektedir.

İkinci analiz düzeyi, politika uygulamasıyla ilgilidir. Kadın kuruluşları ve bu konuyla ilgilenen akademisyenlerce de değerlendirildiği gibi, kadın girişimciliği alanında bütünsel bir destek politikasından söz etmek olanaksızdır. Bunun yerine sivil toplum kuruluşları tarafından uygulanan, dağıtık ve birbiriyle ilişkisiz tekil projelerin varlığı söz konusudur. Bu durum yanıltıcı bir tür dinamizm görüntüsü yaratmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye’de

kadın girişimciliğinin desteklenmesi alanının, genel ve bütünsel bir politika alanı olarak değil, eşgüdümsüz pratiklerin egemen olduğu bir program/proje uygulama alanı olarak görülmesi doğru olacaktır.

Kadın odaklı girişimciliği destekleme hizmetleri alanında arz ve talep yanlı birtakım etkenler bulunmaktadır. Projeler ve programlar, uygulayıcıların konum ve perspektiflerine göre bu etkenlerin farklı bileşimleriyle biçimlenmiştir. Dolayısıyla, kuruluşları bu tür hizmetler vermeye yönelten nedenlerin yanı sıra sonuçta ortaya çıkan hizmetler de birbirlerinden bu ölçütlere göre ayrıştırılabilir. Kadınların taban örgütlenmelerine yönelik artan istekleri talep yanlı dinamiği oluştururken bu işin popülerleşmesi ve uluslararası fon imkanlarındaki artış da arz yanlı dinamikleri oluşturur.

Kadın örgütlerinin temsilcileri, kendi açılarından, kadın girişimciliği konusunun, hedef kitlelerindeki kadınların dile getirdikleri taleplere yanıt olarak gündeme geldiğinde hemfikirdirler. Yoksul kadınlar tabandaki kadın örgütleri ile tanışmışlardır ve böylece şiddete karşı mücadele, toplumsal cinsiyet bilinci, kadınların insan hakları ve yurttaşlık gibi konularda ilerleme kaydetmişlerdir. Bundan sonraki adım olarak da yoksulluk ve ekonomik bağımlılık gibi durumlar karşısında işgücü piyasasına girmek istemişlerdir. Bu noktada, kadın kuruluşları gelir getirici etkinliklere yönelik küçük ölçekli projeler hazırlamaya yönelmişler ve zamanla kadın istihdamı ve girişimciliği konusunda daha profesyonelce hazırlanmış programlar geliştirmeye başlamışlardır. Bu bakımdan, kadın girişimciliğini destekleme alanında bu kuruluşlarca geliştirilen müdahalelerin talep nedeniyle ortaya çıkmış olduğu söylenebilir. Bu grupta sınıflandırılacak projeler ve programlar, mutlak anlamda olmasa bile genellikle, kadınların güçlenmesi amaçlı program ve projelerle örtüşmüştür. Çünkü buradaki başlıca aktörler de, genellikle kadınların güçlenmeleri için çalışmalar yürüten kuruluşlardır. Bu nedenle kadın girişimciliğini destekleme çabalarını, kadınların güçlenmesi stratejilerinin bir parçası haline getirmişlerdir.

Bu arada, devlet kurumları ve diğer kuruluşlar (sivil toplum kuruluşları, iş çevrelerinden kuruluşlar) da, kadınların işgücüne katılımlarında yaşanan azalma nedeniyle ve uluslararası finansman olanaklarının hızla artması karşısında, kadın istihdamını artırmaya yönelik programlara yönelmişlerdir. Ancak, bu çabalar, kadınlardan gelen talebe dayanmamaktadır ve uygulayıcı kurum ve kuruluşlar da, yukarıda anlatılan kadın kuruluşları gibi hedef kadın grupları ile yakın ilişki içinde değillerdir. Bu çabalar iki nedenden dolayı arz kaynaklı olarak tanımlanabilir. Bu kuruluşları kadınları girişimcilik yoluyla destekleme hizmetlerine yönelten etkenlerden biri, bu alanda yararlanılabilecek uluslararası proje fonlarındaki artıştır. İkincisi, bu kuruluşlar, hedef grup kadınlarla sürekli bir ilişki içinde olmadıklarından, politikalarını ve hizmetlerini de onların ciddi katılımı olmaksızın oluşturmakta ve sunmaktadırlar.

Özetle, talep kaynaklı programlar, hedef grubun girişimcilik destek hizmetlerine yönelik talepleri üzerine geliştirilen programlardır. Bu programlar genellikle tabanda örgütlü kadın kuruluşları tarafından ve kadınların güçlenmesi perspektifi ile uygulanmaktadır. Genellikle kadın kuruluşları tarafından uygulanan talep kaynaklı bu tür programlarda profesyonel anlamda uzmanlık eksikliği görülebilirken, arz kaynaklı programlar ve projeler, hedef grubun belirlenmesi, grubun gereksinimlerinin analizi, doğru destek modelinin seçilmesi ve güçlenme perspektifinden hareket edilmesi gibi başlıklarda yetersiz kalabilirler.

Toplumsal cinsiyet yaklaşımı kadınların güçlenmesini veya statülerinin iyileşmesini öngören bütün projeler için olmazsa olmaz bir koşuldur. Toplumsal cinsiyet yaklaşımının olmayışı, projelerde yer alan kuruluşları, kadınların güçlenmesi hedefini, verimliliğin artırılması ve yoksulluğun azaltılması gibi başka hedeflere tabi kılmaya yöneltebilir. Kadınların güçlenmesinin bir proje hedefi olarak açıkça dile getirildiği durumlarda bile, onların 'pratik' ve 'stratejik' gereksinimlerine ilişkin sınırlı anlayış, projedeki başarının da sınırlı olması ile sonuçlanacaktır.

Diğer kuruluşlarla karşılaştırıldığında kadın kuruluşları kadınların toplumsal cinsiyet temelli gereksinimlerine giderek daha duyarlı hale gelmeye başlamışlardır. Bu duyarlılığı, söz konusu kuruluşların şiddet, yurttaşlık ve kadın hakları gibi toplumsal cinsiyetle ilgili konularda değişen tutumlarında görmek mümkündür. Oldukça yeni bir alan olmasına karşın, önemli sayıda kadın kuruluşu girişimcilik destek programlarına yönelmiştir. Kadın kuruluşları ile kadın grupları arasındaki artan ilişki iki eğilimi göstermektedir. Birincisi, ihtiyaç sahibi kadınlar, farklı etkinlikler çerçevesinde kadın kuruluşları ile daha fazla ilişki kurdukça gelir getirici etkinliklerde yer alma talepleri de artmaktadır. İkincisi, kadın kuruluşlarının birbirleriyle ve ihtiyaç sahibi kadınlarla ilişkileri güçlendikçe, kurumsal kapasiteleri, kadınların gereksinimlerine yanıt verme yeterlilikleri ve girişimcilik destek politikalarına katılımları da artmaktadır.

IV.2. Politika Geliştirme ve Uygulama ile ilgili Konular

IV.2.1. Politika Geliştirme Konuları

IV.2.1.1. Hedef grupların türdeş olmaması

Girişimciliği destekleme programları hazırlanırken, kadınlar sanki türdeş bir grupmuş gibi ele alınmaz. Hedef grubu oluşturan kadınlar, beşeri sermaye düzeylerine (eğitimleri, beceri düzeyleri ve iş deneyimleri) ve yaşam döngülerine göre birbirinden ayırılmış alt gruplar olarak analiz edilmelidir. Örneğin, kentsele ortamlardaki, daha eğitilmiş, pazarlanabilir becerilere sahip ve işleri için parasal birikimlerini harekete geçirebilecek kadınlar, kentlerin çeperlerinde ve kırsal kesimde yaşayan, eğitimsiz ve diğer beşeri sermaye öğelerinden yoksun kadınlardan farklı ele alınmalıdır. Birinci gruptaki kadınlar genellikle girişimciliğe mesleki gelişmelerinin bir parçası olarak yönelirken, ikinci gruptakiler girişimcilik bir yaşam ve geçim stratejisidir.

Bir başka sınıflandırma kadınların yaşam döngüleri temelinden hareketle önerilebilir. Bekar, yeni evlenmiş veya çocuksuz genç kadınlar, çocuklu olup iş yaşamında hiç bulunmamış veya bulunup da ailevi nedenlerden dolayı ayrılmış, ancak şimdi çalışma yaşamına dönmek isteyen kadınlardan ayrılmalıdır.

Öte yandan, kadın girişimciler, işletmelerinin türüne, büyüklüğüne ve gelişkinlik düzeyine göre de gruplara ayrılmalıdır. Sıklıkla dile getirildiği gibi, sahipliğini kadınların yaptıkları işletmelerin gereksinimleri bu özelliklere göre farklılık göstermektedir. Müdahale biçimleri, bu özel kadın gruplarının gereksinimlerine göre belirlenmelidir.

IV.2.1.2. Kadınların özneliğinin, kendi kendilerine ve kolektif olarak örgütlenmelerinin önemi

Proje ve programların çoğu, daha sonra başlıca kullanıcılar konumuna gelebilecek potansiyel kadın girişimcileri en baştan dışlama eğilimindedir. Yapılan araştırmalara göre, hedef gurubu oluşturan kadınların program tasarımına ve uygulama süreçlerine dahil edilmeleri hayati önem taşır. İşle ilgili fikirler kadınlardan geldiğinde ve kadınlar destek programları bağlamında yapılan pazar araştırmalarına, ürün geliştirme çalışmalarına ve örgütlenme süreçlerine katıldıklarında, bu programların sürdürülebilir işler yaratmada ve kadınları güçlendirmede daha başarılı oldukları görülmektedir.

Dolayısıyla, kadınlara toplu halde düşünüp kendi iş fikirlerini geliştirmelerine imkân verecek zaman ve mekânlar sağlanmalıdır. Bu da en iyi biçimde kadınların kendi aralarında örgütlenmeleri ile gerçekleşebilir. Kadın kuruluşların önderliği veya edindikleri deneyimlerin ve geliştirdikleri modellerin içselleştirilmesi başarılı bir iş kurma süreci açısından gereklidir.

Kadınlar, iş çevresiyle ilişkiler geliştirmek, kamusal kuruluşlardaki yetkililere ve iş örgütlerine yönelik taleplerini belirlemek için iş ve mesleklerle ilgili örgütlere katılmalıdırlar. Bu örgütler kadınlara ait yeni işlerde yönlendiricilik ve destek sağlayarak sürekli bir hizmet döngüsü yaratabilir.

IV.2.1.3. Proje fonlarına erişim

Son yıllarda kadın girişimciliğine yönelik proje fonlarının artması, kamu kurumlarının ve özellikle kadın kuruluşlarının bu alana ilgisini önemli ölçüde artırmıştır. Bu finansman olanaklarının güçlü çekim etkisi sonucunda başta özel firmalar olmak üzere çeşitli kuruluşlar kadınlara odaklanmış girişimciliği destekleme çalışmalarına katılmışlardır. Bu kuruluşlardan bir bölümü teknik uzmanlık bilgisinden ve gerekli toplumsal cinsiyet bilincinden yoksun durumdadır. Dolayısıyla, bu tür kuruluşların çabaları kadınların statüsünü güçlendirme açısından sonuç vermemektedir. Ayrıca bu çabalar, kadınları kendi işlerini kurmada doğrudan desteklemek yerine beceri ve girişimcilik eğitimi üzerinde odaklanma eğilimindedirler. Çünkü bu tür eğitimler, bu kuruluşlarca, yapılması gereken diğer işlerden daha kolay ve pratik görülmektedir.

Proje fonlarının varlığının ve kolay erişiminin kadın kuruluşları için hem birtakım fırsatlar hem de güçlükler yaratmış olması olasıdır. Kadın kuruluşları bir taraftan ihtiyaç sahibi kadınlara kadın girişimciliği projeleri aracılığıyla yardımcı olup, onların ek gelir elde etmelerini sağlamayı yerinde bir uğraş saymaktadırlar. Buna karşılık, deneyimsizlik, iyi tasarlanmış ve sürdürülebilir bir proje modelinin olmayışı ve hedef grupla etkileşimin çok sınırlı kalması, kadın kuruluşlarının başarılı sonuçlara ulaşmalarını engelleyen önemli etkenlerdir.

IV.2.1.4. Gelir getirici projelerin eksiklikleri

Gelir getirici etkinliklerin tanımındaki muğlaklık, kimi iş geliştirme programlarının yetersiz, profesyonellikten uzak ve çoğunlukla başarısız karakterini maskeleymektedir. Bu tür programlar çabalarını, örneğin kadınların ürettikleri ürünlerin pazarlanması, ortak atölyeler ve pazarlama yerleri sağlanması gibi gelir yaratılmasına yönelik kısmi çözümler üzerine odaklamakta, tam anlamda pazara yönelik ve sürekliliği olan bir ekonomik faaliyet ve iş geliştirme sözü vermekten kaçınılmaktadırlar.

Programların ve projelerin öncelikli hedefi, gelir yaratılması değil, iş geliştirme veya kendi hesabına çalışma olmalıdır. Programların odak noktasını iş geliştirme oluşturmalıdır. Bu iş geliştirme, ürün seçimi, piyasa araştırması, süreç analizi, maliyet analizi ve finansal kaynakların sağlanması dahil eksiksiz ve iyi tasarlanmış bir süreç planlaması içermelidir. Kadınların, evlerinin dışında uygun bir ekonomik etkinliğe katılmada genellikle tek bir şansları vardır ve bu şansın da iyi kullanılması gerekir. Kadınlar, pazarlanamayacak ürünler üretmeye, gelip geçici pazarlama-satış kanallarına bağımlı olmaya, zaten doymuş pazarlara yönelmeye ve irrasyonel ve/veya maliyet etkin olmayan üretim organizasyonlarına özendirilmemelidir.

Dahası, gelir getirici projeler genellikle kadınların ev içi işlerinin uzantısı niteliğindeki faaliyetlerle üretilen ürünler için sadece ve o da geçici olarak pazarlama fırsatları yaratılması demektir. Gelir getirici etkinliklerin birçoğu, kadınların ev temelli ekonomik faaliyetlerinin olumsuz sonuçlarına yeterince önem vermez.

Buna karşılık, iş kurma hedefli ve doğru tasarlanmış projelerin kadınların öz değerliliklerine, örgütsel kapasitelerine ve ekonomik refahlarına katkıda bulunma potansiyeli vardır.

IV.2.1.5. Mevcut kadın girişimcilerin ihmali ve yeni başlayanlara ağırlık tanınması

Kadınların girişimciliği konusu, yeni girişimciler yaratılmasına indirgenmemeli, mevcut kadın girişimcilerin karşılaştıkları sorunların giderilmesi hedefini de kapsamalıdır. Girişimcilik destek programlarının başlıca yanlılıklarından biri de iş kurma sürecine neredeyse diğer süreçleri dışlayıcı biçimde yoğunlaşmalarıdır. Diğer taraftan, halen mevcut işletmelerden hareketle danışmanlık ve staj hizmetlerinin örgütlenmesi kadın girişimciliğinin desteklenmesi açısından da vazgeçilmez bir önemdedir.

Dahası, kadınların sahip oldukları mevcut işletmeler ve bunların genişleme sürecinde karşılaştıkları sorunlara daha fazla odaklanması, yoksullukla mücadele perspektifinden uzaklaşıp konuya ilişkin daha geniş bir görüşün benimsenmesine olanak sağlayacaktır.

Kadın girişimciliği ile ilgili uygulamalar dış proje finansmanında sağlanabilen kolaylıklardan ötürü, gerçek gereksinimlerden çok girişimcilik eğitimi ve yeni işletme geliştirme çabalarına dönüşebilmektedir. Dolayısıyla, mevcut kadın işletmelerine verilen desteklerle işletmelerin oluşturulmasından sonraki süreçlere verilen destekler, girişimcilik eğitimine göre hayli zayıf kalmaktadır. Kritik bir ölçüğe ulaşmış bulunan ve orta düzeyde finansman gerektiren mevcut kadın işletmelerinin ivedi gereksinimleri ile bu gereksinimleri karşılayabilecek hizmetlerin ve mekanizmaların olmayışının, birçok durumda önemli sorunların göz ardı edilmesine yol açtığı sıklıkla dile getirilmiştir.

IV.2.1.6. Sektör Çeşitliliği

Kadınları girişimciliğe yöneltme bakımından, üretimin yanı sıra, hizmetler ve ticaret sektörleri de uygun kanallar olarak görülmelidir. Kadınların küçük çaplı üretim işlerine yönlendirilmeleri, kadın odaklı girişimcilik destekleme politikalarında ortak, ancak altı yeterince doldurulmamış bir kural gibi görünmektedir. Üretim sektöründe kadınların ev eksensli de çalışabilmeleri ve kadınlar arasında ev eksensli çalışma eğiliminin yüksek olması bu nedenler arasında sayılabilir. Zira kadınlardan, bir yandan evlerinde küçük üretim işleriyle uğraşırken bir yandan da geleneksel norm ve kurallara uymaları beklenmektedir. Üretim sektörü ile sınırlı kalınmamalı; hizmetler ve ticaret sektörlerindeki gelişmeler de dikkate alınmalı ve kadınların bu sektörlerdeki girişimciliği de desteklenmelidir.

IV.2.2. Uygulama ile ilgili Konular

IV.2.2.1. Model eksikliği

Kadın girişimciliği programlarında uygulanabilir bir modelin olmayışı, zayıf proje uygulamalarına ve hedef grupların hoşnutsuzluğuna yol açmaktadır. Bu alandaki aktörler arasındaki eşgüdüm ve işbirliğinin yetersizliği ise durumu daha da ağırlaştırmaktadır.

Birikmiş bilgi ve deneyimin varlığına karşın, kadın girişimciliği programlarını geliştirmeye niyet edenler, genellikle bu yöndeki çalışmalarına diğer aktörlerin deneyimlerine başvurmadan sıfırdan başlamaktadırlar. Bunun başlıca nedeni ise bu alanda çalışanların aralarındaki işbirliği ve eşgüdüm eksikliğidir. Oysa işbirliğinin başarıyı artırdığı kimi örneklerden görülmektedir. Örneğin TKV halen, başta çok amaçlı toplum merkezleri ve KAMER olmak üzere kadın kuruluşlarıyla birlikte çalışmaktadır. Bu bakımdan, KAMER'in bu alandaki birikmiş bilgileri bir araya getirme ve kadın girişimciliği için tekrarlanabilir bir model geliştirme çabaları dikkate alınmalıdır. Buna karşılık, böyle bir modelin yaratılması da bu alandaki sorunları kendi başına gidermeyecektir; çünkü modelin bilinirliği ve tanınırlığı yine zayıf işbirliği ve koordinasyon kültürü yüzünden gelecekteki çabaları yönlendirme açısından yeterli olmayabilecektir.

IV.2.2.2. İzleme ve değerlendirme eksikliği

İncelenen kadın odaklı girişimcilik destekleme projelerinin ve programlarının çoğunluğunda, izleme ve değerlendirmenin zayıflığı dikkat çekicidir. Birçok proje temelli uygulamada izleme ve denetleme ya hiç yoktur ya da bu işlemler ancak sınırlı başarı ölçütlerine göre yapılmaktadır.

Programlarda, etkili uygulama kadar hedef-strateji uyumu da önemlidir. Dolayısıyla, örneğin eğitimlere yüksek katılım ve mezuniyet veya mikro kredi sistemlerinde kredilerin büyük ölçüde geri dönmesi gibi stratejilerin uygulanmasındaki verimliliği, kadınların başarılı işler kurmaları nihai amacından farklılaştırmak gerekir. Birçok projede, izleme ve değerlendirme sadece uygulamanın başarısını değerlendirmekle sınırlı tutulmaktadır. Oysa, doğru politika/proje/program tasarımı tanımlamak için projelerin ve programların salt uygulama başarısı açısından değil, aynı zamanda başlangıçta konulan hedeflere ulaşma derecesi açısından da değerlendirilmesi gerekir. İş geliştirme projelerinde başarısızlık belirli bir dereceye kadar normal sayılabilirken, ülke deneyimlerinden çıkan sonuçlara göre, projelerin başarısının belirli bir standarda göre değerlendirilmesi de önemlidir. Türkiye'de uygulanan birçok projede ya hiç izleme ve değerlendirme

yapılmamakta ya da yukarıda değinildiği gibi, projeler başarılı olup olmadıklarına göre değerlendirilmektedirler. Ancak bu ‘ başarı’ değerlendirilmesi çoğu zaman projenin başlangıçta koyduğu hedefi dikkate almamaktadır.

Türkiye’deki projelerin pek çoğunda, piyasa analizinin doğru yapıp yapılmadığının veya sektör, iş tipi, iş örgütlenmesi ve piyasa stratejisi tercihlerinin yerinde olup olmadığının belirlenmesinde de izleme ve değerlendirme süreçlerine başvurulmamaktadır. Bu boşluğun başlıca nedeni, model ve standart yokluğu, bu model ve standartları yönlendirecek örnek ön uygulamaların olmayışdır. Böylece izleme ve değerlendirme etkin olarak yapılamamaktadır.

İzleme ve değerlendirmenin sağlamlığı, öğrenme süreci aracılığıyla projeler ve programlarda aynı yanlışların yapılmasının tekrarını önler. Proje temelli ve kısa süreli uygulama modeli ise bu öğrenme sürecinden yararlanılması önünde ciddi bir engel oluşturur. Dolayısıyla, izleme ve değerlendirme sistemlerinin bir öğrenme aracı olarak verimli biçimde kullanılması için bir eşgüdüm mekanizmasının oluşturulması gerekir. Bu eşgüdüm mekanizması, uygulamanın izlenip değerlendirilmesinden elde edilen verileri modeller ve standartlara dönüştürmede bir merkez rolü üstlenecektir.

IV.2.2.3. Sürdürülebilirlik

Kadın girişimciliğini desteklemeye yönelik politika ve hizmetlerin sürekliliğinin sağlanması can alıcı bir önem taşımaktadır. Bu bakımdan, kamu yetkilileri’nin bu konuda kararlılığa sahip olduğunu ortaya koyması ve kadın girişimciliği konusunda genel bir politika belirlemesi, ardından da kamu kurum ve kuruluşlarının bu alanda sorumluluk üstlenmeleri gereklidir. Ancak bu sayede ve kamu politikasının çizdiği genel çerçevede içinde, sivil toplum ve özel sektörün kadın girişimciliğinin desteklenmesi amacıyla faaliyet göstermesine ve çabalarının sürekli kılınmasına imkân veren, elverişli bir kurumsal ve siyasal ortam sağlanacaktır. Aksi halde, sivil toplum ve özel sektör kendi başına ve bir kamu politikası genel çerçevesi olmaksızın, kadın girişimcilere sürdürülebilir politikalar ve hizmetleri proje temelinde sunmakta yetersiz kalacaktır.

Sürdürülebilirlik bir başka anlamda da hedef olmalıdır. Bu çalışmada kapsanan kadın odaklı girişimcilik destek projelerinin çoğu, kadınları iş kurmaları için eğitmekte ve bu konuda yardımcı olmakta, ancak daha sonraki süreci izlememektedir. Oysa iş alanının seçilmesi, ve üretim–pazarlama süreçlerindeki başarının test edilebilmesi için, kadın girişimcilerin işletmelerinin sürdürülebilirliğinin de değerlendirilmesi gerekir. Birçok proje, kadınları girişimciliğe yöneltme açısından başarılı olmakta, ancak kurulan işlerin sürekliliğini temin etmede yetersiz kalmaktadır.

IV.3. Kuruluşlar ve Projeler arasında Eşgüdüm

Son dönemde, kadın odaklı girişimcilik destek programları ve projelerinde yer alan aktörler ve stratejilerde önemli bir artış görülmüştür. Kamu kurumları kadar, sivil toplum ve özel sektör kuruluşları da bu alandaki proje ve programlara katılmaya başlamıştır. Aktörlerin sayısında ve kimliğinde görülen artış, dağınık bir uygulamaya yol açmıştır. Görüldüğü kadarıyla, kuruluşlar arasında eşgüdüm bulunmaması, kuruluşların kadın girişimciliğini destekleme alanındaki deneyimlerinin, uzmanlıklarının ve kapasitelerinin bir araya getirilmesindeki yetersizlikle sonuçlanmıştır. Bu yetersizlik, bu alanda en verimli tasarım ve uygulamalara için kullanılabilecek standartlara ve modellere ulaşamaması sonucunu doğurmuştur. Durumu analiz etmek ve işin içindeki aktörlerin ortak gereksinimlerini belirleyip dile getirmelerine olanak tanımak için, ortak eşgüdüm mekanizmaları ve platformlar gerekmektedir.

Gerek bu gereksinimin karşılanması, gerekse yukarıda değinilen diğer konular açısından, kamu kesiminden ve sivil toplumdaki çeşitli paydaşlar, kadın girişimciliği ile ilgili bir mekanizma oluşturulmasını önermişlerdir. Öngörülen mekanizma, kadınların işgücü piyasasına katılmaları önündeki engelleri belirleyerek, kadın

istihdamını ve girişimciliğini etkileyen hükümet politikalarına müdahale edecektir. Bu mekanizma aynı zamanda bir karar organı olarak çalışacak, kadın girişimciliği projeleri ve etkinliklerinin uygulanmasını saha düzeyinde yönlendirecektir. Aynı mekanizma, veri toplamak, program ve proje dökümü çıkarmak üzere bir enformasyon ve iletişim merkezi olarak hareket edebilir ve aynı zamanda birbirinden bağımsız proje ve örgütlenmeleri birbiriyle ilişkilendirebilir. Nihayet, çeşitli paydaşları içinde barındıran bir mekanizma olarak, kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında sinerji yaratılmasına yardımcı olabilir.

V. ULUSLAR ARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜNÜN ULUSLARARASI ARAÇLARININ VE YAKLAŞIMLARININ BÖLGEYE UYGUNLUĞU VE SOMUT GİRİŞİMLER İÇİN TAVSİYELER

Uluslar arası Çalışma Örgütü, toplumsal cinsiyetle ilgili çalışmalarında, toplumsal cinsiyet eşitliğini tüm ana akım politikalarına yerleştirmeye yönelik bir yaklaşım benimsemektedir. UÇÖ, hem bu alanda hem de kadın girişimciliği konusunda değerli bir deneyime ve uzmanlığa sahiptir ve analitik bilgi ve uzmanlık ile donanmıştır. Bu birikmiş deneyim ve uzmanlığın, ülkeler ölçeğindeki uygulamalara aktarılması önem taşır.

Türkiye söz konusu olduğunda ise, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akım politikalara yerleştirilmesinde belirli bir mesafe alınmıştır. Bununla birlikte, kadın girişimciliği, özellikle kamu kurumları açısından henüz yeni bir alandır. Toplumsal cinsiyet bakış açısı'nın küçük işletmeleri geliştirme politikaları içine yerleşmesi açısından bugünkü durum hala yetersizdir. Genel bir kamu politikasının ve kararlılığın olmayışı, destek projelerinin ve politikalarının kamu kurumları, sivil toplum ve özel sektör eliyle dağınık biçimde uygulanmasının ardındaki başlıca neden olarak görünmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet bakış açısı'nın kamu kurumlarının politikalarına dahil edilmesi, çeşitli aktörlerin çalışmaları arasında eşgüdüm oluşturulması, kadın girişimciliğinin desteklenmesi çabaları açısından yaşamsal bir önem taşımaktadır.

Bu nedenle UÇÖ'nün meşgul olacağı acil gereksinimler şöyle özetlenebilir:

- Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bir duyarlılığın ve perspektifin ilgili kamusal ve sivil toplum kuruluşlarına dahil edilmesi: Kadın girişimciliğinin desteklenmesine yönelik politikaların, programların ve projelerin uygulanmasında görev alan veya alabilecek kamu kuruluşlarının çoğu toplumsal cinsiyet perspektifinden yoksundur. Benzer biçimde, sivil toplumun ve özellikle özel sektörün bu yöndeki girişimlerde giderek daha fazla yer alması da zayıf bir toplumsal cinsiyet perspektifini devam ettirir. Kadın girişimciliğini destekleme çabalarına güçlendirme boyutunun da katılmasının önemli olduğu yolundaki vurgulardan hareket edilirse, bu perspektifin taşıdığı önem ortaya çıkacaktır. Bu nedenle, kamu, sivil ve özel kuruluşların politikaları ve programları açısından toplumsal cinsiyet güçlendirme perspektifinin edinilmesi çok önemli ve gereklidir.
- Hedef olarak belirlenen kadın gruplarına ve farklı proje önceliklerine göre farklılaşan modellerin biçimlendirilmesine yardım: Kadın girişimciliğinin desteklenmesi çerçevesindeki çabalar söz konusu olduğunda, proje hedefleri ve hedef gruplar açısından bir muğlaklık söz konusudur. Bu çabaları perspektiflerine, önceden belirlenen hedeflerine ve hedef kadın gruplarına göre sınıflandırma ihtiyacı, ihtiyacı ortak bir şema oluşturularak giderilebilir.
- Uygulamanın teknik yönlerine ilişkin uzman desteği: Kuruluşların, özellikle de kadın kuruluşlarının uzmanlıkları ve kapasitesi, eğitim yoluyla artırılmalıdır.
- Farklı ülkelerde ortaya konulan en iyi modellerin uyarlanması ve karşılaştırmalı analizler yapılması: Birikmiş deneyim ve uzmanlık, karşılaştırmalı analizler yoluyla yerel kuruluşlara aktarılmalıdır.

VI. ÜYE TEMELLİ KURULUŞLAR (KADIN GİRİŞİMCİ VE İŞKADINI DERNEKLERİ)

KADIN GİRİŞİMCİ VE İŞKADINI DERNEKLERİ
Abana Girişimci Kadınlar Derneği
Adana İşkadınları Derneği (İŞKAD)
Anadolu kadınları Derneği (AKAD), Adıyaman.
Ankara İşkadınları Derneği (ANİKAD)
Balıkesir İşkadınları Derneği (BAİKAD)
Diyarbakır İşkadınları Derneği (DİKAD)
Erzurum Girişimci Kadın Derneği (ER-KADIN)
Güneydoğu İşkadınları Derneği (GÜNKAD)
İş ve Meslek Kadınları Derneği (Türkiye Soroptimistler Kulüpleri)
İzmir Girişimci Kadın Derneği
Kastamonu Girişimci Kadınlar Derneği
Mersin Girişimci Kadınlar Derneği (GİŞKAD)
Tüm İşkadınları Derneği (TİKAD)

KGV, Balkan İş Kadınları Örgütleri Konfederasyonu, Avrupa Kadınlar Topluluğu (EWL), Dünya İş Kadınları Derneği (FCEM) ve Akdeniz İş Kadınları Örgütü (AFFAEMME) üyesidir.

VII. TANITICI VE GELİŞTİRİCİ KONFERANS VE TOPLANTILAR

VII.1. Kadın Girişimcilerle İlgili Konferans ve Toplantılar

- **3-5 Haziran 2004-“KOBİ’ler ve Küreselleşme: İkinci OECD Bakanlar Konferansı”, İstanbul.**

Konferans, OECD Bilim, Teknoloji ve Sanayi Müdürlüğü ve Türkiye Sanayi ve Ticaret Bakanlığı -KOSGEB tarafından düzenlenmiştir. Konferansa 87 ülke davet edilmiştir. Konferans KOBİ politikalarına ilişkin belli başlı ana temalar üzerine yoğunlaşmıştır ve bunlardan biri de kadın girişimciliği bağlamında tanımlanmıştır: “Kadın girişimciliği dahil girişimciliğin geliştirilmesi ve küresel ekonomide büyüme için itici bir güç olarak firma yaratılması.” Hazırlanan raporda, kadın girişimciliği ekonomik büyümede henüz yeterince yararlanılmayan bir kaynak olarak nitelenmekte ve kadın girişimciliğinin geliştirilmesine yönelik önlemler üzerinde durulmaktadır.

- **29-30 Eylül 2005-UNDP-GAP İdaresi Toplantısı, “GAP Bölgesi’nde Kadınların Ekonomik Kalkınmasına Yönelik Stratejiler”, Mardin.**

Kadının statüsü ile ilgili Devlet Bakanı yerel yöneticiler, UNDP ve GAP yetkilileri ve GAP bölgesinde aktif kadın kuruluşlarının katılımıyla, bölgedeki kadınların ekonomik durumuna ve eylem stratejilerine ilişkin sorunlar tartışılmıştır. Türkiye’den ve dünyanın çeşitli ülkelerinden örnek uygulamalar sunulmuş; ayrıca kadınların gelir getirici etkinliklere erişimi, üretim ve pazarlama, finansman ve yerel aktörler başlıkları altında dört grup çalışması gerçekleştirilmiştir. Sunumlarla grup çalışması raporlarını içeren bir kitap Prof. Dr.Yıldız Ecevit tarafından yayına hazırlanmış ve GAP İdaresi tarafından 2006 yılında yayımlanmıştır..

- **11 Aralık 2005-KOSGEB “Kadın Girişimciliği Ağı Toplantısı”, Ankara**

Bu toplantı, kadın girişimciliğini destekleyecek faaliyetlerin eşgüdümünü sağlayacak bir ağ oluşturmak ve kamu kurumlarının ve kadın kuruluşlarının temsilcilerini, KOSGEB’in başta girişimcilik eğitimi olmak üzere etkinlikleri ve programları konusunda bilgilendirmek üzere gerçekleştirilmiştir.

- **11-15 Şubat 2006-FCEM-KGV “Dünya Kadınları Forumu”, İstanbul**

Dünya Kadın Girişimciler Derneği (FCEM) ve KGV’den kadınlar İstanbul’da bir araya gelerek, konularını ve kendilerini güçlendirecek stratejilerini panellerde tartışmışlardır.

VII.2. Yakın senelerde, Genel Olarak Kadın İstihdamı İle İlgili Konferans ve Toplantılar

- **18-20 Nisan 2003-CEDAW Sivil Toplum Forumu Çalıştayları, , Ankara.**

Kadın kuruluşları, 2005 yılı Dördüncü ve Beşinci Birleşik Ülke Raporları ile birlikte sunulacak olan sivil toplum gölge raporu hazırlığı için bir araya gelmişler, CEDAW ışığında yasalarda ve kamusal politikalarda yapılması gereken değişiklikleri, oluşturulan çalışma gruplarında ele almışlardır. Dokuz çalışma grubundan ikisinde ekonomi, çalışma yaşamı ve yoksullukla ilgili konular tartışılmış, bu çerçevede kadın girişimciliği ile ilgili sorunlara, eylem planlarına ve tavsiyelere yer verilmiştir.

- **8 Mart 2005 -TÜRK- İŞ’in Kadın Emegi Platformu,Ankara.**

8 Mart 2005’te TÜRK-İŞ önderliğinde, ILO ve UNFPA’nın da katılımıyla bir kadın emegi platformu oluşturulmuştur. Bu platform, eğitim, sağlık, çalışma yaşamı, iş yasası ve sendikalaşma konulu komisyonlar oluşturmuş, 15 Mart – 6 Haziran 2005 tarihleri arasında yapılan düzenli komisyon toplantıları sonucunda komisyon raporları hazırlamıştır. Komisyon raporları yayınlanarak ilgili kuruluşlara dağıtılmıştır.

- **12-13 Aralık 2005-UNDP, Türkiye’de Mikrofinansman: Kalkınmada Yeni Sınırlar, İstanbul.**

Programa, mikro finans sistemlerinin yönetilmesi ve uygulanması alanında derinleşmiş uzmanlar ve uygulamacılar katılmıştır. Programda, diğer ülkelerin deneyimlerinin ışığında Türkiye’deki mikro finans sistemlerinin geliştirilmesine yönelik vaatler ve gerekli eylem planı ele alınıp tartışılmıştır.

- **10-11 Şubat, 2006-TİSK (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu) Kadın İstihdamı Zirvesi, İstanbul.**

Zirve, kadın istihdamı konusunda politika geliştirme ve uygulama çalışmalarına katılan kuruluşları, bu konuda uzman akademisyenleri ve kimi kadın kuruluşlarının temsilcilerini bir araya getirmiştir. Panellerde sunumlar ve tartışmalar gerçekleştirilmiş, sonuç raporlarını da içermek üzere etkinliğin tümü bir kitapta toplanmıştır.

VIII. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ İLE İLGİLİ WEB SAYFALARI

Ulusal:

GAP İdaresi (Güneydoğu Anadolu Projesi)

<http://www.gap.gov.tr/>

GAP-GİDEM (Güneydoğu Anadolu Projesi-Girişimci Destekleme Merkezleri)

http://www.gidem.org/_Gidem/website/gozlem.aspx?sayfaNo=117

İŞKUR (Türkiye İş Kurumu)

<http://www.iskur.gov.tr/>

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Küçük ve Orta Boy İşletmeleri Geliştirme Dairesi <http://www.kosgeb.gov.tr/>

www.girisimcilinetwork.gen.tr

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü

<http://www.sydtf.gov.tr/>

KSGM

<http://www.kssgm.gov.tr>

KAGİDER (Kadın Girişimciler Derneği)

http://www.kagider.org/tr_/

KEDV (Kadın Emeğini Destekleme Vakfı)

<http://www.kedv.org.tr/>

TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği)

<http://www.tobb.org.tr>

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği

<http://www.abgs.gov.tr/>

Uluslar arası:

AB İstihdam ve Sosyal Politika Kadın Erkek Eşitliği:

<http://europa.eu.int/scadplus/leg>

UNIDO: Kırsal Kesim ve Kadın Girişimciliğini Geliştirme:

<http://www.unido.org/doc/28974>

OECD (Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile ilgili):

<http://www.oecd.org/dataoecd/47/35/1896261.htm#Business/Enterprise%20Development>

Micro Finance Gateway:

<http://microfinancegateway.org.master.com/tehis/master/search/?q=gender+equality&s=SS>

ABD Çalışma Bakanlığı:

<http://www.dol.gov/dol/wb/>

CGAP: Yoksullar için Finans Sistemleri Oluşturulması:

www.cgap.org

Mikro Finance Gateway:

<http://www.microfinancegateway.org>

OECD:

http://www.oecd.org/infobycountry/0,2646,en_2649_37461_1_70843_1_1_37461,00.html

OECD LEED Programı (Yerel Ekonomik Kalkınma ve İstihdam):

http://www.oecd.org/department/0,2688,en_2649_34417_1_1_1_1,00.html

ILO WEDGE (Kadın Girişimciliğinin Geliştirilmesi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği):

http://www.ilo.org/dyn/empent/empent.portal?p_lang=EN&p_prog=S&p_subprog=WE

Avrupa Kadın Girişimciliğini Geliştirme Ağı: WES

<http://europa.eu.int/comm/enterprise/entrepreneurship/craft/craft-women/wes.htm>

Kadın Girişimciliği Portalı:

http://europa.eu.int/comm/enterprise/entrepreneurship/craft/craft-women/womenentr_portal.htm

AB Kadın Girişimciliği Veritabanı:

<http://europa.eu.int/comm/enterprise/entrepreneurship/craft/craft-women/database-women.htm>

KULLANILAN KAYNAKLAR VE BU ÇALIŞMA İÇİN ÖZEL OLARAK SAĞLANAN RAPORLAR- BİLGİ NOTLARI:

Baysal, N. (2005) Güneydoğu Anadolu Kadın Danışma Kurulu Koordinatörü Nurcan Baysal'dan kurulun çalışmaları hakkında bilgi notu.

Devlet Planlama Teşkilatı (1994) 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Kadınlar, Çocuklar ve Gençler Özel Komisyonu Kadın Alt Komisyonu Raporu. Ankara: DPT.

Devlet Planlama Teşkilatı (2000) 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Çalışma Yaşamı, Gelir, Yoksulluk ve Kadın Özel Komisyonu Raporu. Ankara: DPT.

Devlet Planlama Teşkilatı (2000) Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 2001–2005. Ankara: DPT.

Devlet Planlama Teşkilatı (2006) 2006 Yılı Ülke Programı, Ankara: DPT.

TC ÖİB, (2005) Özelleştirme Sosyal Destek Projesi.

Chuwduy, S. A. (2005) Güneydoğu Anadolu'da Kadınların Ekonomik Kalkınmasına Yönelik Stratejiler Çalıştayında yapılan sunuş. 29–30 Eylül. Mardin.

Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı (2005) Koordinatör Zuhal Arnaz tarafından hazırlanan Kadınlar İçin Kadınlar Projesi İkinci Dönem Raporu.

Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı (2005) Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı ve Nehem International tarafından hazırlanan Ocak 2005-Haziran 2005 İlerleme Raporu.

GAP-GİDEM (2006) P.Keçeli tarafından sağlanan kadın girişimciliğinin desteklenmesinde GAP-GİDEM hizmetleri ile ilgili açıklayıcı bilgiler.

KAGİDER (2005) KAGİDER hakkında hazırlanmış tanıtıcı metin.

Özar, Ş. (2004) GAP-GİDEM Kadın Girişimciliği Bölgesel Arama Toplantısı Raporu, Diyarbakır, 10 Şubat 2004.

Özar,Ş. (2004) GAP-GİDEM Kadın Girişimciliği Ulusal Arama Toplantısı Raporu, Diyarbakır, 9 Nisan 2004.

İŞKUR, Aktif İşgücü Piyasası Yeni Fırsatlar Penceresi, Kadınların hedef gruplar olduğu projelere verilen destek. İşkur'dan sağlanan özel bilgi notu.

Foundation for Women's Solidarity (2002) Report On Social Development and Income Generation Projects for the period January 1, 2001 – February 28, 2002.Submitted to UMCOR March 18, 2002, 23p. (KADAV, Sosyal Kalkınma ve Gelir Getirici Atölye Projesi | Ocak 2001–28 Şubat 2002 Dönem Raporu. 18 Mart 2002.23s.)

KADAV (2002) Sosyal Kalkınma ve Gelir Getirici Atölye Projesi, Proje Koordinatörü Zelal Ayman tarafından hazırlanan Sonuç Raporu, 1 Mart–31 Aralık 2002.

KADAV (2003) Yeni Adım Sitesi Projesi, Köseköy-İzmit Saha Projesi, Proje Koordinatörü Zelal Ayman tarafından hazırlanan Sonuç Raporu, 1 Ağustos 2002–31 Ocak 2003. 5s.

KADAV (2005) Kadınların Ekonomik Ve Sosyal Gelişimini Sağlamak İçin Yeni Adım Sitesi Sosyal Merkez Projesi, Proje Genel Koordinatörü Serap Güre tarafından hazırlanan Kasım 2004-Kasım 2005 Dönemi Proje Raporu. 10s.

KAMER (2005) Diyarbakır Mardin, Kızıltepe ve Batman da yaşayan 32 girişimci aday hakkında KAMER'den özel olarak sağlanan bilgi notu.

KAMER (2005) İş kurmak isteyen ve kurmuş olan kadınların profili hakkında KAMER'den özel olarak sağlanan bilgi notu.

KAMER (2005) Kadın Girişimciliği Projesi kapsamında açılan işler hakkında KAMER'den özel olarak sağlanan bilgi notu.

Karaosmanoğlu, K. (2005) GAP ve UNDP tarafından düzenlenen Güneydoğu Anadolu'da Kadınların Ekonomik Kalkınmasına Yönelik Stratejiler Çalıştayında yapılan sunuş. 29–30 Eylül. Mardin.

KEDEV (2005) Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı'nın Kadın İstihdamı ve Girişimcilik Alanındaki Yaklaşım ve Çalışmaları, KEDEV kurucusu ve yöneticisi Şengül Akçar 'den özel olarak sağlanan bilgi notu.

KİBELE(2005) KİBELE Kooperatifi hakkında Kudret Sungu'dan sağlanan özel bilgi notu.

KOSGEB (2005) KOSGEB'e bağlı İş Geliştirme Merkezlerindeki kadın girişimcilerle ilgili olarak Necla Haliloğlu'ndan ve KOSGEB İşgücü Uyum Grubu Danışmanı Demir Çulhacı tarafından sağlanan bilgi.

KOSGEB (2005) Kadınlar ve Gençlere Dekoratif ve Süsleme Amaçlı Cam Üretiminde İstihdam Yaratma ve Aktif İşgücü Piyasası Oluşturma Projesi, Proje Koordinatörü Yüksel Tekmil Beker'den özel olarak sağlanan bilgi notu.

KOSGEB (2005) Activities to Develop Women Entrepreneurship in Turkey in 2004. N.Haliloğlu tarafından WES Network için hazırlanan rapor. Şubat 2004. 2s.

KOSGEB (2005) Activities to Develop Women Entrepreneurship in Turkey in 2005. N.Haliloğlu tarafından WES Network için hazırlanan rapor.6s.

Ömerler, Z. (2005) GAP ve UNDP tarafından düzenlenen Güneydoğu Anadolu'da Kadınların Ekonomik Kalkınmasına Yönelik Stratejiler Çalıştayında yapılan sunuş. 29–30 Eylül. Mardin.

Türkiye Kalkınma Vakfı (2006) Kadın girişimciliğini destekleme hizmetleri konusunda Türkiye Kalkınma Vakfı'ndan özel olarak sağlanan bilgi.

Başurulan Web Siteleri

<http://www.unece.org/indust/sme/tr-study.htm>

<http://www.kosgeb.gov.tr/KOSGEB/Index.asp>

http://europa.eu.int/comm/employment_social/gender_equality/index_en.html

http://europa.eu.int/comm/employment_social/fundamental_rights/index_en.htm

http://europa.eu.int/comm/employment_social/social_protection/index_en.htm

<http://www.calisma.gov.tr/projeler/tekcati.htm>

http://www.sydtf.gov.tr/sydtf_faaliyet.html

<http://www.kgf.com.tr/kgfkimdir.htm>

<http://www.unido.org/doc/28974>

<http://www.die.gov.tr/CIN/women/undpwomen.htm>

http://www.gidem.org/_Gidem/website/gozlem2.aspx?sayfaNo=127

http://www.kagider.org/tr_/AugustIicerik/sol2.htm

TÜRKİYE'DE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ KONUSUNDA YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR İÇİN AÇIKLAMALI KAYNAKÇA

Adaman, F. ve Bulut T. (2005) Türkiye'deki Mikro finans Programlarının Yoksullukla Savaşta Başarısının Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış araştırma raporu.

Bu belge, "Türkiye'de Mikro finans Programlarının Yoksulluğun Azaltılmasındaki Etkisi" başlıklı araştırmanın yayınlanmamış raporudur. Rapor, MAYA/SWL (Kadın Emeğine Destek) ve Türk Grameen Bankası Diyarbakır Projesi'nin değerlendirmelerine dayanmaktadır.

Raporda derinlikli görüşmelerin yapıldığı belirtilmektedir (Görüşme yapılan kişilerden 23'ü bu alanda kredi kullananlar, geri kalanlar ise mikro kredi konusu uzmanları ve akademisyenlerdir). Araştırmada 708 kişiye anket uygulanmıştır. Bu anketlerden elde edilen sonuçlar ve edinilen izlenimler sonrasında dört kentten 56 kadını içeren yedi odak grup oluşturulmuş ve ardından odak grup görüşmelerine geçilmiştir.

Elde edilen veriler, mikro kredi programlarının, kredileri kullananların kişisel, sosyal, ekonomik, siyasal ve toplumsal cinsiyet bağlamlarında güçlenmeleri üzerindeki etkileri konusunda sonuçlara varmada kullanılmıştır.

Arat, N. (Der.) (1993) Türkiye'de Kadın Girişimciliği, Ankara: TES-AR Yayınları, No: 7.

Bu kitap TESK, TES-AR ve Friedrich Naumann Vakfı tarafından ortaklaşa düzenlenen "Türkiye'de Kadın Girişimcilik" konulu seminerde yapılan sunumları derlemektedir. Seminerde yapılan sunumlar şunlardır: Girişimci Kadınlar ve Yönetim: genel sorunlar ve tavsiyeler"/ Canan Onural; Büyük İşletmelerde Kadın Girişimciliği / Sıdıka Atalay; Küçük İşletmelerde Kadın Girişimciliği / Pınar Başlamışlı; İhracata Yönelik Sektörlerde Kadın Girişimciliği / Şerife Eren; Almanya'da Kadın Girişimcilere Destek: Berlin Örneği ve Sorunlar / Gülay Toksöz; "ABD, Kanada ve İngiltere'de Kadın Girişimciliğinin Gelişmesi" / Figan Liman; Türkiye'de Kadın Girişimcilerin Desteklenmesine Yönelik Politikalar / Nilgün Aklar; Türkiye'de Kadın Girişimcilerle ilgili Güncel Durum, Sorunlar ve Tavsiyeler / Neşe Özgen. Kitap Türkiye'de Kadın Girişimciliğinin Geliştirilmesi için Neler Yapılabilir başlıklı bir tartışma bölümü ile sona ermektedir.

Bircan, İ. (1998). Türkiye’de İş Gücü Piyasasında Kadın ve Kadın Girişimciliği. O. Çitci (Ed.), 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı Bildirileri. Ankara: TODAİE Yayınları.

Bircan bu bildirisinde, Türkiye’de yüksek kadın işsizliğinin azaltılmasında girişimciliğin yeni bir ivme sağlayacağını savunmaktadır. Bircan’a göre, kadın girişimciliği bir taraftan yeni istihdam alanları yaratırken bir taratan da ürün çeşitliliği sağlanmasında, ihracatın artırılmasında ve yerel kaynakların harekete geçirilmesinde etkin rol üstlenebilir.

Çelebi, N.(1993) Kadın Girişimciliğini Özendirme ve Destekleme Konusunda Politikalar. A. Altınel (Der.) Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli: Bildiriler ve Tartışmalar. KSSGM Eğitim Serisi, No 74, Ankara.

Çelebi, 1992 yılında yürüttüğü araştırma sonuçlarına dayanarak Türkiye’de iş kadınlarının genel özellikleri ve sorunlarını anlatmakta ve bu sorunlara çözüm önerileri getirmektedir.

Çelebi, N., Tokuroğlu, B ve Baran A. (1993) Bağımsız İşyeri Sahibi Kadınların Aile ve İş İlişkileri, Ankara: TC Başbakanlık KSSGM, Genel Yayın No 76.

Bu araştırmanın amacı, iş sahibi kadınların iş ve aile ilişkilerinin ortaya çıkarılmasıdır. 1991–1992 yıllarında gerçekleştirilen araştırma, bu konuda bir ilk olma özelliği taşımaktadır. Araştırma kapsamında 22 kentte 1008 görüşme yapılmıştır. Araştırma, girişimci kadınlara başlangıç ve iş geliştirme kredileri, iş örgütlenmesiyle ilgili danışmanlık ve vergi indirimleri gibi kolaylıklar sağlanmasının gerekliliği üzerinde durmaktadır.

Çelebi, N. (1997) Turizm Sektöründeki Küçük İşyeri Örgütlerinde Kadın Girişimciler. , Ankara: TC Başbakanlık KSSGM.

Bodrum/Gümbet’te gerçekleştirilen bu çalışmada Prof. Dr. Nilgün Çelebi, aile pansiyonu işletmeciliğinden hediyelik eşya üretim ve satışına, çamaşırhane işletmeciliğine, manavlığa ve sözleşmeli küçük işlere uzanan çeşitli kadın girişimcilik faaliyetlerinden hareketle, kadınların rol kodlarını ortaya çıkarmaktadır. Araştırmanın bulguları, kadınların, beklenebileceğinden daha eşitlikçi tutumlar sergilediklerini ortaya koymaktadır. Araştırmanın son raporu KSGM Dokümantasyon Merkezi’nden bulunabilir.

Çoban, A. (2006) An Evaluation of the Women’s Entrepreneurship Suport Activities in Turkey.. Yüksek Lisans tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Kadın girişimciliğini desteklemeye yönelik Türkiye’de yer alan proje ve program tipi faaliyetleri, ilgili örgütlerin temsilcileri ile yapılan görüşmelerin verileri üzerinden inceleyen bir çalışmadır. Alanda bulunan farklı aktörlerin, farklı hedef ve öncelikleri olan perspektiflerden hareketle kadın girişimciliğini desteklediklerini ortaya koymaktadır. Bu perspektifler toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bakış yönünden de önemli ayrılıklar sergilemektedir. Çalışma, bu perspektif farklılaşmasının da ötesinde kadın girişimciliğini desteklemeye yönelik faaliyetlerin dağınık bir karaktere sahip olmasını sorunlaştırır.

Development Alternatives Inc. ve Foundation for Strategic Researches, (1996) Supporting Women-Owned Business in Turkey: A Discussion of Needs, Problems, Opportunities and Strategies, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Kadınların Sorunları ve Statüsü Genel Müdürlüğü, 1996.

Bu kitap, alan araştırmalarından hareketle ve KOBİ’lerin gereksinimlerinin ve sorunlarının daha ileri düzeyde saptanması amacıyla, KOBİ sektörünün, ilgili düzenlemelerin ve Türkiye’deki piyasa mekanizmalarının kadın girişimciliği odaklı ayrıntılı bir değerlendirmesini içermektedir. İstihdam yaratmaya yönelik programlara kadın kuruluşlarının da katılması vazgeçilmez görülmektedir; çünkü kadın kuruluşlarının yerel kadınlara ulaşım onları örgütlemeye büyük başarı kazandıkları birçok örnek bulunmaktadır (Kitabın Türkçe adı: Türkiye’de Kadınlara Ait Girişimlerin Desteklenmesi. T.C. Başbakanlık KSSGM (2000)

Doğanay, F. (1993) “Türkiye’de Kadın Girişimciliğini Özendirme ve Destekleme Konusunda Görüşler ve Öneriler”, in A. Altinel (Der.) Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli: Bildiriler ve Tartışmalar. KSSGM Eğitim Serisi, No 74, Ankara.

Doğanay kadın girişimciliği ile ilgili politikalar hazırlanırken dikkate alınması gereken bölgesel farklılıkları ve sektörlere özgü gereksinimleri ele almakta, eğitimin önemini vurgulamaktadır.

Ecevit Y. (1993) “Kadın Girişimciliğinin Yaygınlaştırılmasına Yönelik Bir Model Önerisi”, A. Altinel (Der.) Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli: Bildiriler ve Tartışmalar. KSSGM Eğitim Serisi, No 74, Ankara.

Ecevit bu çalışmasında, işgücü piyasasındaki yapılar talepler ve eğilimler çerçevesinde kadınların durumunu, eğitim ve beceri düzeylerini değerlendirmekte, girişimci kadın tanımını tartışmakta, kadınlar için girişimciliğin hangi koşullar sağlandığı takdirde güçlendirici bir etkisinin olabileceği sorusuna cevap aramaktadır. Girişimci kadınlar arası örgütlenme üzerinde durmakta ve kadın girişimciliği konusunda destek hizmetleri ve politikalarına yönelik önerilerde bulunmaktadır. Ecevit, kadın girişimciliği alanında konulacak hedeflerin ve üretilecek politikaların kadın işgücünün istihdamına ilişkin genel politikalara ters düşmemesi gerektiği düşüncesini savunmaktadır.

Ecevit, Y. (2006). (Editör) Güneydoğu Anadolu’da Kadınların Ekonomik Güçlenmelerine Yönelik Yol Haritası, GAP Bölge Kalkınma Dairesi ve UNDP Ortak Yayını, Ankara.

Ecevit’in yayına hazırladığı bu kitap, Eylül 2005 tarihinde Mardin’de düzenlenen “GAP Bölgesi’nde Kadınların Ekonomik Kalkınmasına Yönelik Stratejiler” başlıklı toplantıda yapılan sunuşları, Türkiye’den ve Dünyadan kadın girişimciliği ile ilgili örnekleri, çalıştay raporlarını, bu toplantıyı takiben Ankara’da Mart 2006 da yine aynı amaçla yapılan ikinci toplantıda kadın güçlenmesine yönelik önerilen strateji ve eylemleri kapsamaktadır.

European Network to Promote Women’s Entrepreneurship Activities Report 2004, Mayıs 2005

Rapor, Türkiye’de çeşitli kuruluşların kadın girişimciliği alanındaki proje etkinliklerini tanıtmaktadır.

http://www.girisimciliknetwork.gen.tr/wes_2004-turkey.pdf

Hisrich, R. D. ve Öztürk, S. A. (1999) “Women Entrepreneurs in a Developing Economy”, Journal of Management Development, 18 (2).

Bu araştırmanın amacının, “Türkiye’nin gelişmekte olan ekonomisinde kadın girişimciliğinin niteliğini ortaya koymak” olduğu belirtilmektedir. Bu konu, “kadın girişimcilerin demografik kökenleri, kişisel özellikleri, kadınları kendi girişimlerini kurmaya yönelten etmenler, hâlihazırdaki işlerini kurmalarıyla sonuçlanan kalkış noktaları, başlangıçta ve bugün karşılaştıkları sorunlar ve yönetim becerileri” gibi başlıkların araştırılmasıyla ele alınmıştır. Araştırma bağlamında, anket soruları, bir devlet bankasının özel olarak kadın girişimciler için açtığı kredilere başvuruda bulunanlara ve Eskişehir ile İstanbul’da Ticaret Odalarına üye kadınlara olmak üzere iki gruba yöneltilmiştir.

ILO (2005) Women’s Entrepreneurship in Turkey: A Country Brief, Cenevre

Bu rapor, Türkiye’de kadın girişimciliğiyle ilgili politika ve kurumların oluşturduğu ortamı betimlemektedir.

OECD (2004) Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerden Sorumlu Bakanların 2. OECD Konferansı, Küresel Ekonomide Girişimciliğin ve Yenilikçi KOBİ'lerin Geliştirilmesi: Daha sorumlu ve kapsayıcı bir Küreselleşmeye Doğru, Kadın Girişimciliği, Konular ve Politikalar, İstanbul, Türkiye, 3-5, Haziran.

Bu rapor, İstanbul'daki Bakanlar Konferansı için hazırlanan 10 arka plan raporundan oluşmaktadır. Ayrıca, OECD KOBİ'ler ve Girişimcilik Çalışma Grubu tarafından yapılan hazırlık çalışmaları sırasında gündeme getirilen politika mesajları ve tavsiyeler de raporda yer almaktadır. Rapor, kadın girişimciliğinin durumunu değerlendirirken kadınlara eşit fırsatlar tanınmasında piyasanın yetersiz kalmasından kaynaklanan birincil sorunları ve kadın girişimciliğinin geliştirilmesinin istihdam, yenilikçi kapasite ve yönetsel dönüşüm anlamındaki potansiyellerini ele almaktadır.

2004 yılında yapılan Bakanlar Konferansı, bu raporda yer alan mülahazalara dayalı olarak, kadın girişimciliği konusundaki politika tavsiyeleriyle sona ermiştir.

Özar, Ş. (2002) Türkiye'de Kadınların Mikro ve Küçük İşletmelerinin Başarısı Önündeki Engeller. Araştırma Rapor Taslağı, Siyasa Araştırmaları Merkezi, Merkezi Avrupa Üniversitesi ve Açık Toplum Enstitüsü. (Özar, Ş.(2003) Barriers to Women's Micro and Small-Enterprise Success in Turkey", Eylül, www.policy.hu/ozar/)

Bu araştırma raporu, kadın girişimcilerin küçük ve orta büyüklükteki işletmelerini kurarken ve/veya geliştirirken karşılaştıkları sınırlama ve engellerin niteliğini ve kapsamını değerlendirmektedir. Araştırma, dokuz kentte küçük ve orta boy girişimcilik faaliyetleri yürüten kadınlarla yapılan odak grup görüşmelerinden elde edilen verilere dayanmaktadır. Kadınları kendi işlerini kurmaya yönelten etkenler ve aşağı yukarı aynı işler üzerinde yoğunlaşmalarının nedenleri araştırılmakta; mevcut sosyal, kültürel, çevresel ve ekonomik engeller analiz edilmekte ve yönetsel/kurumsal ortam değerlendirilmektedir.

Özar, Ş. (2005), GAP Bölgesi'nde Kadın Girişimciliği, GAP-GİDEM Yayını, Ankara

Bu rapor Güneydoğu Anadolu'da kadın girişimciliğinin durumunu ve buna ilişkin potansiyeli ele almaktadır. Raporda, bölgede KOBİ'ler ve çeşitli aktörlerin kapsandığı bir alan araştırmasının sonuçları yer almakta, kadın girişimciliğini geliştirme açısından duyulan finansal, örgütsel, danışmanlıkla ilgili ve eğitim gereksinimlerinin kapsamlı bir analizi yapılmaktadır.

Özen Kutanis, R. (2003), "Girişimcilikte Cinsiyet Faktörü: Kadın Girişimciler", Afyon: II. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi.

Özen Kutanis, kendi işlerine başlama durumunda olan kadınların sorunlarını incelemekte ve kadın iş sahiplerinin farklı yönetsel ve örgütsel tarzlarını ele almaktadır.

Özen Kutanis, R. ve Hancı, A. (2004) Kadın Girişimcilerin Kişisel Özgürlük Algılamaları, 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi'ne sunulan tebliğ.

Bu çalışmada, girişimcilik ve kadın girişimciliği konuları kısaca ele alınmaktadır. Ayrıca, çoğu hizmet sektöründen olmak üzere 25 kadın girişimciyle yapılan, yaşam öyküsü yöntemine dayanan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular yorumlanarak kadınların kişisel bağımsızlık anlayışları ortaya konulmaktadır. Bulgulara göre kadınların çoğunluğu gerekli finansal kaynaklara yardımlarla ulaşımlardır, çoğunluğu lise/üniversite mezunu ve evlidir.

Özgen, Ö. & Ufuk, H. (1998). Kadınların Evde Gerçekleştirdikleri Girişimcilik Faaliyetlerinin Aile Yaşamına Etkisi. O. Çitci (Ed.), 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı Bildirileri. Ankara: TODAİE Yayınları.

Yazarlara göre ev kaynaklı kadın girişimciliği, başka deyişle geleneksel kadın girişimciliği geliri artırarak ve bireysel gelişime katkıda bulunarak hem kırsal hem de kentsel alanda yaşam kalitesini yükseltebilir.

Özgüç, İ. (1993) Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme, A. Altinel (Der.) Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli: Bildiriler ve Tartışmalar içinde. KSSGM Eğitim Serisi, No 74, Ankara.

Özgüç, iş faaliyetlerine başlayan kadınların gereksinimlerini ve sorunlarını ele almakta ve bu alanda kamusal, sivil toplum ve özel sektörden aktörlere düşen rolleri vurgulamaktadır.

Şahin, Ö. (1997) Kadın Emeğinin Piyasaya Yeniden Çıkması: Dünyada ve Türkiye’de Kadın Girişimciliği ve Politik Sonuçları, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, Ankara.

Bu tez, önemi giderek artan bir konu olarak kadın girişimciliğine ilişkin kuramsal bir çerçeve çizmekte, kadın girişimcilerin profilini sunmakta ve sorunlarına yer vermektedir.

Ufuk, H. (2000) Kadın Girişimcilerin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Profili: Ankara Örneği, Ankara: KOSGEB.

Ankara’da kadın girişimcilerle yapılan görüşmelere dayanan bu araştırma, kadın girişimcilerin sosyoekonomik özelliklerini sunmayı amaçlamaktadır.

Ufuk, H. ve Özgen, Ö. (2001) Interaction between the Business and Family Lives of Women Entrepreneurs in Turkey, Journal of Business Ethics, 31 (2), 95–117.

Bu araştırma, Ankara kent merkezinde 220 evli kadın girişimciyle yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Amaçlanan, iş yaşamı ile aile yaşamı arasındaki etkileşimin ortaya çıkarılmasıdır. Üzerinde durulan konu, hem girişimci hem de aile üyesi olmaktan kaynaklanan rol çatışmasının betimlenmesidir.

Yalkın, S.(1993) Türkiye Esnaf-Sanatkâr ve Küçük İşletmeler Kesimi ve Örgütlenmesi”, A. Altinel (Der.) Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli: Bildiriler ve Tartışmalar. KSSGM Eğitim Serisi, No 74, Ankara.

Yalkın, bu çalışmasında Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu’nun kadın girişimciliği konusunda yaptığı çalışmaları ve konfederasyon içinde kurulmuş olan ‘Kadın Birimi’nin amaçlarını anlatmaktadır.